

Mult stimate domnule Victor GUTULEAC,

Un oaspete drag v-a bătut zilele acestea la ușă, aducându-vă în dar minunata sărbătoare a sufletului, ea reprezentând vârsta înțelepciunii și a frumoaselor împliniri.

Implicarea dumneavoastră în opera de edificare a statului de drept Republica Moldova, dar și în procesul de formare a generații și generații de juriști calificați, denotă profesionalismul la superlativ care

v-a caracterizat dintotdeauna.

Este cert că eforturile dumneavoastră pe tărâmul justiției nu au fost în van. Ele s-au soldat cu cele mai frumoase rezultate ce au conferit notorietate numelui cu care vă puteți mândri pe bună dreptate.

Minunatul popas la care ați ajuns ne oferă plăcutul prilej de a vă adresa sincere felicitări, urări de bine și sănătate, armonie sufletească deplină, bucurii și realizări pe măsura așteptărilor.

La Mulți Ani!

***Cu deosebită considerațiune,
În numele Consiliului de administrație al UJM
Gheorghe AVORNIC, președinte,
împreună cu echipa Revista Națională de Drept
și ziarul Dreptul***

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

nr. 1 (171) 2015

Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Publicație acreditată de Consiliul Suprem
pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene
„Constantin Stere” din Moldova
Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BĂIEȘU

(doctor în drept, conferențiar universitar, decanul Facultății de
Drept, Universitatea de Stat din Moldova)

Redactare **Antonina DEMBIȚCHI**
Asistență computerizată **Maria BONDARI**

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe Ciocanu (doctor habilitat în științe fizico-matematice,
profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova),
Elena Aramă (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Victoria Arhiliuc (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Flavius-Antoniu Baias (doctor, conferențiar universitar,
decanul Facultății de Drept, Universitatea din București),
Sergiu Brînza (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Cătălin Bordeianu (doctor în drept, profesor universitar, România),
Ion Craiovan (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Chibac (doctor în drept, profesor universitar),
Spyros Flogaitis (doctor în istorie și drept, profesor universitar
(Grecia), Director al Organizației Europene de Drept Public),
Ion Guceac (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Raisa Grecu (doctor habilitat în drept, profesor universitar,
USPEE „Constantin Stere”),
Ioan Humă (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Mihai (doctor în drept, profesor universitar, România),
Nicolae Sadovei (doctor în drept, conferențiar universitar),
Andrei Smochină (doctor habilitat în drept),
Florin Streteanu (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca),
Vytautas Nekrosius (doctor habilitat în drept,
profesor universitar, Lituania),
Tzyetan Sivkov (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria),
Trebkov A.A. (doctor în drept, profesor, Președintele Uniunii
Juriștilor din Federația Rusă),
Tudorel Toader (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași),
Alexandru Țiclea (doctor în drept,
rectorul Universității Ecologice București, România).

ADRESA REDACȚIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Telefoane: 57-77-52, 57-76-90
e-mail: revistadrept@yahoo.com
Indexul PM 31536

SUMAR

Ioan HUMĂ

O perspectivă filosofico-juridică asupra valori-
lor vieții 2

Victor GUȚULEAC

Rolul și locul dreptului contravențional în sis-
temul național al dreptului 7

Iurie MIHALACHE

Statutul juridic al bagajelor în transportul ruti-
er de persoane 15

Alexandru CUZNEȚOV, Olga COJOCARU

Apariția și dezvoltarea dreptului contractelor
comerciale în epoca antică 20

Daniel MARTIN, Stanislav COPEȚCHI

Calificarea concursului de infracțiuni. *Partea I* 23

Mihaela BOTNARENCO

Hărțuirea sexuală – formă de discriminare? ... 29

Aliona PLOP

Necesitatea apărării întreruperii cursului sarcini
în condiții de siguranță prin mijloace juri-
dico-penale 39

Alin Teodorus DRĂGAN

Falsul informatic în viziunea Noului Cod pe-
nal român și a Codului penal al Republicii
Moldova 44

Nicolae CORCEA

Identificarea etimologică a termenului
„violență în familie” 48

G.G. CAPTAR

Asigurarea anticipată a cetățenilor cu pensii –
ca necesitate obiectivă de reducere a influenței
nocive a factorilor profesionali 56

Василий ФЛОРЯ

Рецензия на монографию Георге Костаки,
доктора юридических наук, профессора,
академика Академии естественных наук
Российской Федерации, академика Между-
народной Академии кадров при ЮНЕСКО
и Совете Европы на тему: «Культура и
юридическое воспитание – необходимые
условия для построения правового государ-
ства» (на государственном языке) 62

O PERSPECTIVĂ FILOSOFICO-JURIDICĂ ASUPRA VALORILOR VIEȚII

Ioan HUMĂ,

doctor în drept, profesor universitar (România)

Studiul autorului evidențiază necesitatea unei platforme filosofice consecvent umaniste în abordarea problematicii juridice a valorilor vieții, platformă care să susțină ideea că nu modelul transcendentist al temeiului vieții și, de la cealaltă extremă, nici acela reductiv-naturalist ar putea funda superior dreptul la viață și, pe un plan mai cuprinzător, ansamblul drepturilor omului. Se mizează, dimpotrivă, pe un criteriu **imanentist**, de ordin socialitar, apt să atribuie vieții semnificația neînstrăinată de valoare capitală.

Cuvinte-cheie: valorile vieții, transcendență, imanență, naturalitate, socialitate, individualitate, drepturile omului.

* * *

Die vorliegende Studie hebt die Notwendigkeit eines humanistisch-konsequenten philosophischen Fundaments in der Herangehensweise der juristischen Problematik der Lebenswerte hervor, ein Fundament, das weder die transzendente Einstellung zum Leben, noch die reductiv-naturalistische Annahme, anhand deren das Recht auf Leben und, auf einer umfassenderen Ebene, die Gesamtheit der Menschenrechte gegründet wird, unterstützt. Man geht hingegen davon aus, dass das sozial-immanente Kriterium dem Leben eine hochwertige axiologische Bedeutung verleihen kann.

Schlüsselwörter: die Lebenswerte, die Transzendenz, die Immanenz, die Natürlichkeit, die Sozialität, die Individuation, die Menschenrechte.

1. Umanizarea, între modelul transcendentist și acela reductiv-naturalist

Societatea pare a-și căuta mereu omenitatea pierdută. Dar ca să o fi pierdută, trebuia mai întâi să o fi dobândit. Este însă o evidență că precaritatea originară a condiției umane nu făcea posibilă împlinirea ei omenească și așezarea deplină sub semnul umanizării, înțeleasă ca scop superior și conștiință de sine a speței umane. Numai îndelunga evoluție istorică a maturat treptat câte un element definitoriu sau altul din ceea ce s-a constituit procesual ca *omenitate*, măsură a umanizării, și din ceea ce o generație sau alta a adăugat la conținutul și sensurile ei anterioare. Afirmarea omenirii ca umanitate este drumul neostoit al confruntării cu înstrăinările suferite de om în istorie și al afirmării sale ca ființă conștientă și liberă. Dar, așa cum se poate deduce și din multitudinea factorilor alienanți, ce grevează astăzi existența omenească, procesul este departe de a se fi încheiat și nici nu putem accepta idilic un moment final al victoriei depline. Umanitatea, privită **calitativ** – nu sumă de indivizi, ci realitate semnificată, subzistând în ordinea valorilor –, este un rezultat mereu perfectibil, nu un punct de plecare. În măsura în care ea se realizează, sporește și înălțimea idealului ce o exprimă, menținându-i distanța, într-un spațiu fluent al devenirii, față de suportul lui de realitate.

Dacă umanitatea este un proces, un rezultat mereu parțial și în continuă reconfigurare, totuși omenirea și-a fixat în timp diferite modele spirituale de umanitate, chemate să o exprime. Până acum, cele

mai multe dintre ele fixau temeiul umanității în valorile sacrale, transcendente, de la care aceasta ar fi primit lumina, fără însă a pretinde să ocupe ea însăși empireul tabuizat al acestora. Astăzi însă umanitatea este ea însăși fetișizată în diferite abordări filosofice și, formal, în mai toate programele politice, tinzând să se substituie reperului absolut spre care abia îndrăzne în trecut să ridice privirea. Scurtcircuitarea produsă vrea să înlăture dedublarea înstrăinată, provocată de plasarea în transcendent a criteriului axiologic al regăsirii cu sine. Dar, justificat nemijlocit, prin el însuși – deși în forme și modalități ritualice remanente ca și cum s-ar dori o nouă religie, de data aceasta a **imanenței** –, modelul reductiv-naturalist al umanității ambiționează să ridice **naturalul** la rangul **sacralului**. Avem de-a face în acest caz cu un natural **naturat**, ca să spunem așa, stând sub povara componentei telurice a ființei umane. Se impune să ne întrebăm: ce umanitate de ordin superior putem edifica sub semnul dizolvant al individualismului și instinctualității, al exacerbării libertinajului, „drepturilor homosexualilor”, al liberalizării consumului de droguri și altor asemenea false libertăți? Toate acestea pun sub semnul întrebării pașii spre umanizarea veritabilă făcuți până acum de omenire. *Umanitatea* și *umanizarea* – ce conduc spre ea, ca să fie reale, trebuie să subziste ca dimensiune valorică intrinsecă omului de toate zilele și omenirii întregi. Filosofia și politica drepturilor omului, așa cum tind să fie înțelese și promovate astăzi, substituie modelului transcendent al umanității pe acela

nemijlocit natural. Însă naturalitatea, luată cu sensul **datului** frust al manifestărilor primitive ale individului, nu poate cuprinde în sânu-i valorile apte să exprime definitiv orizontul spiritual al umanității. Desigur, ignorarea laturii biofizilogice a omului nu este realistă. Totul este ca omul și omenirea să obțină prin evoluție **dedublarea imanenței**, distanțarea în planul conștiinței și comportamentului față de egoismele naturalității primare. Se poate astfel cuceri o naturalitate **valorizată**. Valorizată prin instituirea transcendenței – **luată acum ca sinteză a valorilor și idealurilor umaniste** – în orizontul intim al individualității împlinite.

Fetișizarea datului primitiv al ființei umane prin deturnarea abuzivă a exercițiului drepturilor omului nu produce întâlnirea cu **imanența neînstrăinată**: esența umană. Aceasta se configurează inductiv, prin năzuințele și valorile ce o animă, filtrând superior prezența omului în **această** lume; altfel, el recade în condiția de jos a determinismului biologic. Dar nici modelul transcendentist nu îl **aproprie** pe om de ființa lui deplină, întrucât proiectează în afară, într-un plan intangibil, ceea ce este mai prețios în sinele-i: umanitatea sa. Omul are a se ridica la acest ideal într-un orizont al cosmicității, degrevat însă de orice mistică.

2. Paradoxalul nihilism al ideii nemuririi

Dacă în mai toate culturile lumii și la mai toate popoarele se apelează, compensatoriu, la o lume „de dincolo”, menită a ne susține speranța, totuși ideea despărțirii de lumea în care ne naștem – singura reală până una-alta pentru noi – ne provoacă regrete și dureri poate mai mari decât acelea care ne macină ființa fizică. Sorbim cu toată puterea lumea în care ne-am trezit. Făptura noastră fizică nu e marginea de jos a ființei noastre întregi, sălașul exterior al sufletului; condiție absolută a existenței noastre, ea face una până la urmă cu sufletul nostru. Ființa omenească le cuprinde deopotrivă. Acest fapt elementar e pus sub semnul întrebării din motive religios-doctrinale sau din tentativa omului, altfel atât de luminoasă, de a se desmărgini spiritual. Dincolo de orice iluzie, murind fizic, murim întru totul. Ceea ce pare nihilism, prin acest mod de a vedea lucrurile, este tocmai, așa cum admitem, șansa de a respinge viziunea idilică a nemuririi sufletești și a întrupării ulterioare a „celor drepti”. **Adevăratul nihilism este în fapt ideea nemuririi**. Ea operează cu **ceea ce nu există** în locul a **ceea ce există** palpabil: viața, **aceasta** pe care o avem. De ce să frustrăm omul tocmai de ceea ce dispune el cu certitudine? Totul e să dăm sens superior

clipei noastre și să acceptăm lucid consumarea ei. A raporta viața la un transcendent, altul decât acela al dedublării imanenței omenești pentru a se regăsi cu sine pe un plan valoric mai înalt, ni se pare substituie anihilantă. Iluzia, visarea, speranța au sens numai raportate la o certitudine: viața **aceasta**. A construi imaginar o alta, în locul ori deasupra ei, este pură mitologie, când nu amăgire sau chiar înșelăciune, oricât de prețios ar fi ea drapată! Are nevoie omul de autoamăgire? Poate că numai atunci când nu reușește să valorizeze lumea în care trăiește și propria-i existență. La criza imanenței am inventat transcendența înstrăinată: lumea „de dincolo”. Vechii greci au extins criza și la transcendență, zugrăvind Olimpul și zeii săi după chipul și asemănarea lumii pământene și, respectiv, ale omului. Ceea ce a fost, oricum, o soluție mai omenească decât refugiul nihilist în transcendența monoteistă. Nu ne rămâne decât să aducem Binele, Adevărul și Frumusețea lumii în spațiul intrinsec umanității, desmărginind **din interiorul valorilor sale** condiția umană însetată de absolut. **Nevoia de absolut are ea însăși nevoie de umanizare!**

Omul ancestral, al spiritualității păgâne, a înnobilit, și la noi, ulterioara trăire creștină a sentimentului vieții cu credința naivă, dar generoasă a continuității; moartea, și ea, era privită ca viață pentru că, odată cu ea, continua viața pe alt tărâm. Însuși sacrificiul ritualic înfățișat în variantele originare ale **Mioriței** este elogiul suprem al vieții. Iar moartea nu ar fi tragică dincolo de sentimentul vieții, trăit și în clipa extincției. „Trăirea morții” este tot un fapt al vieții. Și sila față de viață, însăși sinuciderea mărturisesc despre viață; contrapun vieții **date** o viață **dorită**, după cum gestul suicidal își află forța negației într-o încordare **vitală**. De moarte se tem mai mult bătrânii decât tinerii; aceștia din urmă și-o asumă, când o fac, în virtutea aceleiași vitalități, a unei manifestări, desigur paradoxale, a vieții.

3. Existență și nonexistență. Superba pozitivitate a vieții

Individualitatea noastră este un chip al ființei, al refuzului nonexistenței. Individualitatea se definește prin raportare la tot ce o desmărginește existențial. Sunt culturi, precum acelea extrem-orientale, care pun în surdină opoziția individualitate/existență, acesteia din urmă fiindu-i atribuite notele cosmicității și ființei. În spiritualitatea indică, Nirvana apare ca spațiul în care se topește individuația; el nu e o negație goală, ci un câmp regenerativ, în raport cu care își află temeiul individualitatea. Or,

în culturile occidentale, de extracție faustică, temeiul individualității este diferența specifică ce o face posibilă, aflată în opoziție cu genul proximal al existenței. Aici, diferența în cauză e elementul tare al contradicției. Deși cele două perspective sunt diferite, ele au însă în comun faptul de a raporta principiul individuației la existență. Amândouă perspectivele, oricât s-ar deosebi între ele, invocă ideea substratului generativ. Acesta se refuză nonexistenței. Privite cosmogonic, religiile, culturile și mentalitățile sunt **pozitive**; „nimicul” invocat de diversele ontogenii populare nu este punctul gol, ci o densitate nucleară ca existență virtuală. Încât motivul golului absolut, privit derutant în diferite cosmogonii ca punct de ivire a lumii, exprimă în fapt elogiul virtualității creative.

Fiecare dintre noi purtăm ontogenetic semnul plin al existenței filogenetice; nu există fibră care să nu rezoneze cu ritmurile lumii întregi. Nu trebuie să rămânem în limitele reprezentărilor vitaliste pentru a accepta totuși superba evidență a existenței și a vieții. Nonexistența ne apare ca absurditate ontologică, iar moartea, asimilată acesteia, ca măsură tragică a individualității noastre. Atâta timp cât rămânem ființe vitale, ideea morții ne înfioară și ne revoltă chiar și în situațiile-limită în care am acceptat-o. Aici sacrificiul vieții nu este elogiul **trăirist** al morții, metafizic deturnat, ci proba absolută a învingerii morții prin moarte. Dacă este ceva mai copleșitor în filosofia creștină a morții, nu este nicidecum iluzia naivă a „lumii de dincolo”, o lume „fără întristare și suspin”, ci simbolistica sacrificiului vieții care biruie moartea. În ceea ce, spiritual, are el astfel exemplar, creștinismul este, în orizontul său totuși transcendentist, o emoționantă și grandioasă cântare a vieții.

În ordinea ei, concepția raționalistă nu se poate mulțumi însă cu „explicația” teologică a vieții și a lumii în general. Pe de altă parte, suntem nevoiți să recunoaștem că există încă în fața științei o taină a vieții. Și dacă genetica și celelalte cuceriri de adevăr discursiv și experimental o descifrează progresiv pe orizontala cunoașterii omenești, totuși taina vieții rămâne nedezvăluită în ordinea verticală a înțelegerii metafizice. Și aceasta, pentru că, prin natura ei, se subsumează acelei întrebări **absolute** privind temeiul existenței în raport cu temeiul (ipotetic) al nimicului. Oricât ar progresa gnoseologic, finitudinea inteligenței omenești nu poate lămurii „de ce există mai degrabă **ceva** decât nimicul”! Ea poate pătrunde existentul în infinitele lui chipuri, dar nicidecum să acceadă la lămurirea temeiului existenței

ca existență. Imposibilitatea explicării decurge (și) din aceea că nonexistența are un regim logic, nu ontologic precum existența. E fapt elementar că existența luată în sine nu ține de conștiința noastră, pe când nonexistența e produsul imaginat al minții noastre. Absența regimului ei ontic ne provoacă; de aceea o inventăm conceptual pentru a explica geneza existențelor finite. De la mitologie și fantasticul literar până la știință, nonexistentul nu încetează a fi invocat în nașterea celor ce sunt. Paradoxal, tocmai oroarea de gol a inventat **inexistentul** în planurile diverse ale reprezentărilor omenești. La fel, prețuirea vieții se fundează în aceeași reacție față de inexistență, refuzarea ei luând aici chipul numit al morții, drapat și el în ipostaze **imagine** ale altor forme de ființare.

Legătura dintre existență și o latură a ei – viața, precum și între inexistență (logic admisă) și moarte (ca fapt totuși al vieții) impune recunoașterea temeiului metafizic al problematicii juridice a **dreptului la viață**. Numai că invocarea acestuia poate conduce, așa cum admitem, și la o altă viziune decât aceea creaționistă (de tip religios propriu-zis sau, în unele cazuri, așa-zis științific). Metafizica poate subzista ca atitudine și explicare a lucrurilor dincolo de creaționism: „tainele lumii” pot sta, blagian, în firea mirabilă nu doar poetic, ci și propriu metafizic, adică în umanizarea lumii și valorizarea ei omenească. În această transfigurare, omul, obiectivându-și propria subiectivitate, se întâlnește cu lumea necuprinsă și trăiește fiorul cosmic al existenței, devenită acum **lume pentru el**. Geneza lumilor și pieirea lor, ivirea și stingerea a toate ce sunt, viața și moartea apar ca atare doar pentru omul ca existență subiectuală, în raport cu care, numai, acestea capătă un sens. Aici filosofia și știința se despart concludent, deși provizoriu. Fizicalismul explică lucrul în sine și schimbarea lui; filosofia, în partea ei metafizică, explică omul și proiecția sa stelară pentru a funda și legitima perenitatea valorilor socioumane. Privită în sine, dincolo de omul care se întreabă, problema creării lumii e absurdă. A ne întreba, totodată, dacă omul a fost creat, e tot atât de absurd cu a ne întreba dacă din gol apare plinul ființei. Or, creaționismul transportă ilegal și reductiv problema condiției umane din plan axiologic în plan ontologic. Miturile creației sunt elocvente în această privință. Însă ele apelează spontan la reducția ontologică din nevoia unui suport **intuitiv** al ideii de creație, luată ca model exemplar și valoare durabilă pentru individ și comunitate.

4. Pentru o metafizică imanentistă a vieții

Nu apreciem, în baza celor afirmate, că marile întrebări despre dreptul la viață, despre sinucidere, eutanasiere și inginerie genetică (inclusiv clonarea) și-ar afla dezlegarea plecând de la ideea că omul e ființă creată sau, dimpotrivă, de la aceea că e rezultatul unei evoluții pur naturale. Pentru înțelegerea și soluționarea implicațiilor juridice ale vieții omului și drepturilor ce o susțin, avem de apelat la ideea fundamentării **sociale** a existenței omenești; înseși determinarea și condiția naturală a ființei noastre se subsumează determinismului social și socialității lui **homo sapiens**. Plurideterminarea omului și omeniirii, regăsită în expresia sintetică a omului ca ființă biopsihosocială, stă cu necesitate sub semnul dominant al universului său social. Natura cu toată splendoarea, dar și cu amenințările ei, cosmosul cu tulburătoru-i infinit, toate ritmurile, cadențele lumii sunt trăite și înțelese de om cu ochiul ființei inerent sociale. Omul este subiectul care încarcă existența cu sensuri. Amintim această evidență elementară pentru a decide asupra problematicei dreptului la viață **după criteriile socialității**, nu după acela creaționist ori acela reductiv-naturalist. Criteriul creaționist sacralizează transcendentist viața, **refuzând problematizarea reală a faptului vieții**, implicit, între altele, a îndreptăririi omului de a apela, când se vede lipsit de orice șansă de salvare curativă, la eutanasiere sau de a controla fenomenul nașterilor și al suprapopulației. În locul lucidității se instituie misticismul iubirii abstracte a vieții, indiferente, tocmai de aceea, la suferința reală a omului concret. În raport cu o astfel de taină a vieții, cu miros de tămâie, busuioc și alean mistic, poate fi preferat acel temei cuprinzând valorile omenești asumate, în măsură să exprime viața cu ce are ea autentic omenesc. Cât privește criteriul naturalist, acesta hipostaziază viața ca un dat imediat palpabil, de ordin reist sau vitalist în cel mai bun caz. Față de proiectarea în absolut a valorilor vieții, dar și față de ignorarea oricărei perspective metafizice asupra ei, ne putem detașa în ideea că viața omenească nu e nici valoare *a priori* și nici simplă manifestare în ordinea lucrului; ea există cu adevărat prin **ceea ce devine ca valoare autentică** într-un context axiologic socioimanent. Operează, așadar, o metafizică imanentistă a vieții, cu consecințe și în politica dreptului la viață, și a libertăților juridice conexe.

Deși nu putem ignora distincția făcută între **individ** și **persoană**, între **om** și **mască**, considerăm, cu toate acestea, că până la urmă actorul este modelat în fapt de mască, individul de ceea ce îl definește social. Încât, în plan juridic, drepturile celui dindă-

rătul măștii nu au a fi diferite ca esență de cele ale persoanei; drepturile **naturale**, indiferent de statutul și rolul celui ce le deține, sunt oricum eminamente **sociale**. Faptul că ele se diferențiază de paleta drepturilor juridice de ramură nu le face să fie decât prevalente axiologic, fără să se poată revendica însă unei noosfere transcendente sau, de la cealaltă extre-mă, unei naturalități nonsociale din care să se deducă această prevalență.

Dacă dreptul la viață nu revine nemijlocit cuiva în calitatea sa de cetățean, ci de om, totuși calitatea din urmă este purtătoarea unei naturalități semnificate social. **Pentru om, orice naturalitate nu poate fi decât una socialitară**; nu există o naturalitate *a priori* a condiției umane *in actu*. În fond, drepturile omului („dindărătul măștii”) dau sens măștii și drepturilor persoanei pentru că ele, mai întâi, încorporează definitiv valorile sociale fundamentale și pe această bază structurează axiologic drepturile constituționale, administrative, civile etc. ale persoanei. Faptul, recunoscut, că persoana este configurată formal-prescriptiv în maniere diferite în diversitatea dreptului pozitiv, în timp ce omul-actor rămâne același, nu atestă, considerăm, o originaritate anistorică a dreptului natural, ci ideea prevalenței formative, valorice a dreptului natural în raport cu drepturile persoanei. Dacă nu legiuitorul legitimează dreptul la viață, ci îl sprijină prin forme juridice adecvate, este pentru că dreptul în cauză are, repetăm, întâietate axiologică, nu originaritate și aprioritate istorică. Ceea ce permite, între altele, validarea juridică mai hotărâtă a problematizării dreptului la viață, cu aspecte practice specifice unui moment istoric sau altul. Iată, de exemplu, Papa și nu puțini oameni politici, o bună parte a opiniei publice resping categoric avortul, dar și alte mijloace de control demografic. Însă condamnarea crimelor ascunse nu o dată în spatele acestor practici nu îndreptățește, credem, respingerea preocupărilor raționale pentru dezvoltarea umană, cerute de criza resurselor industriale și alimentare pe fondul creșterii aproape exponențiale a populației globului.

În evoluția lor, atât dreptul pozitiv, cât și doctrina juridică au fost mai generoase cu persoana decât cu omul. Doar mai încoace ele s-au aplecat cu mai multă stăruință asupra acestuia și a drepturilor sale fundamentale. Recuperarea binefăcătoare este adaosul întregitor la o viziune coerentă despre viața umană, înțeleasă ca unitate a actorului și a măștii. Dreptului pozitiv și doctrinei juridice li se deschid astfel noi orizonturi de construcție normativă și, respectiv, de cunoaștere responsabilă, dincolo de verbiajul care

acum înecă abordarea politică a provocărilor vieții omenești.

5. Luciditate și adevăr. Impasul postmodernității

Invocăm în final câteva adevăruri care, deși elementare, sunt chemate să susțină plasarea aspectelor privind perspectiva filosofico-juridică asupra valorilor vieții în climatul practic-existențial al insului și comunității; aici valorile în cauză au a se așeza – psihologic și, respectiv, psihosociologic – sub semnul lucidității asumate. Luciditatea rezidă în problematizarea vieții și în apropierea adevărului ce îl procură. Așa cum nu orice luciditate e dezarmantă, nici descurajările existențiale nu rezultă cu necesitate din luciditate; ele se pot forma în spațiul psihic al aprehensiunii. Adevărata luciditate nu înseamnă acceptul **datului și întâmplatului** ca pe ceva predeterminat. Luciditatea nu e sentimentul resemnat al fatalității oarbe; e mai degrabă ieșire din tulburarea firii, e pe cât posibil inițiere și împăcare **activă** cu lumea. Însăși fatalitatea – dacă ne-am raporta la mentalitatea omului din vechiul sat – nu apare neapărat ca un blestem; ea intră în ordinea faptului de viață, a firescului trăit. Tristețile și apăsările existențiale nu țin de negrul total; ele se alină, se oblojesc cu destulă lumină. Este aici o alchimie a sufletului: durerile se prefac în **alean**, în caldă acceptare a vieții **asa cum este ea**. Acest tip de fatalitate, propriu metafizicii populare, ne comunică un alt chip al lucidității, față de acela intelectual și intelectualist, însoțit nu o dată cu abandonul și negația. Ieșirea din limitele lui cere întoarcerea la simplitatea vieții, redescoperirea datelor ei primordiale. Experiența exemplară a eroului tol-

stoian este tocmai lecția iubirii de viață și a regăsirii eului cândva pierdut în artificialitatea convențiilor.

Desigur, viața nu ar avea splendoare dacă nu ar fi presărată cu neajunsuri, chiar cu încercări cu mii de fețe. Acestea, fără a fi necesare, o pun totuși în lumină. Năzuința vitală, dar și purificată ne face pe toți egali în fața firii. Firea și istoria sunt în eternă contradicție. Cea din urmă toacă, macină și înghițe destine. Nu marile personalități au scris, ele, istoria; până la urmă aceasta le-a scos la iveală, dar le-a și absorbit în mersul ei. Istoria e serie infinită de clipe și de procese, adică de perpetuă schimbare. Firea e tocmai ieșirea din clipă și dialogul întru absolut. Intelectualii „subțiri” au reproșat poporului nostru „ieșirea din istorie”. Dar căderea din legile și permanențele vieții nu e, ea, rătăcirea propriu-zisă? Criza valorilor, absența idealurilor și triumful egoismelor sunt rodul scufundării în clipa oarbă, al filosofiei relativiste, prizonieră a trecerii ce se consumă. Or, **clipa nu devine Timp trăit și Durată reală dincolo de morală și adevăr.**

Omul zilelor noastre aspiră la un model de civilizație ferit de contrafaceri și forme goale, model care să-i permită afirmarea, neînstrăinată, a dreptului său la viață, în opoziție hotărâtă cu falsele soluții propuse de individualismul dizolvant al postmodernității ce deja o parcurgem. În raport cu provocările ei, o întrebare se ivește tot mai acut și pe terenul dreptului, componentă constitutivă a civilizației contemporane: ce are de clarificat *Știința dreptului* și ce poate înfăptui imperativul juridic astăzi în fața alunecărilor ideologizante și a coborârii în derizoriu a problematicii drepturilor omului?

ROLUL ȘI LOCUL DREPTULUI CONTRAVENȚIONAL ÎN SISTEMUL NAȚIONAL AL DREPTULUI

Victor GUȚULEAC,

*doctor în drept, profesor universitar
(Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată)*

Este cunoscut faptul că relațiile sociale ce apar în legătură cu prevenirea și curmarea de contravenții, constatarea și cercetarea faptelor contravenționale, aplicarea măsurilor de constrângere statală față de subiectul activ al contravenției sunt omogene, astfel necesitând și o reglementare juridică specifică, adică să constituie obiectul unei ramuri sau subramuri a dreptului. Veriga sistemului național de drept care reglementează aceste relații unanim este intitulată – Drept contravențional. Divergența de opinii există numai cu privire la locul și rolul lui în sistemul de drept. Un grup de savanți și practicieni consideră că Dreptul contravențional este o subramură a Dreptului administrativ; al doilea grup vine cu argumentarea că el trebuie să constituie subramura Dreptului penal; al treilea grup privește Dreptul contravențional ca ramură distinctă a sistemului național de drept.

Venim în fața cititorului cu argumentarea propriei opinii asupra problematicii formulate.

Cuvinte-cheie: dreptul contravențional, reglementare juridică, ordine socială, ordine de drept, sistemul de drept, norme juridice.

* * *

It is known that social relations which occur regarding the prevention and restraint of contraventions, the ascertainment and research of delinquency acts, the application of state constraint measures towards active subject of contravention are homogeneous, thus, they require a particular judicial regulation, and namely to constitute the subject of one branch or subbranch of the law. The section of the national system of law, which regulates these relations unanimously, is called Contravention of Law. There are various views concerning its role and place in the system of law. The first group of scientists and practitioners consider that the Contravention of Law is a subbranch of Administrative Law; the second group states the fact that it must be a subbranch of Criminal Law; the third group says that the Contravention of Law is a definite branch of the national system of law. The author of this publication offers the reader the argumentation of his personal opinion towards this problem.

Keywords: Contravention of Law, judicial regulation, social order, order of law, Law system, legal rules.

Locul și rolul oricărei verigi a sistemului de drept poate fi determinat prin studierea, în primul rând, a obiectului reglementării, a metodei și principiilor de bază.

Conviețuirea oamenilor în societate nu este posibilă fără o anumită *ordine de conduită*, fără reguli de comportare cărora trebuie să se conformeze fiecare individ aparte și toți împreună. Ordinea creează coeziunea dintre indivizi și armonia socială dă naștere, susține și dezvoltă societatea [1].

Această ordine de conduită poate fi *conștientizată* prin noțiunile de „ordine socială” și „ordine de drept”.

Ordinea socială presupune un ansamblu de reguli, care organizează comportamentul indivizilor în societate, reguli care se materializează atât în norme morale, teologice, obiceiuri, tradiții și în norme juridice, cât și în măsurile pe care societatea este în drept să le ia, prin organele sale abilitate, împotriva indivizilor, atunci când aceste reguli de conduită socială nu sunt respectate [2].

O parte componentă a ordinii sociale este **ordinea de drept**, care cuprinde doar regulile de conduită protejate prin normele juridice. Ordinea de drept constituie nu numai un ansamblu de reguli de conduită, cuprinse în sistemul de drept al unui stat, ci și relațiile sociale,

caracterizate prin desfășurarea raporturilor juridice, în strictă conformitate cu normele juridice.

Apărarea valorilor sociale împotriva faptelor periculoase întotdeauna și peste tot în lume a constituit o condiție de existență a societății.

După apariția statului, apărarea valorilor sociale împotriva faptelor ilicite periculoase a devenit o funcție importantă a acestuia, realizată prin intermediul normelor juridice instituite [3].

Ordinea de drept este *condiționată* de structura dreptului, ce reprezintă un ansamblu de norme juridice grupate în anumite ramuri, subramuri și instituții juridice.

Ramura dreptului reprezintă un element independent al sistemului de drept ce reglementează, cu ajutorul unui mecanism juridic specific și al unei metode specifice, relații sociale omogene din punct de vedere calitativ [4].

Subramura dreptului constituie un element relativ independent al unei ramuri concrete a dreptului.

Instituția juridică este fenomenul social reglementat și studiat de o ramură concretă a dreptului. Ea reprezintă un anumit grup de relații sociale tip (relații omogene).

Ca urmare a analizei literaturii de specialitate, putem constata că trăsăturile de bază ale unei ramuri a

sistemului de drept sunt: relațiile sociale omogene reglementate; mecanismul juridic specific; metoda reglementativă specifică; obiectul reglementării strict determinat.

Potrivit specialiștilor în domeniu, dreptul contravențional corespunde acestor caracteristici și poate fi considerat ramură de sine stătătoare a sistemului de drept [5].

Definiția dreptului contravențional. Sergiu Furduliu susține că, în calitatea sa de ramură de drept, dreptul contravențional reprezintă un ansamblu de norme juridice, înscrise în legislația cu privire la contravenții, care cuprinde reglementări generale, speciale și procedurale în cadrul raporturilor de drept generate de săvârșirea unei contravenții [6].

Dreptul contravențional este instrumentul statal prin care valorile sociale sunt apărate împotriva faptelor periculoase calificate drept contravenții [7].

Potrivit altei definiții, „dreptul contravențional este un ansamblu de norme juridice care reglementează relațiile de apărare socială prin sancționarea specifică a faptelor considerate drept contravenții” [8].

Ținând seama de obiectul și scopul reglementărilor juridice de apărare a relațiilor și valorilor sociale, a intereselor legitime ale persoanelor fizice și juridice care se înscriu în sfera normelor contravenționale și bazându-ne pe metoda reglementativ-juridică, constatăm că *dreptul contravențional se poate defini ca un ansamblu de norme juridice strict determinate de legislația contravențională, care oglindește instituțiile juridice de bază, cum ar fi contravenția, contravenționalitatea* [9], *sancțiunea contravențională, răspunderea contravențională și procedura contravențională, și care are drept scop protecția juridică a unor valori sociale determinate, soluționarea raporturilor juridice apărute în procesul activității de combatere a contravenționalității.*

Obiectul dreptului contravențional. Alături de alte ramuri de drept (constituțional, administrativ, penal etc.), dreptul contravențional are un obiect propriu de reglementare, reprezentat de un grup de relații sociale protejate. Obiectul reglementării juridice îl constituie totalitatea de relații sociale calitativ omogene (de același gen), reglementate de norme juridice care se referă la o anumită ramură de drept.

Dreptul contravențional reglementează relațiile sociale care apar în domeniul activității executive și de dispoziție privind combaterea contravenționalității și reeducarea (reîncadrarea socială) persoanelor care au comis fapte contravenționale concrete.

La aceste relații sociale participă, pe de o parte, organele de stat, iar pe de altă parte, atât părțile interesate ale procesului contravențional (făptuitorul, partea vătămată, reprezentanții legali ai acestora), cât și subiecții care contribuie la desfășurarea procedurii contravenționale (martorul, specialistul, exper-

tu, interpretul (traducătorul), apărătorul). Una dintre părțile raportului juridic reglementat de dreptul contravențional este, în mod obligatoriu, reprezentant al statului (instanța de judecată, procurorul, comisia administrativă de pe lângă autoritatea publică locală, agentul constatator). Relațiile sociale reglementate de dreptul contravențional sunt specifice și au caracter de *convingere* (prevenirea contravențiilor) sau de *constrângere statală* (curmarea contravențiilor, aplicarea sancțiunilor contravenționale).

Relațiile sociale reglementate de dreptul contravențional pot fi divizate în următoarele grupuri de relații tip (relații omogene):

- relațiile sociale care iau naștere, se modifică și se sting ca urmare a activității de prevenire a contravenționalității (influența asupra cauzelor și a condițiilor comiterii contravențiilor);
- relațiile sociale determinate de constatarea faptelor contravenționale și cercetarea cazului;
- relațiile sociale determinate de examinarea cazului contravențional și emiterea deciziei respective;
- relațiile sociale apărute între participanții la procedura contravențională privind atacarea deciziei emise și revizuirea cazului;
- relațiile sociale condiționate de procedura executării deciziei privind aplicarea sancțiunii contravenționale.

Din cele menționate *supra*, conchidem că **obiectul dreptului contravențional îl constituie relațiile sociale care se stabilesc între subiecții dreptului contravențional din momentul în care legea contravențională de prevenire obține forță juridică, parcurgând etapele constatării faptelor contravenționale, aplicării sancțiunilor contravenționale și până la executarea pedepsei contravenționale.**

Deci, *obiect al dreptului contravențional sunt relațiile sociale condiționate de apariția raporturilor juridice între diferiți subiecți ai dreptului contravențional privind desfășurarea activității de prevenire a abaterilor contravenționale, constatarea faptelor contravenționale și curmarea lor, aplicarea măsurilor de constrângere statală și executarea deciziilor de aplicare a sancțiunilor contravenționale.*

Dreptul contravențional, prin normele sale materiale (partea specială a Codului contravențional al Republicii Moldova), stabilește faptele dăunătoare (periculoase) considerate drept contravenții și sancțiunile contravenționale aplicabile persoanelor care săvârșesc astfel de fapte. Din cele expuse, reiese că obiectul dreptului contravențional este condiționat de raporturile juridice ce se nasc din momentul intrării în vigoare a legii care stabilește fapta antisocială considerată drept contravenție și sancțiunea pasibilă de aplicare.

Susținem opinia potrivit căreia relațiile sociale reglementate de dreptul contravențional se divizează

în: *relații sociale de conformare și relații sociale de conflict* [10].

Relațiile de conformare între stat și persoană iau naștere din momentul intrării în vigoare a legii contravenționale, care are în calitate de conținut dreptul statului de a prescrie persoanei o anumită conduită (a obliga la ceva, a interzice, a împuternici, a recomanda etc.) și, totodată, obligația persoanei de a se subordona prescripțiilor normative.

Relațiile sociale de conflict apar atunci când persoana comite o faptă contravențională. În momentul săvârșirii faptei contravenționale, apare temeiul juridic de aplicare a măsurilor de curmare față de persoana care a comis-o, iar în momentul stabilirii că această faptă este comisă cu vinovăție, apare temeiul juridic de aplicare a sancțiunii contravenționale.

Celor două categorii de relații sociale reglementate de dreptul contravențional le corespunde divizarea raporturilor juridice contravenționale în:

– *raporturi juridice de conformare*, care apar odată cu obținerea forței juridice a normei materiale de drept contravențional și există atât timp cât subiecții dreptului contravențional respectă această normă. Dacă persoana fizică sau juridică se conformează regulilor de conduită stabilite, față de ea pot fi aplicate numai metoda de convingere și măsurile contravenționale de prevenire;

– *raporturi juridice conflictuale*, care apar odată cu comiterea unei fapte contravenționale și se modifică pe parcursul desfășurării procedurii contravenționale [11].

Raportul juridic de conformare se transformă în raport juridic conflictual din momentul încălcării (nerespectării) dispoziției normei materiale a dreptului contravențional [12].

Una dintre trăsăturile de bază ale relațiilor sociale reglementate de dreptul contravențional constă în aceea că o parte a raportului juridic contravențional este reprezentată de stat. Reprezentantul statului evoluează permanent în calitate de subiect al administrării statale în domeniul combaterii contravenționalității. Relațiile dintre obiectele administrării (cei administrați) și subiecții administrării (cei care administrează) au un caracter de subordonare. Actele administrative emise în acest domeniu au caracter de prescripție juridică unilaterală de voință a subiectului administrării și sunt obligatorii pentru cei administrați [13].

Metoda dreptului contravențional. Natura specifică a relațiilor sociale reglementate de dreptul contravențional a impus necesitatea unei *metode speciale* de reglementare a acestora.

Obiectul reglementării juridice este unul dintre principalele criterii de delimitare a ramurilor de drept, dar nu unicul. Ramurile dreptului se disting și după metoda de reglementare, obiectul (care relații sociale sunt protejate?) determinând specificul metodei (cum,

în ce mod sunt reglementate relațiile sociale respective?).

Normele administrativ-juridice nu creează nemijlocit relații de administrare, ci se utilizează pentru a le perfecționa, sistematiza, dezvolta și proteja.

Administrarea în general, ca și în sfera combaterii contravenționalității, presupune dominarea și predominarea unei voințe asupra alteia, precum și, deseori, subordonarea unei persoane alteia. În sistemul relațiilor de administrare, subiecții nu sunt pe poziții de egalitate, ci execută diverse roluri sociale. Dreptul contravențional nu poate și nici nu tinde să înlăture această inegalitate. Percepând-o ca pe o necesitate obiectivă, în procesul de reglementare a organizării și funcționării puterii executive și judecătorești, legislatorul legalizează, din punct de vedere juridic, această inegalitate. Astfel se explică particularitățile metodei administrativ-juridice, care sunt caracteristice și pentru dreptul contravențional.

Principalele trăsături ale metodei de reglementare juridică sunt elucidate atunci când răspundem la următoarele întrebări: 1) care este statutul juridic al părților raporturilor juridice; 2) care fapte juridice au legătură cu apariția, modificarea sau stingerea raporturilor juridice; 3) cum are loc determinarea drepturilor și obligațiilor subiecților raporturilor juridice; și 4) cum sunt protejate aceste drepturi.

Metoda caracterizează partea volitivă a proprietăților reglementative ale ramurii [14]. În opinia savantului autohton Sergiu Furdui, aceasta este metoda autoritară [15], potrivit căreia o parte a acestor relații este statul, care ocupă o poziție specială, de autoritate, de putere, de comandă, iar cealaltă parte – persoana (subiectul răspunderii contravenționale), care este obligată să respecte prevederile legilor contravenționale sau să suporte acțiunea măsurilor de constrângere statală în cazul nerespectării (încălcării) acestor prevederi.

Metoda autoritară a influenței reglementativ-juridice a subiectului administrării asupra celor administrați (obiectele administrării) se manifestă prin două forme de bază: *convingerea* și *constrângerea*.

Constrângerea, ca metodă de reglementare, poate fi divizată în patru grupe de măsuri care, în general, corespund sarcinilor de bază ale organelor de drept în combaterea contravenționalității (prevenirea contravențiilor; curmarea (reprimarea) faptelor contravenționale; stabilirea vinovăției persoanelor care au comis fapte contravenționale și aplicarea față de acestea a sancțiunilor contravenționale):

- măsuri de prevenire;
- măsuri de curmare (reprimare);
- măsuri de asigurare a procedurii contravenționale;
- sancțiunile contravenționale.

Evoluția reglementărilor contravenționale. „Relațiile de apărare socială au apărut odată cu socie-

tatea și au cunoscut atât forma relațiilor de cooperare și conviețuire, cât și forma relațiilor de conflict” [16].

Faptele îndreptate împotriva intereselor legitime ale persoanelor sau a valorilor sociale atrăgeau reacția din partea persoanei vătămate, reacție care îmbrăca forma răzbunării. La originile societății primitive, răzbunarea putea fi individuală sau colectivă și era nelimitată. Răzbunarea nelimitată conducea implacabil la repetarea conflictelor, la instabilitatea ordinii sociale și de aceea se impunea limitarea acesteia. Răzbunarea limitată (limitarea reacției la răul produs – legea talionului) trebuia să fie proporțională cu intensitatea agresiunii. Cu timpul legea talionului a fost înlocuită cu înțelegerea intervenită între părțile în conflict, în baza căreia victima primea o răscumpărare pentru răul care i s-a făcut [17].

Odată cu apariția statului, această răscumpărare a devenit obligatorie și revenea statului, nu celui vătămat. Astfel, apărarea valorilor sociale a devenit o funcție importantă a statului, realizată de organele sale pe baza normelor juridice instituite de acesta în vederea ocrotirii atât a intereselor colective, cât și a celor individuale.

Fenomenul contravențional și regimul său juridic în materia contravențiilor reprezintă un domeniu important al răspunderii juridice.

Inițial, ilicitul contravențional a fost consacrat în legislația penală potrivit tradiționalei împărțiri tripartite a ilicitului penal în: *crime, delictes și contravenții (trihotomia)* [18].

Această împărțire, „cunoscută în vechiul drept francez de la 1791 și în cel din Brumar anul IV, apoi, prin menținerea ei în Codul penal francez de la 1810, și-a făcut drum în mai toate legislațiile penale europene și extraeuropene” [19].

Împărțirea tripartită a fost preluată și de Codul penal român din 1865, care, de altfel, o menține până în anul 1954, Codul reprezentând, „în majoritatea covârșitoare a dispozițiilor sale, o copie a Codului penal francez din 1810 și a celui prusian din 1851” [20]. În acest context, este de menționat faptul, precizat, de altfel, în literatura de specialitate românească [21], că, deși se susține preluarea diviziunii tripartite din dreptul francez, totuși o asemenea diviziune trihotomică a existat în legislația românească încă de la Regulamentul organic, iar în Codica criminală din 1841 și Codicile penale Știrbei din 1850, infracțiunile se împărțeau în trei categorii: *abateri, vini și crime*. Prin urmare, din legislația franceză a fost preluată doar terminologia, nu și ideea unei gradări (pe două sau trei niveluri) a ilicitului penal, în funcție de pericolul social al faptelor [22].

Codul penal român din 1865, în articolul 1, stabilea că: „Infracțiunea pe care legea o pedepsește cu închisoarea polițienească și cu amendă se numește contravenție”. Contravențiile erau, în principiu, fapte

neintenționate, persoanele morale nu se puteau constitui în subiecți cărora să li se aplice o amendă, întrucât aceasta era o pedeapsă, lor nu li se aplicau decât despăgubiri civile [23].

În perioada interbelică, s-a perpetuat același regim al contravențiilor, ele fiind reglementate în Codul penal din anul 1936. Potrivit legii penale, contravenția reprezenta *fapta pe care o declară ca atare legea, regulamentul și ordonanța autorității administrative sau polițienești* [24].

Începând cu anul 1954, în România contravențiile *nu au mai fost considerate infracțiuni, ci abateri administrative* și, drept urmare, au fost excluse din Codul penal. Totodată, doctrina românească a fundamentat instituția *înlocuirii răspunderii penale cu răspunderea administrativă sau de altă natură* [25].

O altă etapă în procesul legislativ românesc al contravențiilor o reprezintă Legea nr. 32/1968 privind stabilirea și sancționarea contravențiilor [26]. Legea determina cadrul juridic general al reglementării acestor fapte, precizând autoritățile care pot emite acte normative de stabilire și sancționare a contravențiilor. În această lege *contravenția este definită* ca fiind *fapta săvârșită cu vinovăție, care prezintă un pericol social mai redus decât infracțiunea și este prevăzută și sancționată prin lege, decrete sau prin actele normative ale organelor indicate în lege* [27].

Subiect al răspunderii administrativ-contravenționale era, în principiu, *persoana fizică*, regulă de la care se putea deroga numai prin lege sau decret [28], sancționându-se și persoana juridică doar în cazul existenței unei dispoziții legale exprese. În caz contrar, era sancționată persoana fizică care, în cadrul organizației, avea îndatorirea de a aduce la îndeplinire norma încălcată.

Clasificarea tripartită a faptelor antisociale se păstrează și în prezent în multe legislații penale. Menționăm că tendința actuală este de a exclude categoria de infracțiuni cu un pericol social scăzut (denumite contravenții), plasându-le sub incidența reglementării dreptului administrativ sau a celui contravențional.

Specific pentru dreptul administrativ și cel contravențional este faptul că aceste ramuri ale dreptului păstrează, în linii mari, principiile dreptului penal clasic, dar exclud aplicarea unor pedepse privative de libertate.

Procedura de constatare, de cercetare și de sancționare a contravențiilor devine mai simplă, iar competența în acest domeniu revine, de regulă, organelor administrației publice.

Avantajul pe care îl prezintă această soluție, promovată în plan legislativ în principal de Austria și Germania, este eliberarea puterii judecătorești de obligația implicării în soluționarea unor cauze penale ce au ca obiect fapte antisociale mărunte, cu un pericol social scăzut [29].

Ca și faptele ce atrag răspunderea civilă sau disciplinară, contravențiile aparțin câmpului extrapenal, constituind cauze de natură contravențională, în privința cărora hotărârile organelor abilitate cu aplicarea măsurilor de constrângere statală au caracter nepenal, fiind supuse principiilor și normelor procedurale proprii procesului contravențional.

În legislația germană contravențiile sunt considerate încălcări care se situează în afara legii penale. O poziție similară este proprie legislației anglo-americane.

În alte legislații occidentale, faptele ilicite sunt împărțite în crime, delictе și contravenții (în Franța) sau numai în delictе și contravenții (Codul penal italian prevede în partea a II-a delictеle, iar în partea a III-a – contravențiile).

În legislația Republicii Moldova, noțiunea de „contravenție” a fost pentru prima dată definită în art. 9 al Codului cu privire la contravențiile administrative, adoptat la 29 martie 1985.

Până în anul 2008, legea contravențională a suportat multiple modificări și completări, motivate de noile relații social-economice și social-politice existente în țară, îndeosebi din momentul când Republica Moldova a devenit un stat suveran.

Pe parcursul evoluției legislației, se evidențiază tendința creșterii numărului de fapte considerate antisociale și calificate drept contravenții, cu modificarea corespunzătoare a sistemului de sancționare.

Volumul reglementărilor cu caracter contravențional și soluțiile legislative adoptate pe parcurs în acest domeniu sunt, în mare măsură, consecința procesului de restrângere progresivă a răspunderii penale, în condițiile aprofundării complexității relațiilor sociale, a creșterii exigenței față de comportamentul persoanei în societate, în acord cu regulile de conviețuire socială, cu normele eticii și echității social-juridice. Din acest punct de vedere, materia contravențională a trecut din domeniul penal în sfera abaterilor cu caracter contravențional. Astfel, în acest domeniu s-au acumulat și continuă să se acumuleze o multitudine de probleme controversate și soluții sofisticate, toate orientate spre sintetizarea unor măsuri coerente în ceea ce privește politica de combatere și prevenire a fenomenului contravențional.

Cadrul juridic depășit al regimului contravențional în condițiile edificării statului de drept în Republica Moldova a determinat necesitatea elaborării unui nou cadru juridic, adaptat condițiilor și imperativelor timpului. Prin Legea nr. 218-XVI din 24 octombrie 2008 a fost adoptat Codul contravențional al Republicii Moldova, care va intra în vigoare la 31 mai 2009 [30].

Din momentul apariției noii legi contravenționale, este confirmată *de iure* existența dreptului contravențional ca ramură distinctă a sistemului de drept în țara noastră.

Principiile dreptului contravențional. Autonomia dreptului contravențional, pe lângă prezența obiectului propriu de reglementare, a metodei specifice de acțiune reglementativ-juridică, presupune și existența unor principii proprii acestei ramuri a sistemului de drept.

Din punct de vedere etimologic, termenul „principiu” provine din latinescul *principium*, având sensul de obârșie, început, origine sau element fundamental. Sensul primar al cuvântului *principiu* s-a îmbogățit și a obținut noi valențe pe parcursul istoriei. În accepțiunea curentă, cuvântul principiu are două sensuri: 1) element fundamental, idee de bază pe care se întemeiază o teorie științifică, un sistem politic, juridic, o normă de conduită etc.; lege fundamentală a unei științe, a unei arte, a unei discipline [31]; 2) element primordial, cauză primară sau punct de plecare a ceva etc. [32].

Din punct de vedere filologic, cuvântul *principiu* este susceptibil de două accepțiuni: 1) sensul metafizic, adică origine, din care derivă și s-au dezvoltat lucrurile; 2) sensul epistemologico-etic, adică de supoziții fundamentale ale cunoașterii, gândirii și acțiunii [33].

În literatura de specialitate, există diverse opinii ale specialiștilor din domeniu referitor la principiile dreptului contravențional [34].

Sistematizarea opiniilor existente în literatura de specialitate ne-a permis să propunem clasificarea tripartită a principiilor Dreptului contravențional: **generale, ramurale și instituționale**.

Principiile **generale**, care se referă la toate ramurile sistemului de drept, sunt: *principiul legalității*; *principiul egalității*; *principiul garantării drepturilor și libertăților fundamentale*; *principiul neretroactivității legii contravenționale*.

În limitele prezentei publicații, vom examina succint doar principiile ramurale și cele instituționale care, în viziunea noastră, și întemeiază desprinderea Dreptului contravențional de cel administrativ.

Principiile ramurale au un caracter mai restrâns în raport cu cele generale, limitat la materia contravențională:

– *Principiul prescrierii unilaterale de voință juridică a subiectului administrării în domeniul combaterii contravenționalității*. Acest principiu este determinat de una dintre trăsăturile de bază ale administrării în domeniul contravențional: una din părțile obligatorii ale relațiilor sociale reglementate de dreptul contravențional este reprezentantul statului, care acționează în calitate de subiect al administrării. Activând în numele statului, îndeplinind sarcinile și funcțiile statale de combatere a contravenționalității, el se bucură de împuterniciri suplimentare, inclusiv în ceea ce ține de aplicarea măsurilor de constrângere statală.

Relațiile dintre subiectul administrării și cei ad-

ministrați nu are caracter de subordonare funcțională. Măsurile de constrângere statală se aplică față de a treia persoană (care, funcțional, nu este supusă subiectului ce aplică măsura de constrângere). Deciziile subiectului administrării în domeniul combaterii contravenționalității sunt totdeauna o prescriere unilaterală de voință juridică, fiind obligatorii spre executare pentru cei administrați.

– *Principiul reglementării juridice a contravenției și a sancțiunilor contravenționale.* Principiul legalității este un principiu general al sistemului de drept și unul de ramură al dreptului contravențional, deoarece legalitatea în materia dreptului contravențional are un caracter special. Particularitățile legalității în domeniul dreptului contravențional sînt determinate de două elemente: legalitatea prevederilor referitoare la fapta ce constituie o contravenție și legalitatea sancțiunilor. Numai dreptul contravențional și cel penal au ca particularitate obligația legiuitorului de a descrie în lege faptele interzise și sancțiunile ce se aplică acestora. În alte ramuri de drept, de exemplu în dreptul civil, acționează principiul potrivit căruia orice faptă ilicită ce cauzează altuia un prejudiciu atrage după sine răspunderea civilă.

Principiul reglementării juridice a contravenției și a sancțiunilor contravenționale este un principiu ramural, care presupune că doar faptele prevăzute de lege la momentul săvârșirii lor constituie contravenții, iar represiunea acestora va consta numai în aplicarea sancțiunilor prevăzute de legea contravențională la data săvârșirii contravenției [35]. Mai mult decât atât, pentru a constitui temei al aplicării sancțiunii contravenționale, fapta trebuie să poată fi caracterizată ca o contravenție nu numai în momentul săvârșirii, dar și în orice alt moment ulterior datei săvârșirii, până la revizuirea cazului contravențional în urma plîngerii (protestului) depuse.

– *Prezumția de nevinovăție*, în calitate de principiu de ramură al dreptului contravențional, înseamnă că persoana acuzată de săvârșirea unei contravenții este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în conformitate cu prevederile CC al RM, asigurându-se garanțiile necesare apărării ei. Nimeni nu este obligat să dovedească nevinovăția sa. Concluziile despre vinovăția persoanei acuzate de comiterea contravenției nu pot fi întemeiate pe presupuneri. Toate dubiile în probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate în condițiile legii contravenționale se interpretează în favoarea persoanei în a cărei privință a fost pornit procesul contravențional [36].

Acest principiu a fost stipulat pentru prima dată în legea contravențională a Republicii Moldova din 2008 și rezultă din conținutul art. 12 din Constituție.

– *Principiul dreptății* presupune că persoana poate fi sancționată numai pentru contravenția în a cărei privință este dovedită vinovăția sa [37]. Deci, comiterea

faptei contravenționale poate servi drept temei juridic pentru aplicarea măsurilor de constrângere statală, cum ar fi: măsurile de prevenire (controlul actelor de identitate, controlul corporal etc.) sau măsurile de curmare (reținerea administrativă, aducerea făptuitorului la organul de drept, aplicarea forței fizice de către organul împuternicit etc.). Temei juridic de aplicare a sancțiunii contravenționale constituie doar fapta contravențională comisă cu vinovăție.

– *Principiul umanismului* presupune că întreaga reglementare în materia contravențională trebuie să exprime interesele fundamentale ale omului. Acest principiu acționează pe două direcții: este asigurată protecția persoanei care este parte vătămată, ale cărei drepturi și interese legale sunt lezate prin contravenție, și constrângerea contravențională față de persoana ce a comis fapta, însă aceste măsuri de constrângere trebuie să aibă un caracter uman, respectându-se drepturile persoanei la asistență juridică, asistență medicală, demnitatea umană etc. [38].

Măsurile de constrângere, inclusiv sancțiunile contravenționale, pe lângă funcția de coerciție, trebuie să o îndeplinească și pe cea de educare a cetățenilor în spiritul respectării legilor și a altor acte normative din convingere. Legea contravențională trebuie să asigure securitatea persoanei și tratamentul ei uman în cadrul procedurii contravenționale. La aplicarea măsurilor de constrângere contravențională se evită cauzarea de suferințe fizice, morale și materiale, precum și lezarea reputației persoanei. „Legea contravențională nu urmărește cauzarea de suferințe fizice sau lezarea demnității omului. Nimeni nu poate fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.” [39]

– *Principiul prevenirii și curmării faptelor contravenționale* presupune că atât reglementarea contravențională, cât și activitatea organelor executive privind realizarea acestei reglementări trebuie să asigure prevenirea săvârșirii acestor fapte prin conformare la cerințele stabilite și prin constrângere față de cei care le săvârșesc.

Legea contravențională stipulează că organele de stat, persoanele fizice și juridice sunt obligate să respecte legislația și să contribuie la prevenirea, depistarea și curmarea faptelor contravenționale. Organele administrării publice locale sunt responsabile de organizarea, coordonarea și desfășurarea măsurilor ce țin de respectarea legilor, menținerea ordinii publice și a altor măsuri ce contribuie la prevenirea contravențiilor. Prevenirea săvârșirii contravențiilor se realizează, în primul rând, prin înscrierea în actele normative a faptelor ce constituie un ilicit contravențional. Informarea destinatarilor se realizează prin publicarea actelor normative în Monitorul Oficial. Din convingere sau din teama de represiune, o parte dintre subiecții pasivi ai raporturilor contravenționale de conforma-

re își dirijează conduita în sensul pretins de normele contravenționale.

Prevenirea săvârșirii de contravenții constituie unul dintre scopurile dreptului contravențional [40], care trebuie să se realizeze prin conformarea fiecărui individ la normele de comportare statornicite în cadrul societății.

Prin „prevenire”, în sensul general, se înțelege ansamblul măsurilor economice, politice, sociale, educative, juridice și administrative menite să asigure buna desfășurare a relațiilor sociale și înlăturarea cauzelor și condițiilor care generează sau favorizează încălcarea (nerespectarea) legilor contravenționale și a altor acte normative.

Principiile instituționale sunt caracteristice diferitelor instituții juridice ale dreptului contravențional, cum ar fi: contravenția, contravenționalitatea, răspunderea contravențională, convingerea și constrângerea, procedura contravențională etc.

Principiile instituționale, de regulă, sunt caracteristice uneia sau mai multor instituții juridice ale dreptului contravențional și se află în dependență de principiile ramurale și cele generale.

– *Caracterul extrajudiciar de examinare a cazului contravențional*, ca principiu, se referă la instituția juridică a procedurii contravenționale și stipulează că în procedura contravențională (spre deosebire de cea penală sau civilă) cazul contravențional poate fi examinat de organele abilitate în mod extrajudiciar. Alături de instanțele judecătorești, decizia privind aplicarea sancțiunilor contravenționale poate fi emisă (luată) și de alte organe statale împuternicite (procurorul, comisia administrativă de pe lângă autoritatea publică locală, agentul constatator) [41]. Chiar și în cazurile când sancțiunile contravenționale sunt aplicate de instanța de judecată, în opinia majorității specialiștilor din domeniu, această procedură de aplicare a pedepsei contravenționale nu are un caracter judiciar, ci unul extrajudiciar, cu consecințele juridice respective.

– *Principiul răspunderii contravenționale personale* prevede că atât obligația ce decurge dintr-o normă juridică de a avea o anumită conduită, cât și răspunderea ce decurge din nesocotirea acestei obligații revin numai persoanei care nu și-a respectat obligația și a săvârșit o faptă interzisă de lege. Ca și în dreptul penal, în dreptul contravențional nu se poate antrena răspunderea juridică pentru fapta săvârșită de altă persoană [42].

– *Principiul individualizării răspunderii contravenționale și sancțiunii contravenționale* presupune că persoanei, recunoscute ca fiind vinovată de săvârșirea unei contravenții, i se aplică o pedeapsă contravențională echitabilă în limitele fixate în partea specială a CC RM și în strictă conformitate cu dispozițiile părții generale a Codului.

La stabilirea categoriei și a caracterului pedepsei

contravenționale, organele abilitate cu acest drept țin cont de gravitatea contravenției săvârșite, de motivul acesteia, de persoana celui bănuțit, de circumstanțele cauzei care atenuază sau agravează răspunderea, de influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării vinovatului, precum și de condițiile de viață ale familiei acestuia [43].

– *Principiul interdicției dublei sancționări contravenționale* prevede că nimeni nu poate fi supus de două ori răspunderii contravenționale pentru săvârșirea uneia și aceleiași contravenții [44].

Locul și rolul fiecărei ramuri în sistemul de drept sunt determinate, în mare măsură, de trăsăturile caracteristice ale acestei ramuri. Trăsăturile, la rândul lor, se desprind din specificul relațiilor sociale reglementate.

Punem în evidență următoarele **trăsături ale dreptului contravențional**:

– *Caracterul autonom*. Autonomia dreptului contravențional este justificată de obiectul său specific de reglementare. Această ramură a dreptului reglementează numai acele relații sociale care apar între subiecții dreptului contravențional în legătură cu: necesitatea respectării normei contravenționale (prevenirea de contravenții); comiterea faptei contravenționale (curmarea faptei ilicite); înfăptuirea jurisdicției contravenționale (aplicarea sancțiunilor contravenționale și a altor măsuri de reeducare a persoanelor vinovate de comiterea contravențiilor). Acest grup de relații sociale aparține numai dreptului contravențional și nu poate constitui obiectul de reglementare al altei ramuri de drept.

– *Inegalitatea părților în relațiile contravenționale*. Această trăsătură a dreptului contravențional este condiționată de unul dintre principiile acestei ramuri a dreptului: „prescriere unilaterală de voință a subiectului administrării în domeniul combaterii contravenționalității”. Una dintre părțile relațiilor sociale reglementate de dreptul contravențional este reprezentată de stat. Această parte a relațiilor apare în calitate de subiect al administrării și, prin competența sa, are prioritate față de celelalte părți ale relațiilor sociale reglementate de dreptul contravențional.

– *Apartenența la dreptul public*. Această trăsătură a dreptului contravențional se află în strânsă legătură cu cea cercetată anterior. Prin reglementările sale, dreptul contravențional aparține dreptului public, deoarece în toate raporturile juridice de drept contravențional statul este subiectul dominant, care pretinde o anumită conduită de la subiecții de drept cărora le sunt destinate normele juridice contravenționale și statul, prin organele sale abilitate, exercită tragerea la răspunderea contravențională a celor vinovați de săvârșirea acestor fapte [45].

– *Caracterul extrajudiciar de aplicare a sancțiunilor contravenționale* deosebește esențial dreptul

contravențional de alte ramuri ale dreptului (penal, civil etc.). Întreaga activitate de aplicare a sancțiunilor contravenționale de către organele abilitate (executive sau judecătorești) și de constrângere statală față de persoanele care au comis fapte contravenționale are caracter extrajudiciar și se manifestă prin *jurisdicția contravențională*.

– *Caracterul dinamic* este o trăsătură importantă a dreptului contravențional, deoarece normele juridice contravenționale suportă deseori modificări, în funcție de schimbările intervenite în evoluția societății. Nici una dintre ramurile dreptului nu este supusă unor modificări atât de dinamice ale cadrului normativ.

În literatura de specialitate, întâlnim și descrierea altor trăsături ale dreptului contravențional, cum ar fi: caracterul unitar al dreptului contravențional, apartenența la dreptul intern, caracterul complex etc. [46]. În *viziunea noastră*, trăsăturile menționate anterior sunt cele de bază ale dreptului contravențional și contribuie, pe de o parte, la delimitarea dreptului contravențional de alte ramuri ale dreptului, iar pe de altă parte, la corelația lui cu ramurile înrudite.

Concluzie. În baza studiului amplu (nu doar în limitele prezentei publicații), îmbrățișăm opinia potrivit căreia dreptul contravențional este o ramură a dreptului public, ramură care, spre deosebire de dreptul administrativ, este *codificată*. Ea are atât instituții juridice proprii bine determinate ca *contravenția, contravenționalitatea, sancțiunea contravențională, răspunderea contravențională*, cât și propriul instrumentariu: *obiectul reglementării, metoda reglementării și principiile de bază proprii*.

Referințe:

1. Drăghici C., Drăghici C.V., Iacob A., Corcheș R. *Drept contravențional*. București: Tritonic, 2003, p. 7.
2. Mai detaliat despre noțiunile de ordine publică și ordine de drept vezi: Guțuleac V., Balmuș V. *Problemele administrării de stat*. Chișinău, 2002, p. 217-219; Guțuleac V. *Bazele teoriei dirijării de stat: Monografie*. Chișinău, 2000, p. 167; Круглов В. А. *Административные правонарушения, посягающие на общественный порядок*. Минск, 1994, с. 17; Гуцуляк В. И., Бужор В. Г. *Особенности обеспечения общественного порядка и общественной безопасности при проведении массовых мероприятий*. В: *Закон и жизнь*, апрель, 2002; Гуцуляк В., Бузеску М. *Административная ответственность – как средство обеспечения общественного порядка*. В: *Закон и жизнь*, май, 2005.
3. Pop Ș. *Poliția și prevenirea criminalității*. Sibiu: Herman, 1999, p. 79-81.
4. Baltag D. *Dicționar de noțiuni și categorii juridice din Teoria generală a dreptului*. Chișinău, 1998, p. 107.
5. Furdui S. *Dreptul contravențional*. Chișinău: Cartier, 2005, p. 18-51; Hotcă M.A. *Drept contravențional: Partea generală*. București: Editas, 2003, p. 9-12; Drăghici C., Drăghici C.V. et al. *Op. cit.*, p. 7-13.
6. Sergiu Furdui. *Op. cit.*, p. 43.
7. *Ibidem*, p. 44.
8. Drăghici C., Drăghici C.V. et al. *Op. cit.*, p. 8.
9. Contravenționalitatea prezintă un fenomen social, juridic, negativ, cu caracter de masă, variabil din punct de vedere istoric, care este constituit din totalitatea contravențiilor comise pe un anumit teritoriu într-o perioadă determinată de timp, caracterizându-se prin indicatorii cantitativi (nivelul, dinamica) și calitativi (structura, caracterul).
10. Furdui S. *Op. cit.*, p. 48.
11. *Ibidem*.
12. Mitrache C. *Drept penal român. Partea generală*. București: Șansa, 1999, p. 8-10.
13. Guțuleac V. *Bazele teoriei dirijării de stat: Monografie*. Chișinău, 2000, p. 16-18.
14. Бахрах Д. Н. *Административное право: Учебник для вузов*. Москва: БЕК, 1997, с. 4.
15. Furdui S. *Op. cit.*, p. 48.
16. Dongoroz V. *Drept penal*. București, 1939, p. 28.
17. Drăghici C., Drăghici C.V. et al. *Op. cit.*, p. 10.
18. Iorgovan A. *Drept administrativ. Tratat elementar*. Vol.II. Editura Hercules, 1993, p. 235.
19. Dongoroz V. *Op.cit.*, p. 306.
20. Poienaru Iu. *Privire retrospectivă asupra dezvoltării dreptului penal*. În: *Dreptul românesc contemporan, evoluție și perspective*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, p. 293.
21. Preda M. *Drept administrativ: Partea generală*. București: Lumina Lex, 2000, p. 265; Iorgovan A. *Op. cit.* Vol. II, p. 236.
22. Preda M. *Op. cit.*, p. 265; Iorgovan A. *Op. cit.*, p. 236.
23. Preda M. *Op. cit.*, p. 265.
24. *Ibidem*.
25. Danes St. *Înlocuirea răspunderii penale*. București: Editura Științifică, 1970, p. 9.
26. Publicată în *Buletinul Oficial*, partea 1, din 14 noiembrie 1968.
27. Legea nr. 32/1968, art. 1.
28. Costin M.N. *Răspunderea juridică în R.S.R.*. Cluj: Dacia, 1974, p. 85.
29. Nistoreanu Gh., Dobrinioiu V., Boroii Al. ș.a. *Dreptul penal: Partea specială*. București: Europa, 1999, p. 13.
30. Publicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 3-6 din 16.01.2009.
31. *Dicționarul limbii române moderne*. București: Editura Academiei, 1958.
32. Hotcă M.A. *Op. cit.*, p. 14.
33. Popa N. *Teoria generală a dreptului*. București, 1992, p. 67.
34. Popa N. *Op. cit.*, p. 67; Hotcă M.H. *Op. cit.*, p. 30-40.
35. Hotcă M.A. *Op. cit.*, p. 33.
36. Codul contravențional al RM, art. 375.
37. *Ibidem*, art. 7.
38. Furdui S. *Op. cit.*, p. 59.
39. Codul contravențional al RM, art. 5 alin. (3).
40. *Ibidem*, art. 2.
41. *Ibidem*, art. 393.
42. Drăghici C., Drăghici C.V. et al. *Op. cit.*, p. 16.
43. Codul contravențional al RM, art. 9 alin. (1).
44. *Ibidem*, art. 9 alin. (2).
45. Drăghici C., Drăghici C.V. et al. *Op. cit.*, p. 12.
46. *Ibidem*, p. 12.

STATUTUL JURIDIC AL BAGAJELOR ÎN TRANSPORTUL RUTIER DE PERSOANE

Iurie MIHALACHE,
doctor în drept, conferențiar universitar
(USPEE „Constantin Stere”)

Conținutul articolului este axat asupra cercetării particularităților și semnificației juridice a categoriilor de „bagaj” și „bagaj de mână”, cu referire la transportul rutier de persoane. Problema dată este examinată pentru prima dată în doctrina națională de drept civil. Cu această ocazie, se fac încercări de a identifica natura juridică a contractului de bagaje. Autorul înaintează o serie de propuneri și recomandări cu privire la modificarea legislației în domeniu.

Cuvinte-cheie: transportul rutier, pasager, bagaj, bagaj de mână, obligația de transport.

* * *

The article focuses on the peculiarity of understanding such legal categories as «baggage» and «carry-on baggage» in respect to obligations of passenger and baggage transportation by motor vehicle. For the first time in the civil law doctrine concerning the sphere of obligations of passenger and baggage transportation the author makes an attempt to distinguish those criteria which would allow to differentiate the mentioned categories. The author also offers a series of changes in legislation.

Keywords: transportation by motor vehicle, passenger, baggage, carry-on baggage, obligations of transportation.

Bagajele sunt bunuri de uz personal și alte obiecte pe care le ia o persoană cu sine în călătorie. Regulile cu privire la modul de transportare a bagajelor sunt prevăzute în Codul civil [1], Codul transporturilor rutiere [2], Regulamentul transporturilor auto de călători și bagaje, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr.854/2006 [3] și Regulamentul cu privire la autogară (stația auto) nr.9-12/1999 [4]. La rândul lor, bagajele pot fi de două feluri: înregistrate și neînregistrate (de mână).

Bagajele înregistrate. Conform Regulamentului nr.854/2006, bagajele se transportă în secția de bagaje, iar în lipsa secției de bagaje – în salonul autobuzului. Dacă pasagerul dorește să transporte bagaj în secția de bagaje a autobuzului, trebuie să procure bilet. Pasagerul poate lua cu sine în salon bagaje de mână pentru care plata nu se percepe [5]. În același context, pct.9 din Regulamentul nr.854/2006 stabilește că bagajele (înregistrate) sunt obiecte ale pasagerilor transportate separat, în secția de bagaje, iar bagajele de mână sunt obiecte ale pasagerilor care permit a fi transportate fără plată în salonul autovehiculului (pct.9). Așadar, bagajele (înregistrate) se predau cărașului în mod special, se transportă separat de pasager, în secția de bagaje a autobuzului. Aceste bagaje fie că depășesc volumul sau greutatea prevăzută pentru bagajele de mână, fie că nu depășesc aceste limite, pasagerul nu dorește să le aibă în paza sa, încheind astfel contractul de transport de bagaje [6]. În consecință, tocmai pentru că au fost preluate în mod special, toată responsabilitatea pentru deteriorarea sau pierderea bagajului o poartă cărașul.

Bagajele (înregistrate) se transportă doar în baza biletului de bagaje. Codul transporturilor rutiere definește biletul de bagaje *ca fiind bonul emis de ma-*

*șina de casă și de control cu memorie fiscală sau document de strictă evidență cu preț fixat, confecționat în mod tipografic sau electronic, ce confirmă plata și primirea bagajelor pentru transport, precum și faptul asigurării obligatorii a bagajelor (art.5). Biletul de bagaje se procură la casele de bilete, iar în lipsa acestora – la șofer sau taxator. În acest context, Codul transporturilor rutiere prevede că operatorul care efectuează transport rutier contra cost prin servicii regulate în trafic local, municipal, raional, interraional sau internațional are obligația, pe toată durata transportului, să dețină la bordul vehiculului rutier *biletele și borderoul de evidență a biletelor* (art.70 lit.(d) și (f)). În cazul troleibuzelor, microbuzelor și autobuzelor de rută urbană, acestea nu dispun de secție pentru bagaje, de aceea pasagerul va prelua bagajul în salon și, dacă va fi necesar, va procura pentru bagaj un bilet de călătorie suplimentar, deoarece în transportul urban bilete speciale pentru bagaje nu există [7].*

Biletul de bagaje dovedește că între căraș și pasager a fost încheiat, în formă verbală, contractul de bagaje, iar în caz de pierdere, furt, deteriorare sau distrugere a bunurilor din bagaj, biletul va fi principalul izvor de naștere a răspunderii civile a cărașului față de pasager.

La predarea bagajului în compartimentul de bagaje, pasagerului i se eliberează un jeton cu număr, duplicatul căruia se fixează de bagaj. Ajuns la punctul de destinație, pasagerul va prezenta șoferului jetonul, iar șoferul după ce verifică dacă numerele coincid, îi va elibera pasagerului bagajul solicitat (pct.72 din Regulamentul nr.854/2006). Se poate întâmpla ca pasagerul să piardă jetonul. În asemenea situații, transportatorul va elibera bagajele doar dacă pasagerul va dovedi cu orice mijloace de probă că bagajele îi aparțin. Dacă

dovezile prezentate nu sunt suficiente, transportatorul poate cere un gaj, care i se va restitui pasagerului numai după expirarea unui an din ziua depunerii bagajelor sau oricând, dacă reușește să prezinte dovezi convingătoare (pct.76).

Din cauza dimensiunilor mici sau a caracteristicilor de fabricare, unele autobuze și microbuze nu dispun de secții de bagaje. În astfel de situații, bagajele vor fi transportate în salon, împreună cu pasagerii. Locul pentru bagaje îl va stabili șoferul, în așa mod încât să fie asigurată trecerea fără obstacole a pasagerilor pe ușile de intrare și ieșire. Potrivit Codului transporturilor rutiere, nu sunt admise spre transportare în calitate de bagaje și bagaje de mână substanțe inflamabile, explozive, otrăvitoare, toxice, radioactive, corosive, nocive și rău mirositoare, precum și obiectele care ar putea murdări vehiculul rutier sau îmbrăcămintea și obiectele altor persoane (art.66 alin.(2)).

Pasagerul are dreptul să declare valoarea bunurilor pe care le are în bagaj, achitând pentru aceasta o taxă stabilită (art.66 din Codul transporturilor rutiere). Avantajul declarării valorii bagajului constă în aceea că dacă bagajul a fost pierdut sau deteriorat, organizația de transport va fi obligată să-i restituie pasagerului o sumă de bani care exprimă costul real al bunurilor avute în bagaj. Există și cazuri când pasagerul fie uită că a avut cu sine bagaj sau din alte motive coboară imediat din autobuz, fără a-și lua bagajul. În aceste cazuri, conform prevederilor Regulamentului, bagajele neridicate la sosirea mijlocului de transport, indiferent de faptul dacă la primirea lor s-au eliberat sau nu jetoane cu număr, transportatorul le păstrează din contul pasagerului (pct.77).

Responsabilitatea pentru integritatea bagajelor transportate în secția de bagaje, din momentul primirii la transport și până în momentul eliberării lor, o poartă cărașul. Acesta nu va fi răspunzător dacă paguba a survenit în urma unui *defect al bagajului, a calității sau a viciului acestuia*. La fel, cărașul nu va fi răspunzător dacă va dovedi că motivul prejudicierii bagajului a fost *forța majoră* sau că la baza apariției prejudiciului au stat *înseși faptele pasagerului*. Subliniem și faptul că potrivit Codului civil, cărașul nu răspunde pentru pierderea documentelor, a banilor sau a altor bunuri de mare valoare, cu excepția cazului când i s-a declarat valoarea lor și el a acceptat să le transporte (art.989).

Bagajele neînregistrate sunt numite și *bagaje de mână*, deoarece pasagerul le ia cu sine în salonul autobuzului. Pentru volumul redus și greutatea mică, bagajele de mână rămân în posesia pasagerului în timpul deplasării și sunt transportate gratuit în limitele prevăzute de lege [8]. Cărașul nu este răspunzător în caz de pierdere ori deteriorare a bagajelor de mână, fiindcă acestea au rămas în supravegherea pasagerului. Din motiv că bagajele de mână nu sunt predate în mod

oficial cărașului, iar contractul lipsește, aceste bagaje rămân pe tot parcursul transportării la dispoziția și în grija pasagerului, iar răspunderea pentru eventualele pierderi sau deteriorări este o *răspundere delictuală* [9]. În caz de pierdere sau deteriorare a bagajelor de mână, se aplică *prezumția de nevinovăție a cărașului*. Pentru a atrage răspunderea cărașului, pasagerului îi revine o sarcină foarte grea, de a răsturna această prezumție.

O categorie aparte de raporturi juridice se referă la păstrarea bagajelor în camerele de bagaje ale autogărilor, pentru care se eliberează recipisă de bagaj. Raporturile juridice dintre autogară și pasager se califică ca fiind de depozit. Ca excepție, în cazul autogărilor care dispun de lădițe automat, păstrarea bagajelor se efectuează în baza contractului de locațiune, pasagerul închiriind lădița pentru o anumită perioadă de timp [10].

Natura juridică a contractului de transport de bagaje. În literatura de specialitate, există mai multe opinii cu referire la natura juridică a contractului de transport rutier de bagaje. Pentru o redare mai plenară a părerilor doctrinare, considerăm necesară sistematizarea acestora în grupuri.

Primul grup de cercetători susține că transportul de pasageri și transportul de bagaje au la bază contracte diferite. Astfel, doctrinarul *L.V. Ladocikina* este de părere că contractul de transport de bagaje are o existență autonomă; la transportarea pasagerilor și a bagajelor se încheie două contracte, diferite după natura lor juridică [11]. Având aceeași opinie, profesorii *D.A. Medvedev* și *V.T. Smirnov* afirmă că pasagerii și bagajele nu sunt ținute de un singur mijloc de transport și pot ajunge la destinație cu mijloace de transport distincte [12]. Se aduc argumente (*S.I. Morozov*) că și dovada încheierii acestor contracte este diferită, și anume, încheierea contractului de transport de pasageri se confirmă prin bilet de călătorie, iar contractul de bagaje – prin recipisa de bagaj. Altă deosebire dintre contractul de transport de pasageri și cel de bagaje rezidă în caracterele juridice: primul poartă caracter consensual, iar al doilea este real. Contractul de bagaje poartă caracter real, deoarece se consideră încheiat din momentul predării bagajului la transport; altă particularitate a contractului de bagaje este că încheierea lui se realizează doar cu persoana care deține dreptul la călătorie în baza biletului, prezentat la momentul predării bagajului [13]. La acestea, doctrinarul *M.D. Blatnov* adaugă că împotriva cărașului, pretenții în baza contractului de transport de pasageri poate înainta pasagerul, cât și rudele sale (în cazul decesului pasagerului); pretenții față de căraș în legătură cu pierderea bagajului este în drept să înainteze doar pasagerul [14].

În situația contractului de bagaje, se au în vedere doar bagajele înregistrate, pentru care se eliberează

recipisa de bagaje; transportarea bagajelor de mână se efectuează în baza contractului de pasageri [15]. Aceeași linie de interpretare este susținută de doctrinarul rus *K.V. Lazukina* precum că obligația de transportare a pasagerilor și a bagajelor de mână, pe de o parte, și obligația de transportare a bagajelor înregistrate, pe de altă parte, necesită a fi examinate separat, ca și categorii distincte. Principalul argument este că bagajul de mână nu poate fi transportat în absența pasagerului, în schimb transportarea bagajelor înregistrate poate fi efectuată și în lipsa pasagerului. Altă particularitate constă în faptul că transportarea bagajelor înregistrate este însoțită de perfectarea unui set de acte, pe când la transportarea bagajelor de mână o asemenea cerință nu există. Față de obligația principală de transportare a pasagerului, transportarea bagajelor de mână are caracter accesoriu; transportarea bagajelor înregistrate reprezintă o obligație de sine stătătoare. Prin urmare, transportarea bagajelor de mână și transportarea bagajelor înregistrate sunt obligații total diferite [16].

Al doilea grup de cercetători promovează existența unui singur act juridic – contractul de transport de pasageri, în care se include și obligația facultativă de transportare a bagajelor. Astfel, profesorii *M.I. Braghinski, V.V. Vitreanski și E.A. Suhanov* afirmă că transportul de bagaje nu poate fi examinat ca contract separat: transportarea bagajelor constituie o obligație a cărașului care reiese din actul procurării de către pasager a biletului de călătorie. Predarea bagajului de către pasager, în schimbul recipisei de bagaj, este o confirmare a nașterii, în limita contractului de transport de pasageri, a obligației facultative de livrare a bagajului, și nicidecum dovada încheierii unui contract de bagaje [17].

Detalii interesante la acest capitol aduce profesorul *N.I. Naidenova*. Autoarea menționează că apariția pentru căraș a obligației de livrare a bagajului depinde în exclusivitate de acțiunile pasagerului, care sunt realizate după procurarea biletului de călătorie. Transmiterea bagajului este considerată un drept al pasagerului. Dacă pasagerul își exercită acest drept, pentru căraș ia naștere obligația corelativă de preluare a bagajului, de transportare și de predare a acestuia la punctul de destinație. În așa mod, acțiunea de transportare a bagajelor se realizează în limitele executării contractului de pasageri. Predarea sau nu de către pasager a bagajului la transport ține de executare și se atribuie la obiectul contractului de pasageri. Dacă predarea bagajului a avut loc, ia naștere obligația cărașului de livrare a bagajului până la punctul de destinație. Faptul că obligația cărașului apare numai în cazul predării bagajului de către pasager, denotă caracterul facultativ al acestei obligații. În situația în care pasagerul deține numai bagaje de mână, dreptul lui de predare a bagajului înregistrat

rămâne nerealizat, respectiv obligația de livrare pentru căraș nu ia naștere [18].

Al treilea punct de vedere în problema naturii juridice a contractului de bagaje este promovat de cercetătorul rus *A.V. Peresâpkin*. Autorul susține că contractul de bagaje formează o varietate a contractului de transport de mărfuri. Argumentele constau în faptul că pasagerul, prin esență, are calitatea de „expeditor” de bagaj. Drepturile și obligațiile cărașului iau naștere din momentul primirii bagajului la transport. Similar transportului de mărfuri, calitate de destinatar în transportul de bagaje o poate avea nu doar pasagerul, ci orice persoană împuternicită, fapt ce dovedește o componență subiectivă asemănătoare între contractul de mărfuri și cel de bagaje: expeditor, căraș, destinatar.

Punctul de destinație al bagajului poate să nu coincidă cu punctul de destinație al pasagerului. Altfel spus, bagajul ar putea fi transportat la punctul de destinație și fără prezența pasagerului în autovehicul, fapt ce apropie raporturile respective de transportul de mărfuri. De asemenea, definirea legală a noțiunilor „bagaj” și „marfă” este similară: „obiectul material primit la transport în modul prevăzut de lege ...”. La acestea se adaugă răspunderea identică stabilită de normele codului civil pentru pierderea bagajelor și a mărfurilor. În viziunea autorului, recunoașterea contractului de bagaje ca varietate a contractului de transport de mărfuri va pune punct discuțiilor doctrinare privind locul contractului de bagaje în sistemul contractelor de transport [19].

Cu referire la legislația națională, profesorul *Gh. Chibac* remarcă că Codul civil, când definește contractul de transport de pasageri, nu tratează separat contractul de transport de bagaje, dar acordă o definiție generală. În afară de aceasta, obligația cărașului de a transporta bagajul la destinație și de a-l elibera persoanei împuternicite să-l primească depinde în exclusivitate de acțiunile pasagerului, săvârșite după încheierea contractului de transport de pasageri (procurarea biletului). Dacă pasagerul își realizează dreptul de a transmite bagajul spre transportare, apare obligația cărașului de a-l transporta la destinație, în caz contrar, această obligație a cărașului nu apare [20]. Prin urmare, obligația cărașului de a transporta bagajul la destinație poartă caracter facultativ și fiind cuprinsă în contractul de transport de pasageri [21].

Deși la art.980 alin.(1) din Codul civil legiuitorul definește ce este contractul de transport, definiția respectivă este una generală. Nu se face o distincție între contractul de transport de pasageri și cel de bagaje. Pentru comparație, mai reușite la acest capitol se dovedesc a fi reglementările din transportul aerian, și anume, art.20 alin.(1) al *Legii privind securitatea aeronautică*, în care se menționează expres că opera-

torii aerieni vor accepta bagaje numai de la pasagerii care dispun de bilete de călătorie. Altfel spus, pasagerul nu poate beneficia de serviciile transportului de bagaje dacă nu are încheiat contract de transport de pasageri.

Expunându-ne opinia, respectăm părerile conform cărora în transportul rutier este prezent un singur contract, cel de pasageri, însă aducem argumente importante în favoarea tezei existenței a două contracte, de pasageri și de bagaje. În pofida faptului că nu se expune, legiuitorul nu neagă situația că aceste contracte ar putea avea o existență separată.

În primul rând, cumpărând biletul de călătorie, pasagerul încheie un singur contract, cel de pasageri, și achită un preț dublu, care include și deplasarea bagajelor sale de mână. Decizia încheierii celui de-al doilea contract, de bagaje, îi aparține în exclusivitate, fiind încă la ghișeu de înregistrare, înainte de imbarcare. În consecință, contractul de transport rutier de pasageri întotdeauna îl precedă pe cel de bagaje. Dacă dimensiunile bagajului depășesc limitele stabilite de lege pentru bagajele de mână, pasagerul este obligat să procure bilet de bagaj, costul căruia, conform actelor normative interne ale gărilor auto, constituie 10% din prețul biletului de călătorie. Pentru comparație, o situație diferită există în transportul aerian. În prețul biletului de călătorie se include și tariful pentru bagaj, astfel că pasagerul din start este nevoit să achite și locul rezervat bagajului de cală. Decizia pasagerului de a refuza bagajul de cală nu obligă compania aeriană să restituie diferența de cost pentru locul rămas liber în secția de bagaje.

În al doilea rând, la predarea bagajului, acesta este cântărit, înregistrat și i se aplică o etichetă de identificare astfel confirmând încheierea contractului de bagaje. Din acest moment, vedem că pasagerul deține două contracte: *cel de pasageri, care devine contract principal, și cel de bagaje – accesoriu, ambele având o existență separată.*

În al treilea rând, bagajul cu etichetă de identificare este predat în compartimentul de bagaje al autobuzului, în timp ce pasagerul, împreună cu bagajele sale de mână, se află în salon și nu are cunoștință despre soarta bagajului său decât la punctul de destinație.

Concluzii și recomandări

Generalizând cele expuse, recomandăm modificarea cap. XII din Codul civil după cum urmează: secțiunea a 2-a să fie redenumită în „*Transportul de persoane și bagaje*”, iar secțiunea a 3-a să fie redenumită în „*Transportul de mărfuri*”; Art.986 să fie completat cu un alineat nou având următorul conținut: (3) *Contractul de transport de bagaje se confirmă prin biletul de bagaje. Forma biletului de bagaj se stabilește prin acte normative speciale*; Art.987 alin.(2) din Codul civil să fie redat cu următorul con-

ținut „*Cărușul este ținut să transporte pasagerul și bagajele acestuia la destinație în siguranță*”.

Se constată faptul că Codul contravențional nu stabilește sancțiuni pentru lipsa biletului de bagaje. În consecință, obligația cu privire la procurarea biletelor de bagaje prevăzută la pct.11) lit.(b) din Regulamentul nr.854/2006 rămâne fără aplicabilitate practică. Mai mult decât atât, legislația nu stabilește tarifele în cazul transportului de bagaje în trafic național, motiv din care, în practică, transportatorii percep taxe diferite pentru bagaje și fără eliberarea biletelor corespunzătoare, încălcând astfel regulile stabilite de lege privind perfectarea contractului de bagaje. Luând în considerație acest fapt, în scopul îmbunătățirii cadrului legal, recomandăm modificarea Codului contravențional prin reformularea art.204 alin.(1) și (2) în următoarea variantă: (1) *Admiterea pornirii fără bilet de călătorie și/sau de bagaje de pe teritoriul autogării în transportul rutier regulat suburban, interurban și internațional de către conducătorul mijlocului de transport sau persoana responsabilă de aprobarea ieșirii în cursă a mijlocului de transport de pe teritoriul autogării se sancționează cu amendă de la 40 la 60 de unități convenționale.* (2) *Neeliberarea pe traseu a biletului de călătorie și/sau de bagaje în transportul rutier regulat urban, suburban, interurban și internațional de către conducătorul mijlocului de transport sau persoana responsabilă de taxarea călătoriei se sancționează cu amendă de la 40 la 60 de unități convenționale.*

După cum s-a menționat, biletul de bagaj, ca și biletul de călătorie, este un document de strictă evidență, de editarea căruia este responsabilă Î.S. „Editura Statistica”. Problema constă în faptul că legislația națională nu stabilește care este modelul unui bilet de bagaj. În consecință, biletele de bagaj preluate de la Î.S. „Editura Statistica” nu corespund exigențelor de calitate și design. Mai mult decât atât, ținând cont de faptul că în Republica Moldova numărul transportatorilor care efectuează rute internaționale regulate (prin autogări) este foarte mic (majoritatea transportatorilor activând ilicit, în baza carnetului Interbus), la Î.S. „Editura Statistica” nu există bilete de bagaj pentru transporturile internaționale, cele existente fiind pentru transportul în trafic național [22]. Luând în considerație acest fapt, recomandăm aprobarea unor modele diferite ale biletului de bagaje, pentru transportul prin servicii regulate în traficul național și cel internațional.

Totodată, propunem aprobarea prin ordinul ministrului transporturilor a tarifului privind transportul rutier de bagaje pe teritoriul Republicii Moldova. În calitate de idee, sugerăm ca mărirea tarifului pentru bagaje să constituie 10% din costul biletului de călătorie procurat de pasager.

Referințe:

1. *Codul civil al Republicii Moldova*, adoptat prin Legea nr.1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86.
2. *Codul transporturilor rutiere*, nr.150 din 17.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.247-248.
3. *Regulamentul transporturilor auto de călători și bagaje*, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr.854 din 28.07.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr.124-125.
4. *Regulamentul cu privire la autogară (stația auto)* nr.9/12 din 09.12.1999, aprobat de Ministerul Transporturilor și Comunicațiilor al RM la 09.12.1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr.46.
5. În autobuzele fără compartiment de bagaje pasagerul poate ocupa numai un loc de bagaje, pe când în autobuzele cu secție de bagaje – 2 locuri. În același timp, pentru ca bagajele să fie admise la transport, sunt prevăzute niște cerințe, și anume: la transportarea bagajelor de mână, se acceptă greutatea de până la 30 kg, iar gabaritele nu trebuie să depășească 60x40x20 cm și să nu incomodeze alți pasageri. Pentru aceste bagaje plata nu se percepe. În cazul în care bagajele de mână depășesc greutatea de 30 de kg și mărimea de 60x40x20 cm, atunci pasagerul va trebui să procure pentru ele un bilet și să le depună în secția de bagaje a autobuzului.
6. Chibac Gh., Bruma S., Robu O., Chibac N. *Drept civil. Contracte și succesiuni. Curs universitar*. Ed. a II-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014, p.175.
7. Mihalache Iu. *Dreptul transporturilor: Manual*. Chișinău: Pontos, 2012, p.234.
8. Смирнов В.Т., Медведев Д.А. *Гражданское право: Учебник*. 4-е изд. Т. 2 / Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К.Толстого. Москва: Проспект. 2005, p.471.
9. Gency-Tandonnet Dominique, Piedelièvre Stéphane. *Droit des transports: manuel*. Paris: Lexis Nexis, 2013, p.23.
10. Спирин И.В. *Проездные документы, используемые при перевозках пассажиров автомобильным и городским наземным электрическим транспортом*. В: *Право и экономика. Документы. Комментарии. Практика* (Federația Rusă), 2013, №9, с.32.
11. Ладочкина Л.В. *Некоторые аспекты договора перевозки пассажиров и багажа*. В: *Вестник Саратовской государственной юридической академии* (Federația Rusă), 2013, №5, с.76.
12. Медведев Д.А., Смирнов В.Т. *Гражданское право*. Часть 2. Учебник / Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. Москва, 1997, с.407.
13. Морозов С.Ю. *Договоры между транспортными организациями о порядке организации перевозок пассажиров и багажа*. В: *Вестник Саратовской государственной академии права* (Federația Rusă), 2011, №1, с.79.
14. Блатнов М.Д. *Пассажирские автомобильные перевозки: Учебник*. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Транспорт, 1981, с.58.
15. Касаткина А.С. *Договор перевозки пассажира и багажа в международном частном праве: Учебное пособие*. – Москва: Юрлитинформ, 2014, с.82.
16. Лазукина К.В. *Теоретическая проблематика правовой регламентации категорий „багаж” и „ручная кладь” в контексте исследования обязательств по перевозкам пассажиров и багажа автомобильным транспортом*. В: *Вестник Волгоградской академии МВД России* (Federația Rusă), 2012, №4, с.403.
17. Брагинский М.И., Витрянский В.В. *Договорное право. Книга четвертая. Договоры о перевозке, буксировке, транспортной экспедиции и иных услуг в сфере транспорта*. Москва: Статут, 2004, с.323-324; *Гражданское право*: В 4 т. Т.4; *Обязательственное право: Учебник / Отв. ред. Е.А. Суханов*, 3-е изд., перераб. и доп. Москва, 2006, с.144.
18. Найденова Н.Ю. *Ограничение договора перевозки пассажира от договора перевозки багажа*. В: *Вестник Саратовской государственной академии права* (Federația Rusă), 2012, №2, с.108; Найденова Н.Ю. *Понятие договора перевозки пассажира и багажа*. В: *Современная юридическая наука и правоприменение: сборник тезисов докладов* (по материалам Международной научно-практической конференции, г. Саратов, 3-4 июня 2011 г.). Саратов: Изд-во ГОУ ВПО, 2011, с.232-233.
19. Пересыпкин А.В. *Договор перевозки багажа как разновидность договора перевозки груза*. В: *Современные вопросы науки и образования – XXI век. Сборник научных трудов по материалам Международной заочной научно-практической конференции 29 февраля 2012 г.*: В 7 частях. Часть 4. Тамбов: Изд-во ТРОО „Бизнес-Наука-Общество”, 2012, с.105-106.
20. Chibac Gh., Bruma S., Robu O., Chibac N. *Drept civil. Contracte și succesiuni: Curs universitar*. Ed. a II-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014, p.175.
21. Bloșenco A. *Drept civil. Partea specială. Note de curs*. Chișinău: Carthidact, 2003, p.130.
22. Pagina oficială a Î.S. „Editura Statistica”, <http://www.editurastatistica.md/ro/catalog/58> (vizitat 21.12.2014).

APARIȚIA ȘI DEZVOLTAREA DREPTULUI CONTRACTELOR COMERCIALE ÎN EPOCA ANTICĂ

Alexandru CUZNEȚOV,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)
Olga COJOCARU,
magistru în drept, judecător

Dreptul contractelor comerciale – este o instituție a dreptului civil și a dreptului comercial (dreptul afacerilor – în accepțiunea modernă), care, la rândul său, este strâns legat de schimbul de bunuri ca formă incipientă a comerțului și, implicit, de dezvoltarea societății umane.

Cuvinte-cheie: dreptul contractelor comerciale, contracte comerciale, evoluția dreptului contractelor comerciale în perioada antică.

* * *

Commercial contract law is an institution of civil and commercial law (business law in the modern sense), which in turn is closely related to the exchange of goods as early as the default trade and development of human society.

Keywords: commercial contract law, commercial contracts, changes in the ancient commercial contract law.

Nu putem analiza contractele comerciale în special, fără a analiza evoluția istorică a relațiilor juridice ale dreptului contractului comercial în general.

Primele manifestări, epoca antică. Anume privit prin această prismă, dreptul contractelor comerciale și comerțul însuși nu dispun de aceeași vechime. Pe când primele manifestări ale comerțului au apărut în îndepărtata istorie a culturii omenești, atunci când s-a născut ideea de proprietate și a schimbului de bunuri produse peste nevoile de consum, un drept al contractelor comerciale a luat ființă, desigur, într-o formă primitivă, cea a obiceiurilor, abia odată cu primele organizări ale societății în forma unor state.

Trocul, forma primitivă a schimbului, asigură în această perioadă nu numai satisfacerea nevoilor indivizilor, dar și pacea triburilor pe durata schimbului de produse. Cuvântul dat și strângerea mâinii par a fi fost cele mai vechi mijloace prin care se garanta îndeplinirea exactă și loială a obligațiilor asumate [1]. Schimbul de mărfuri a fost mult mai simplu când s-a trecut la folosirea unor bunuri de valorizare sau a unei mărfi intermediare care sunt și astăzi folosite de unele triburi nomade: sarea, fructele, anumite pietre scumpe, bucăți de metal, scoici, bucăți de piele lucrute, arme, perle, vite sau alte animale.

Se cunoaște că termenul latin pentru bani – *pecunia*, derivă de la *pecius*, care înseamnă vită, iar după cum arată Nicolae Iorga [2], istoria românească cunoaște la începutul secolului al XVII-lea un asemenea mijloc de valorizare numită a biciului – un galben având valoarea unui bou, unei vaci cu vițel și unei blăni, respectiv, a unei suprafețe de teren arat și semănat.

Trocul s-a descompus în două operațiuni: vânzarea și cumpărarea, iar valoarea bunului ce făcea obiectul schimbului era stabilită ca un măsurător de valori – metale, de regulă, prețioase, care erau folo-

site în scopul arătat, după unități de greutate și chiar piese mici și subțiri, mai ales de aur.

Aceste piese de metale prețioase, care aveau imprimate semne distincte, embleme ale orașelor sau zei, au devenit moneda bătută a zilelor viitoare – **bani de azi**. B.P. Hasdeu considera că termenul „ban” derivă din termenul latin medieval de adevărată origine slavă – *banus*.

Primii bani pe cuprinsul arealului românesc – moneda banului Olteniei (*Etymologicum magnum*). Din acest moment al descompunerii schimbului de bunuri în vânzare și cumpărare, urmat de apariția unei mărfi intermediare – moneda – se poate vorbi de comerț, de relațiile comerciale.

Începuturile civilizației comerciale de peste 4000 de ani trebuie căutate în China, Babilon, Caldeea, Egipt, Cartagena etc., care făceau încă, de pe atunci, comerț la scară mondială. Popoare mediteraneene ca: fenicienii, cretanii, cartaginezii au fost vestiți navigatori și comercianți, formând adevărate colonii comerciale în Africa, Anglia, Țările Baltice etc.

Mai târziu, grecii și romanii au construit adevărate imperii comerciale. Orașe ca Alexandria, Cartagena, Sidon, Tyr, Rodos au avut un comerț înfloritor. Intensificarea producției de bunuri și a schimbului au determinat adoptarea unor forme de organizare prin care se asigurau condițiile necesare pentru a se întâlni un număr cât mai mare de indivizi la perioade și în locuri stabilite. Apar astfel târgurile care au avut un rol însemnat în nașterea și dezvoltarea relațiilor comerciale.

Contractele comerciale, în epoca antică, au constituit un factor civilizator, comercianții fiind pionierii stimulării producției, ai diviziunii muncii și ai schimbului, nu numai de produse, dar și de idei. Vestigiile istorice și unele documente, datând din acele timpuri, fac dovada că relațiile comerciale dintre indivizi erau reglementate de niște *reguli cutumiare* ce permiteau comercianților să se angajeze unul față de altul. Aceste reguli impuse

de nevoile economice nu erau nici religioase, nici formaliste. Ele respectau convențiile private încheiate cu bună credință și aveau în vedere practicile îndelungate acceptate de fiecare comunitate în cadrul schimburilor economice.

Chiar dacă aceste reguli nu constituiau în antichitate un drept consuetudinal (*normele interne emise de consuli*), în înțelesul actual, se consideră că formau, cel puțin, un uz comercial bine dezvoltat, ieșit din nevoile comerțului și adoptat de comercianții vremii.

Prima legislație scrisă cu caracter comercial se găsește în *Codul lui Hammurabi* (Hammurapi – rege al Babilonului care a domnit în anii 1792-1749 î.e.n.) [3], săpată în piatră cu 2000 de ani î.e.n. Acest cod cuprinde multe dispoziții referitoare și la contractele comerciale, cum ar fi: *vânzare, depozit, împrumut, societate, reglementări contractuale* – destul de actuale și în prezent.

Se regăsesc și dispoziții care se ocupă de: transport, răspunderea cărașului, intermediere de titluri nominative, iar un număr de articole (800-807) se referă la raportul juridic dintre un comerciant (Samallu) și o terță persoană, dintre care una predă celeilalte mărfuri sau bani, în scopul de a realiza un câștig. Cel care dă banii va suporta riscul pierderii lor întâmplătoare, iar cel care-i primește (întreprinzătorul) va suporta consecințele operației comerciale nereușite, fiind obligat să dea soceală.

Nu lipsesc din Cod nici dispoziții referitoare la navigația fluvială, închirierea de vase, plata corăbierului, răspunderea proprietarului și a căpitanului vasului, abordajul, codul cuprinzând astfel sămburele relațiilor dreptului contractului comercial analizat de noi [4].

Vechea cultură juridică din Babilon s-a menținut și ulterior sub caldeeni și perși. Documentele descoperite – cărămizi cu scriere cuneiformă, fac dovada că aceste popoare au cunoscut contracte comerciale, cum ar fi: mandatul de plată, garanția, obligațiunea abstractă, ordinul bancar, depozitul și contractul de societate, reglementări care presupun o viață economică dezvoltată și, mai ales, întrebuintarea banilor.

În Grecia, primele legi care s-au ocupat de contractele comerciale au fost *legile lui Solon din Atena* (anul 594 î.e.n.). Aceste legi reglementează moneda, măsurile, greutățile, dobânda. Tot Solon a stabilit că datornicii să nu mai fie privați de libertate pentru a-i constrânge la plata datoriilor civile. Această lege a fost preluată din Egipt, unde a fost elaborată de către faraonul Bokenrânef din dinastia XXIV și puse în vigoare de Sesostris (Ramses al III-lea).

Este interesant de accentuat că grecii nu au avut expresii proprii pentru noțiunile de „comerț” și „comerciant” (noțiunea *capeleia* – desemna comerțul mărunț, iar termenul *emporion* – comerțul internațional), deși cunoșteau contracte comerciale, cum ar fi: *zarafia, împrumutul, depozitul, contractul de societate* și chiar *operațiunile bancare*. La început, activitatea bancară se

desfășura în temple, care erau adevărate bănci sacre, pentru ca, mai târziu, această activitate să fie preluată de bancheri numiți *trapeziți*, după numele întreprinderii bancare „Trapezum”, spre deosebire de casele trezoreriei publice numite *trapeze basilicale* care făceau plăți pentru stat. Mai întâlnim la greci și registrele comerciale, mandate de plată, titlurile la ordin și la purtător numite *chirografe* și *syngrafe*, împrumutul maritim și anumite norme cu privire la litigiile rezultate din activitatea de comerț.

Nu poate fi trecut cu vederea și faptul că grecii dețineau și o procedură specială pentru toate chestiunile de drept comercial, valabilă și pentru contractele comerciale, numite *Pikoi emporikoi* și asociațiile de comercianți numite *Eranoi*, având privilegiile deosebite. De asemenea, aveau o monedă bătută numită *Drahme* care a circulat multă vreme și pe piețele comerciale străine.

Iar printre reglementările privind comerțul maritim, cea mai importantă este cea cunoscută sub denumirea de „Legea insulei Rhodos”, unde exista un vestit centru comercial internațional, încă din secolul IV î.e.n. Normele comerciale ale insulei se ocupă de avariile maritime și efectele lor juridice cuprinzând norme de compensare a prejudiciului cauzat comercianților, ale căror mărfuri erau aruncate în mare, ca urmare a furtunilor, pentru salvarea navei și a restului încărcăturii.

Remarcăm că anume acest *Drept rodosean*, în secolul VIII e.n., este codificat de împăratul bizantin Leo Izaurul, primind denumirea de *Nomos Rodion Nautikus* care trebuie considerat ca prima codificare a relațiilor comerciale maritime din antichitate, în care se regăsesc și reglementări referitoare la contractele comerciale.

Tot grecilor din antichitate se datorează comerțul maritim, și anume – instituția *Nauticum foenus*, ce reglementa împrumutul maritim oneros, efectuat în numerar, dat unui negustor pentru comerțul pe mare. Pentru acest împrumut cu risc sporit se prevedeau interese convenționale, altele decât cele legale, până la 36% din sumă [5].

Mai târziu aceste reglementări au fost preluate de dreptul roman, în *Digeste*, sub denumirea de *Lex Rhodia de Jactu*, referitoare la avariile maritime și *Nauticum foenus* privind împrumutul maritim, ale căror principii sunt și până astăzi valabile.

Nauticum foenus era avantajos pentru întreprinzător, care nu-și asuma riscul de a pierde totul prin asociere cu cel care pune la dispoziție capitalul, fiind asigurat că nu va suporta în întregime paguba. *Nauticus foenus* putea servi și ca instrument pentru transportul banilor, purtând în acest caz numele *trajectio pecuniae*.

La romani, comerțul nu prezenta prea mare importanță, fiind considerat drept o ocupație infamantă care se exercita, în principiu, de sclavi și de peregrini. Așa stăteau lucrurile, pentru că romanii își procurau cele necesare vieții prin practicarea agriculturii și își agonisau bogățiile prin războaie și anexiuni.

Cicero, în opera sa *De officiis* spunea că „este lucru rușinos să faci comerț” [6]. Patricienii îl disprețuiau numai pe micul comerciant, nu și pe *Argentarius* (bancheri), care strângeau milioane de pe urma operațiilor lor, cu care se împăcau foarte bine. Ei (patricienii) nu erau străini de comerț, exercitându-l prin sclavii lor, ocolind astfel *Lex Flaminia*.

La romani nu există însă un drept special pentru comercianți, pentru relațiile juridice ce țin de contractele comerciale, considerându-se că sunt suficiente regulile dreptului civil. Romanii și-au organizat viața socială prin:

a) *Jus civile* – dreptul civil reprezentat în faza finală a civilizației romane prin monumentul juridic numit *corpus juris civilis*;

b) *Jus praetorius* – era dreptul creat în fiecare zi prin autoritatea pretorului;

c) *Jus gentium* – dreptul străinilor care guvernau raporturile private de ordin internațional, aplicabil pe bază de reciprocitate actelor străinilor, cu care romanii intrau în legături de afaceri.

Cu toate acestea, în așa-numita legislație romană, regăsim reglementări și destul de numeroase, ce se refereau și la contractele comerciale, cum ar fi [7]:

1. *institutes* – creații pretoriene ale contractelor nenumite, făceau posibilă acordarea oricărui act comercial contractual a unei baze juridice, chiar dacă se prezenta sub forma unui act de intermediere într-o operație de schimb.

2. *actio institutoria* și *actio exercitoria* – erau acțiuni create de pretor care constituia bazele exercițiului comerțului prin reprezentanți.

3. *actio institutoria* – era acțiunea pe care o avea creditorul contra patronului comerciant pentru toate contractele comerciale încheiate de prepusul său, *institutor*, în limitele însărcinării primite în calitate sa de comandant de vas sau în gestiunea comerțului său terestru.

4. *actio exercitoria* – acțiunea creditorului contra proprietarului vasului (*exercitor navis*) pentru contractele comerciale încheiate de căpitan (*magister navis*), în interesul vasului său, ori din cvasicontracte similare.

5. *actio tributoria* – era acțiunea creditorilor împotriva patronului care a încredințat prepusului său mărfuri sau bani pentru a efectua afaceri comerciale, în scopul valorificării creanței sale, putând cere împărțirea acestor bunuri între ei, *pro rata arte*.

6. *receptum argentarii* – era promisiunea obligatorie dată de un bancher (*argentarius*) unei terțe persoane referitoare la plata unei sume de bani sau la predarea unui bun în contul debitorului acreditat de el. *Argentarii* aveau însă dreptul și obligația, ambele necunoscute în dreptul civil, de a reduce acțiunea contra debitorilor lor, la soldul rezultat din contul curent (*agere cum compensatione*).

7. *expensilatio* era acel contract literal (*litterarum*

obligatio) care se năștea prin simpla înscriere a unei datorii în registrele creditorilor. Prin această transcriere (*transcriptio*) se transforma nu numai cauza obligațiunii (*transcriptio a re in personam*), dar și ceea ce pentru scopurile comerciale trebuia să fie și mai important, se putea produce și un schimb al persoanelor obligate (*transcriptio a persona in personam*). Era debitarea și creditarea modernă, în forma specifică romană.

8. *registrele bancherilor* (argentarii) – erau considerate ca autentice. Ei țineau registre de mai multe feluri: registrul de însemnări zilnice (*adversaria*), registrul operațiilor de credit (*codex accepti et expensi*) și registrul de încasări și plăți (*liber rationem*); încheiau periodic socotelile (*disponere*) și le trimiteau corespondenților și clienților (*rationes edere*). *Argentarii* (bancherii) între ei își compensau creanțele și constituți în societăți (*societa argentariorum*) apăreau drept creditorii sau debitorii comuni (*correi*). Prin operațiunile ce le făceau, au pus bazele activității bancare și îndeosebi a titlurilor de credit.

Romanii și-au reglementat relațiile lor comerciale cu alte state, printr-un mare număr de tratate:

1) tratate de alianță – *foedera aequa et iniqua*;

2) tratate de amicitie, care urmăreau protecția comercianților romani pe teritoriul altui stat și a comercianților străini pe teritoriul roman. Aceste tratate cuprindeau două clauze importante: a) garantarea persoanei care se ducea în alt stat și a bunurilor sale; b) soluționarea litigiilor dintre cele două state de tribunale speciale;

3) tratate de ospitalitate – *hospitium publicum*, între Roma și alt stat străin. Acest tratat cuprindea și o clauză privind acordarea lui *commercium* și *conubium*.

Cu toate că romanii nu recunoșteau existența separată de dreptul civil a relațiilor contractuale comerciale (toate fiind grupate, de romani, în contracte civile), inclusiv, nu aveau nici o reglementare uniformă, clară și autonomă, totuși, din analiza efectuată, constatăm că relațiile contractuale comerciale în Roma antică existau și puteau chiar fi detașate într-o instituție juridică separată de dreptul civil roman.

Referințe:

1. Hacman H. *Drept comercial comparat*. Vol.2. Ed. Curierul judiciar, 1930, p. 75, 76.
2. Vonica Romul Petru. *Drept comercial, parte generală*. București: Lumina Lex, 2000, p.38.
3. Cuznețov A., Vlaicu V. și alții. *Dreptul afacerilor*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 40.
4. Turcu I. *Tratat teoretic și practic de drept comercial*. București: C.H.Beck, 2008, p.14.
5. Cărpinaru Stanciu D. *Tratat de drept comercial român*. Ed. a III-a. București: Universul juridic, 2012, p.12.
6. Vonica R.P. *Op.cit.*, p.41.
7. Петров И.В. *Коммерческое право*. Санкт-Петербург: Изд. Михайлова В.А., 2001, с.33.

CALIFICAREA CONCURSULUI DE INFRAȚIUNI

Partea I

Daniel MARTIN,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)
Stanislav COPEȚCHI,
doctor în drept, lector universitar (USM)

Obiectul prezentului demers științific îl formează evidențierea unor reguli de calificare a concursului de infracțiuni. Sunt analizate varietățile concursului de infracțiuni, accentul fiind pus în special pe concursul real dintre infracțiuni identice. În acest sens, se argumentează că în ipoteza comiterii de către o persoană a mai multor infracțiuni prevăzute de dispoziția aceleiași norme de drept penal, în cazul în care făptuitorul manifestă intenție separată în raport cu fiecare infracțiune, cele comise vor forma concurs de infracțiuni. Sunt analizate situațiile de concurs real dintre infracțiunile cu conexitate, precum și scoase în evidență unele probleme de calificare a concursului real de infracțiuni.

Cuvinte-cheie: calificare, concurs de infracțiuni, concurs real, infracțiuni identice.

* * *

The subject of the present scientific demarche represents the highlighting of certain qualifying rules of cumulative offences. Different varieties of cumulative offences are analyzed focusing mainly on the real cumulation between identical offences. In this regard it is argued that in case of a person committing several offences under by provision of the same rules of criminal law, those committed will form cumulative offences, if the offender expresses separate intention in relation to each offense. Situations are analyzed of real cumulation between offenses with certain connections and some problems are underlined of qualifying a cumulation of real offences.

Keywords: qualification, cumulative offences, real cumulative, identical offences.

Dreptului penal și practicii judiciare îi sunt cunoscute cazurile când sunt comise mai multe infracțiuni până la condamnarea persoanei, respectivele fapte nefiind cuprinse de o singură normă de incriminare. Astfel de cazuri sunt considerate *concurș de infracțiuni*, ca formă a pluralității infracționale.

Concurșul de infracțiuni reprezintă una dintre cele mai complicate și, totodată, una dintre cele mai importante probleme ale dreptului penal, având în vedere semnificația pe care o comportă numita formă a pluralității de infracțiune în procesul calificării infracțiunilor. Problematika decurge, în special, din necesitatea delimitării concursului de infracțiuni de unele modalități ale infracțiunii unice legale.

Necesitatea cercetării problemelor concursului de infracțiuni la etapa contemporană este determinată și de utilitatea acestora pentru organele de drept și instanțele de judecată, având în vedere că profesionalizarea accentuată a activității infracționale, indubitabil, implică creșterea numărului de cauze penale, unde în calitate de obiect al investigației colaboratorilor organelor de drept și al judecătorilor nu sunt infracțiunile unice, ci concursul de infracțiuni [1].

La art.114 CP RM, legiuitorul stabilește regulile calificării infracțiunilor în cazul concursului de infracțiuni, și anume: „calificarea infracțiunilor în cazul unui concurs de infracțiuni, determinat la art.33, se efectuează cu invocarea tuturor articolelor sau alineatelor unui singur articol din legea penală care prevăd faptele prejudiciabile săvârșite”.

Din conținutul normei precitate, rezultă că aceasta este una de trimitere. La concret, pentru califica-

rea infracțiunilor potrivit regulilor concursului de infracțiuni, este necesară alegația către norma din partea generală a Codului penal care reglementează instituția concursului de infracțiuni, adică art.33 CP RM. Astfel, în acord cu prevederile alin.(1) art.33 CP RM, se consideră concurs de infracțiuni săvârșirea de către o persoană a două sau mai multor infracțiuni, dacă persoana nu a fost condamnată definitiv pentru vreuna din ele și dacă nu a expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală, cu excepția cazurilor când săvârșirea a două sau mai multor infracțiuni este prevăzută în articolele părții speciale a prezentului cod în calitate de circumstanță care agravează pedeapsa.

Deci, concursul de infracțiuni presupune că toate faptele prejudiciabile săvârșite constituie infracțiuni de sine stătătoare, care trebuie calificate în întregime în conformitate cu mai multe norme de incriminare.

Regula de bază la calificarea concursului de infracțiuni rezidă în faptul că cel abilitat cu aplicarea legii penale, implicit cu calificarea infracțiunilor, va indica în actul procesual-juridic (ordonanța de pornire a urmăririi penale, ordonanța de punere sub învinuire, rechizitoriul, sentința de condamnare) toate articolele, după caz, alineatele, literele din partea specială a Codului penal care incriminează faptele infracționale concrete comise care intră în concurs, iar în cazul infracțiunilor neconsumate sau a celor săvârșite în participație, și a normelor din partea generală a Codului penal.

Din prevederile alin.(1) art.33 CP RM, sunt desprinse următoarele *varietăți ale concursului de in-*

fracțiuni, la calificarea cărora se va ține cont de regula prevăzută la art.114 CP RM:

1) *concurș între infracțiuni eterogene* – infracțiuni ce atentează în mod exclusiv sau în mod principal asupra unor obiecte diferite ale protecției penale. Este cazul infracțiunilor amplasate în cadrul unor capitole distincte din partea specială a Codului penal. De exemplu, formează concurs de infracțiuni eterogene, trădarea de patrie (art.337 CP RM) și omorul intenționat (art.145 CP RM), ori violul (art.171 CP RM) și furtul (art.186 CP RM);

2) *concurș între infracțiuni omogene* – obiecte de atentare similare sau identice. Aici evidențiem mai multe situații:

a) infracțiunile sunt prevăzute la alineate diferite ale aceluiași articol și ambele sunt variante tip (de exemplu, alin.(1) art.217 și alin.(2) art.217 CP RM);

b) infracțiunile sunt prevăzute la alineate diferite ale aceluiași articol, una din infracțiuni constituind varianta tip, iar cealaltă – varianta agravată, ori ambele infracțiuni constituind variante agravate (de exemplu, alin.(1) art.151 și alin.(2) art.151 CP RM, respectiv, alin.(2) art.151 și alin.(4) art.151 CP RM);

c) infracțiunile sunt prevăzute în cadrul aceluiași articol – în cazul articolelor fără alineate, la același alineat sau la aceleași litere – în situația articolelor formate din alineate, după caz, litere, indiferent de faptul dacă ambele sunt variante tip sau variante agravate ale infracțiunii (de exemplu, art.146 și art.146 CP RM, ori alin.(1) art.220 și alin.(1) art.220 CP RM, respectiv, alin.(3) art.220 și alin.(3) art.220 CP RM).

Problematica calificării concursului de infracțiuni este învederată în ultimele două ipoteze, în special în ultima ipoteză, atunci când sunt săvârșite două sau mai multe infracțiuni identice – care sunt prevăzute la același articol, același alineat sau aceeași literă din Codul penal. Din moment ce a fost abrogată instituția repetării infracțiunii (fapt realizat prin Legea nr.277 din 18.12.2008, în vigoare din 24.05.2009) [2], acțiunile infracționale identice, comise în baza unei intenții diferite și unui scop diferit, urmează a fi calificate potrivit regulilor concursului de infracțiuni.

Anterior adopării Legii nr.277 din 18.12.2008, art.31 CP RM (astăzi abrogat) intitulat „Repetare a infracțiunii” stipula la alin.(1) că „se consideră repetare a infracțiunii săvârșirea a două sau mai multor infracțiuni identice ori omogene, prevăzute de aceeași normă penală (subl. *ne aparține*), cu condiția că persoana nu a fost condamnată pentru vreuna din ele și nu a expirat termenul de prescripție”. Pe de altă parte, alin.(1) art.33 CP RM, la acel moment avea următorul conținut: „se consideră concurs de infracțiuni, săvârșirea de către o persoană a două sau mai multor infracțiuni, prevăzute de diferite articole sau la diferite alineate ale unui singur articol (subl. *ne aparține*) din Partea specială ...”.

Excluderea instituției repetării infracțiunii nu a avut drept scop acordarea posibilității făptuitorilor de a se eschiva de răspunderea penală și, implicit, pedeapsa penală cuvenită. Prin abrogarea acesteia, de fapt, s-a reacționat la doleanțele exprimate de mai mult timp în literatura de specialitate autohtonă. În mare parte, este meritul lui S. Brînza și V. Stati care la acel moment susțineau cu înverșunare ideea renunțării la instituția repetării infracțiunii. În optica numiților doctrinari: „Dacă făptuitorul a săvârșit două infracțiuni nu-i poate fi aplicată răspunderea penală de două ori pentru una din aceste infracțiuni. Or, anume dublarea aplicării răspunderii penale pentru aceeași infracțiune reprezintă o încălcare flagrantă a principiului echității, atunci când aceeași infracțiune se ia în considerație atât ca element al repetării infracțiunii, cât și ca element al concursului de infracțiuni” [3].

În aceste circumstanțe, prin modificarea legislației nominalizată, a fost abrogată instituția repetării infracțiunii și drept consecință firească, modificată dispoziția normei de la alin.(1) art.33 CP RM, în așa mod ca repetarea aceleiași infracțiuni (fapte prejudiciabile prevăzute de aceeași normă penală) să constituie deja concurs de infracțiuni. De aceea, în ipoteza comiterii de către o persoană a două, trei patru, cinci, ..., zece infracțiuni prevăzute de dispoziția aceleiași norme de drept penal, evident cu respectarea condițiilor neexpirării termenului de prescripție de tragere la răspundere penală, precum și necondamnării pentru comiterea acestora, în situația în care instituția repetării infracțiunii a fost abrogată, în cazul în care făptuitorul manifestă intenție separată în raport cu fiecare infracțiune, cele comise vor forma concurs de infracțiuni.

Astfel de activități infracționale nicidecum nu vor constitui o infracțiune unică. În caz contrar, vom fi în situația să credem că legiuitorul național nu face altceva decât să stimuleze comportamentul infracțional al persoanei, după comiterea unei infracțiuni, făptuitorului fiindu-i permisă săvârșirea în continuare a infracțiunilor care sunt identice cu cea comisă inițial, din moment ce pedepsirea acestuia va avea loc doar pentru săvârșirea uneia din infracțiunile identice, indiferent de numărul acestora.

Tocmai de aceea, la calificare, organul de urmărire penală, procurorul sau judecătorul va indica, în actul procesual-juridic emis, tot atâtea infracțiuni identice câte au fost comise. Relevant e ca acțiunile/inacțiunile infracționale să fi fost comise în baza unor intenții distincte și a unui scop diferit. În caz contrar, vom fi în prezența infracțiunii prelungite, care, similar cu concursul de infracțiuni identice, se caracterizează prin acțiuni/inacțiuni infracționale identice, însă se deosebește prin unitatea intenției și a scopului urmărit de făptuitor în raport cu totalitatea acțiunilor/inacțiunilor infracționale, cele din urmă constituind doar episoade ale activității infracționale.

În altă ordine de idei, menționăm că deși, prin abrogarea art.31 CP RM, legiuitorul a renunțat la instituția repetării infracțiunii, totuși unele reminiscențe ale acesteia au rămas în legea penală. În cadrul unor articole concrete din partea specială a Codului penal, legiuitorul a păstrat într-o manieră neclară forma reiterată (repetată) a infracțiunii. Este cazul unor infracțiuni unde legiuitorul, în calitate de variantă agravată, indică asupra faptei comise în mod repetat, adică aceeași infracțiune comisă de o persoană atunci când anterior a mai comis o infracțiune prevăzută la alin. (1) – sub forma variantei tip sau prevăzută la alin.(2) – sub forma variantei agravate. Un exemplu elocvent este lit.o) alin.(2) art.145 CP RM – omorul intenționat săvârșit de către o persoană care anterior a săvârșit un omor intenționat prevăzut la alin.(1). În acest sens, omorul intenționat neagravată succedat de un alt omor intenționat neagravată (evident în baza unei intenții distincte), nu va forma concurs de infracțiuni, ci o infracțiune unică, care urmează a fi încadrată potrivit unui singur articol. Acest lucru este desprins chiar din definiția legală a concursului de infracțiuni, în acord cu care nu va constitui concurs în cazurile când săvârșirea a două sau mai multor infracțiuni este prevăzută în articolele părții speciale a prezentului cod în calitate de circumstanță care agravează pedeapsa.

Totodată, dacă un omor neagravată (alin.(1) art.145 CP RM) va fi succedat de alte două omoruri neagravate, atunci cele comise vor constitui deja concurs de infracțiuni, și anume: dintre infracțiunea prevăzută la lit.o) alin.(2) art.145 CP RM și cea de la alin.(1) art.145 CP RM. În acest caz, primele două fapte de omor intenționat neagravată vor constitui o infracțiune unică cu acțiuni repetate, iar cea de-a treia faptă de omor intenționat în varianta tip va forma o nouă infracțiune. Aceasta deoarece, cea de-a treia faptă de omor neagravată nu mai este succedată de o altă faptă de omor neagravată, prevăzută la alin.(1) art.145 CP RM, ci de una agravată, prevăzută la lit.o) alin.(2) art.145 CP RM.

În literatura de specialitate, se arată că la fel nu este aplicabilă prevederea de la lit.o) alin.(2) art.145 CP RM, ci se vor aplica regulile concursului de infracțiuni, în situația în care, după infracțiunea specificată la alin. (1) art.145 CP RM, este săvârșit: 1) omorul care a fost întrerupt la o altă etapă a activității infracționale (de exemplu, când omorul consumat a fost urmat de tentativa de omor sau pregătirea de omor, ori viceversa); 2) omorul în care făptuitorul a avut un alt rol juridic (de exemplu, în primul caz a fost autor, iar în cel de-al doilea – organizator, instigator sau complice, sau invers) [4].

În cele din urmă, nu este clară logica legiuitorului de a lăsa în continuare în textul legii penale a unor reminiscențe a instituției repetării infracțiunii, din moment ce anterior s-a renunțat la aceasta, prin abro-

garea ei din partea generală și din majoritatea articolelor din partea specială a Codului penal, unde era prezent calificativul „repetat”. Acest lucru nu are decât să știrbească din principiul echității. Ba mai mult, în acord cu alin.(3) art.4 din Legea Republicii Moldova nr.780 din 27.12.2001 privind actele legislative [5], la elaborarea, adoptarea și aplicarea actului legislativ, organul legislativ, printre altele, trebuie să respecte principiul coerenței (subl. ne aparține). Și de ce oare legiuitorul a decis păstrarea unui asemenea semn calificativ doar în cazul infracțiunilor prevăzute în cadrul articolelor sus-nominalizate? Având în vedere faptul că menținerea în textul legii penale a unor asemenea semne calificative duce la încălcarea mai multor principii fundamentale ale dreptului penal, considerăm oportun abrogarea din conținutul tuturor articolelor din partea specială a Codului penal a circumstanței agravante menite să agraveze răspunderea și pedeapsa penală pentru săvârșirea infracțiunii de către o persoană care anterior a mai săvârșit o astfel de infracțiune. În așa mod, nu putem susține poziția legiuitorului moldav de a lăsa în cadrul unor articole din partea specială a Codului penal (este cazul art.145, 158, 165, 171, 172, 206, 217¹, 287 CP RM) a semnului calificativ menit să reflecte agravarea răspunderii penale a făptuitorului pentru săvârșirea repetată a faptei infracționale. Drept consecință, cu titlu *de lege ferenda*, propunem o nouă redacție a definiției legale a concursului de infracțiuni, și anume: „**Se consideră concurs de infracțiuni săvârșirea de către o persoană a două sau mai multor infracțiuni, dacă persoana nu a fost condamnată definitiv pentru vreuna din ele și dacă nu a expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală**”.

Din prevederile alin.(2) art.33 CP RM, sunt desprinse formele concursului de infracțiuni: **a) concursul real și b) concursul ideal de infracțiuni**, regulile de calificare a infracțiunilor în cazul concursului de infracțiuni fiind valabile pentru ambele forme.

În cele ce urmează, vom supune analizei unele aspecte cu privire la calificarea concursului real și ideal de infracțiuni.

Calificarea concursului real de infracțiuni. Conform alin.(3) art.33 CP RM, *concurusul real* de infracțiuni presupune că prin două sau mai multe acțiuni (inacțiuni) sunt săvârșite două sau mai multe infracțiuni. Concursul real de infracțiuni are o răspândire mai largă decât concursul ideal și, de regulă, gradul lui prejudiciabil este mai mare, deoarece făptuitorul comite consecutiv două sau mai multe infracțiuni [6].

Pot forma concurs real orice infracțiuni, inclusiv cele care nu pot forma concurs ideal de infracțiuni, sau cele la comiterea cărora apare întrebarea legată de concurența normelor (de exemplu, tâlhăria și vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății). Concurs real poate fi și între infracțiuni

prevăzute la același articol (același alineat sau aceeași literă). Concurs real poate fi și într-o infracțiune comisivă (răpirea unei persoane) și una omisivă (lăsarea în primejdie), între infracțiunile consumate și cele neconsumate, cele săvârșite de o singură persoană și cele comise în participație, între infracțiuni continue, prelungite, complexe etc.

Concursul real poate fi concomitent sau succesiv. Concurs succesiv poate fi între orice infracțiuni, fără excepție. Concurs concomitent nu poate exista între toate infracțiunile, și anume, între infracțiunile incompatibile de a fi comise astfel (de exemplu, nu poate exista un asemenea concurs între infracțiunile de tâlhărie și furt).

În literatura de specialitate română [7], concursul real de infracțiuni este clasificat în *concurusul real simplu* (între infracțiuni neexistând vreo legătură) și *concurusul real cu conexitate* (format din infracțiuni între care există o legătură).

Evidențiem următoarele situații de concurs real dintre infracțiunile cu conexitate:

a) concursul real de infracțiuni, unde una dintre infracțiuni servește drept mijloc de înlesnire la săvârșirea altei infracțiuni (conexitate etiologică). În acest caz, infracțiunea săvârșită pentru înlesnirea săvârșirii altei infracțiuni este numită infracțiune-mijloc, iar cea din urmă – infracțiune-scop. De exemplu, pentru comiterea unui furt, făptuitorul săvârșește un omor intenționat. Infracțiunea de omor intenționat este considerată infracțiune-mijloc, iar cea de furt – infracțiune-scop.

b) concursul real de infracțiuni, unde una dintre infracțiuni servește drept mijloc de ascundere a altei infracțiuni (conexitate consecvențională). În această situație, este considerată infracțiune-mijloc, infracțiunea săvârșită în vederea ascunderii altei infracțiuni. Cea din urmă este catalogată drept infracțiune-scop. De exemplu, pentru ascunderea infracțiunii de viol, este comis omorul intenționat. În unele cazuri, legiuitorul a instituit anumite excepții de la regula generală de calificare a faptelor, în atare situații, potrivit regulilor concursului de infracțiuni. Astfel, în situația omorului intenționat săvârșit cu răpirea sau luarea persoanei în calitate de ostatic, se va reține la calificare doar lit.f) alin.(2) art.145 CP RM în ipoteza în care omorul intenționat este săvârșit cu scopul de a ascunde răpirea sau luarea persoanei în calitate de ostatic. Respectiva excepție este valabilă și pentru prima ipoteză.

c) concursul real de infracțiuni, unde una dintre infracțiuni servește drept condiție pentru săvârșirea celeilalte infracțiuni. De exemplu, pentru săvârșirea infracțiunii de pronunțare a unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii (art.307 CP RM), judecătorul comite infracțiunea de corupere pasivă (art.324 CP RM).

d) concursul real de infracțiuni, unde una dintre

infracțiuni decurge în mod logic din alta (de exemplu, încălcarea regulilor de circulație sau de exploatare a mijlocului de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport (art.264 CP RM) săvârșită ulterior răpirii mijlocului de transport (art.192¹ CP RM) ori producerea, prelucrarea ilegală a substanțelor narcotice în scop de înstrăinare (alin.(2) art.217¹ CP RM) săvârșită ulterior cultivării ilegale de plante care conțin substanțe narcotice, în scop de înstrăinare (alin. (1) art.217¹ CP RM)).

e) concursul real între mai multe infracțiuni, unde una dintre infracțiuni presupune realizarea scopului altei infracțiuni. Un asemenea tip de concurs se atestă în situația în care unul din semnele obligatorii ale unei infracțiuni îl formează scopul, și acesta este atins, realizarea căruia constituie în sine o nouă infracțiune. De exemplu, în contextul fetei de trafic de ființe umane, folosirea victimei în activități criminale poate să constituie unul din scopurile urmărite de făptuitor. Persoana va fi trasă la răspunderea penală în baza art. 165 CP RM, indiferent de faptul dacă scopul propus este realizat sau nu, or realizarea acestuia depășește conținutul constitutiv al componentei infracțiunii. Totodată, dacă finalitatea urmărită de făptuitor (folosirea victimei în activități criminale) este atinsă, cele comise trebuie calificate potrivit regulilor concursului de infracțiuni, adică atât potrivit art.165 CP RM, cât și potrivit normei care incriminează comportamentul criminal al victimei traficului de ființe umane la care aceasta din urmă a recurs, pentru a cărei comitere a fost traficată (de exemplu lit.c) alin.(2) art.186 CP RM – furtul săvârșit prin pătrundere în încăpere, în alt loc pentru depozitare sau în locuință), evident cu specificarea calității de participant a persoanei care a traficat victima în cadrul infracțiunii comise.

Probleme la calificarea concursului real de infracțiuni apar atunci când este comisă o infracțiune care aparent este una unică complexă. De exemplu, care trebuie să fie calificarea în ipoteza în care o persoană aplică violență după care ia bunurile acesteia și pleacă? Aparent, o astfel de faptă trebuie calificată fie ca jaf cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei (lit.e) alin.(2) art.187 CP RM), fie ca tâlhărie (art.188 CP RM). Însă soluția de încadrare corectă poate varia în dependență de momentul apariției intenției făptuitorului de a lua bunurile și scopul violenței aplicate. Astfel, dacă făptuitorul aplică violența pentru a se răzbuna pe victimă, dar nu în vederea sustragerii bunurilor, după care, ulterior aplicării violenței, în baza unei noi intenții, formate după consumarea violenței aplicate, acesta sustrage bunurile victimei, cele comise nu vor constitui o infracțiune unică complexă, ci un concurs real de infracțiuni.

În doctrina de specialitate, se menționează că pentru calificarea concursului de infracțiuni este necesar ca una din faptele infracționale, săvârșite de făptuitor,

să nu formeze, potrivit legii, semn constitutiv al altei infracțiuni [8]. Tocmai de aceea, nu vom fi în prezența concursului de infracțiuni în ipoteza în care acțiunea adiacentă din cadrul traficului de ființe umane constă în folosirea violului. În acest caz, faptele formează o infracțiune unică complexă, urmând a fi calificate doar potrivit normei de la lit.g) alin.(2) art.165 CP RM.

Semne de întrebare în privința calificării faptelor persoanei suscită și situațiile când în cadrul componentelor complexe, în calitate de semn constitutiv sau calificativ (agravant) al componentei infracțiunii apare în calitate de acțiune adiacentă o anumită faptă penală. De cele mai dese ori, aceasta se întâmplă în cazul aplicării violenței sau amenințării cu aplicarea ei în calitate de acțiune adiacentă, iar soluțiile de calificare sunt diferite în dependență de situație.

Atunci când în calitate de acțiune adiacentă evoluează aplicarea violenței, iar aceasta comportă un grad prejudiciabil mai redus ca infracțiunea la care se alătură, cele comise vor constitui o infracțiune unică complexă, violența aplicată (cea de natură infracțională) fiind absorbită de infracțiunea absorbantă. De exemplu, fapta de vătămare intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății este absorbită de fapta de răpire a unei persoane, prima constituind în contextul celei din urmă drept acțiune adiacentă. Cu drept cuvânt se opinează în literatura de specialitate autohtonă, precum că infracțiunea complexă absorbantă nu poate avea un grad prejudiciabil mai redus decât cel al infracțiunii absorbite. Din moment ce infracțiunea complexă reprezintă un *sumum* al altor infracțiuni, este firesc ca gradul prejudiciabil al fiecăreia din componente să nu poată fi mai mare decât cel al rezultantei [9].

Atunci însă când violența este mai periculoasă decât infracțiunea datorită căreia este aplicată, soluția de calificare nu este într-atât de evidentă și univocă.

În doctrină [10] se arată că în atare situații, când violența este mai periculoasă decât infracțiunea datorită căreia este aplicată, cele comise trebuie calificate potrivit regulilor concursului de infracțiuni. Nu suntem într-un totu de acord cu această opinie.

Considerăm că atunci când violența aplicată în mod subsidiar implică un grad prejudiciabil mai ridicat ca infracțiunea la care se alătură, soluția de calificare potrivit regulii concursului de infracțiuni este prea categorică. Pentru o mai bună înțelegere, vom aduce următorul exemplu: pentru a întreține un raport sexual cu X, cet.Z aplică violența concretizată în vătămare intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății. Deoarece constrângerea fizică concretizată în vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății nu poate constitui acțiunea adiacentă în contextul infracțiunii de viol, fapt rezultat prin compararea sancțiunilor normelor de la alin.(1) art.171 și

alin.(1) art.151 CP RM, aceasta nu poate fi absorbită de norma de la alin.(1) art.171 CP RM. Totuși, oare pot fi calificate cele comise potrivit regulilor concursului de infracțiuni, adică în baza art.171 și art.151 CP RM? Întrebarea ni se pare firească pornind de la faptul că violul reprezintă o faptă infracțională care include în sine un anumit grad de violență (deși nu o vătămare gravă a integrității corporale). În așa mod, tragerea la răspunderea penală și pentru viol, implicit și pentru un anumit grad de violență, și pentru vătămare gravă a integrității corporale, care la fel reprezintă o violență, ar putea fi interpretată ca o supraevaluare a pericolului social al celor comise prin reținerea aceleiași violențe de două ori la calificare atât ca acțiune adiacentă în contextul infracțiunii de viol, cât și ca infracțiune distinctă (art.151 CP RM). Pe de altă parte, ar fi oare suficientă la calificare aplicarea doar a unei singure norme din cele indicate, în special a art.171 CP RM care incriminează violul? În vederea neadmiterii atât a subaprecierii, cât și a supraaprecierii pericolului social al celor comise de făptuitor, considerăm oportun completarea articolelor din partea specială a Codului penal cu semnele calificative ce prevăd, în calitate de acțiune adiacentă, aplicarea intenționată a violenței de o intensitate mai mare decât cea prevăzută în cadrul variantei de bază. Respectiva recomandare este valabilă doar pentru componentele de infracțiune care cuprind aplicarea violenței, în calitate de acțiune adiacentă, în varianta de bază a componentei de infracțiune (de exemplu, răpirea unei persoane, traficul de ființe umane, violul, acțiunile violente cu caracter sexual etc.). Aplicarea violenței este una din acțiunile adiacente ale laturii obiective, învederată în cazul tuturor infracțiunilor sus-indicate în varianta tip (de bază).

Nu același lucru se atestă în cazul componentelor de infracțiune, unde aplicarea violenței apare pe post de acțiune adiacentă doar în cadrul unor componente agravate, în calitate de semn calificativ. În aceste cazuri, se impune a soluționa problema calificării acțiunilor infracționale exprimate prin aplicarea în subsidiar a violenței de un grad prejudiciabil mai ridicat decât cea cerută de norma de incriminare din cadrul variantei agravate a infracțiunii. În asemenea situație se impune aplicarea regulii concursului de infracțiuni, doar că, întru neadmiterea încălcării regulii stipulate la alin.(2) art.7 CP RM, în acord cu care nimeni nu poate fi supus de două ori urmării penale și pedepsei penale pentru una și aceeași faptă, concurs vor crea infracțiunea care constituie componenta de bază cu infracțiunea care constituie aplicarea în subsidiar a violenței de un grad prejudiciabil mai ridicat decât cea cerută de norma de incriminare din cadrul variantei agravate a infracțiunii. De exemplu, faptele persoanei care instigă un minor la săvârșirea infracțiunii prin aplicarea în subsidiar a violenței concretizate în vătămarea intenționată gravă a integrității corporale

sau a sănătății, având în vedere că violența, în contextul faptei infracționale prevăzute la lit.a) alin.(3) art.208 CP RM, cuprinde maxim vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății urmează a fi calificate în baza art.151 CP RM în concurs cu art.208 CP RM (cu excepția lit.a) alin.(3)). În context susținem poziția lui S.Crijanovski, care, cu referire la infracțiunea de șantaj calificat (prevăzut la lit.c) alin.(3) art.189 CP RM), relevă că, în ipoteza în care șantajul va fi însoțit de vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, acțiunile făptuitorului vor alcătui un concurs de infracțiuni, anume: art.151 și art.189 CP RM (cu excepția lit.c) alin.(3) art.189 CP RM)[11].

Referințe:

1. Агаев И.Б. *Понятие совокупности преступлений*. В: *Уголовное право*, 2003, nr.3, с.4.
2. *Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova*, adop-

tată de Parlamentul Republicii Moldova la 18.12.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44.

3. Brînza S., Stati V. *Conceptul „Repetarea infracțiunii”: argumente în favoarea excluderii din Codul penal al Republicii Moldova*. În: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr.2, p.19.

4. Brînza S., Stati V., *Drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p.198.

5. *Legea Republicii Moldova privind actele legislative*, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 27.12.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.36-38.

6. Borodac A., Gherman M. *Calificarea infracțiunilor*. Chișinău, 2006, p.227.

7. Bulai C. *Manual de drept penal. Partea generală*. București: All, 1997, p.492.

8. Агаев И.Б. *Op. cit.*, p.4.

9. Brînza S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p.134.

10. Корнеева А.В. *Теоретические основы квалификации преступлений. Учебное пособие*. Москва: Проспект, 2008, с.135.

11. Crijanovski S. *Aspecte teoretice și practice ale infracțiunii de șantaj*. Chișinău: CEP USM, 2012, p.205-206.

HĂRȚUIREA SEXUALĂ – FORMĂ DE DISCRIMINARE?

Mihaela BOTNARENCO,
doctorand (USM)

În cadrul prezentului articol, examinăm corelația dintre hărțuirea sexuală și discriminare. Așadar, vom analiza evolutiv și comparativ diferite accepțiuni ale hărțuirii sexuale în contextul legislativ. Este stabilit că inserarea termenului „discriminatorie”, prin Legea nr.306 pentru modificarea și completarea unor acte legislative din 26.12.2012, în textul incriminatoriu prevăzut la art.173 CP RM, nu a lărgit aria de aplicare a hărțuirii sexuale. De asemenea, se constată că hărțuirea sexuală, în unele cazuri, se poate manifesta printr-un comportament discriminatoriu, iar în alte cazuri, atare comportament poate succeda fapta de hărțuire sexuală.

Cuvinte-cheie: hărțuire sexuală, discriminare, infracțiune, criterii de discriminare, atmosferă discriminatorie, încadrare juridică.

* * *

The purpose of this article is to determine the correlation between sexual harassment and discrimination. In this context the author underlines the evolution of the main sexual harassment concepts and carries out a comprehensive comparative analysis of legal provisions. The author explains that the term of “discrimination” introduced in the art. 173 of the Criminal Code of Law nr. 306 from 26.12.2012 does not expend the notion of sexual harassment. Moreover, the author established that in some cases sexual harassment is expressed through discriminatory behavior while in other cases such a behavior may succeed the sexual harassment.

Keywords: sexual harassment, discrimination, criminal offence, discriminatory criteria, discriminatory environment, classification of criminal offences.

La 25.05.2012, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr.121 cu privire la asigurarea egalității [1]. Scopul legii în cauză vizează prevenirea și combaterea discriminării, precum și asigurarea egalității persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova în sferile politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții, fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar. Art.23 al legii numite a instituit obligativitatea Guvernului ca în termen de 6 luni de la data intrării în vigoare a legii să prezinte Parlamentului propuneri de aducere a legislației în vigoare în concordanță cu legea adoptată și de a adopta actele normative necesare executării acestora.

Astfel, în vederea racordării prevederilor Legii nr.121 cu prevederile unor acte legislative, la 26.12.2012, legiuitorul din Republica Moldova a adoptat Legea nr.306 pentru modificarea și completarea unor acte legislative [2]. Prin această din urmă lege au fost operate o serie de modificări și completări în mai multe acte normative, inclusiv în Codul penal al Republicii Moldova [3] (în continuare – CP RM). În așa mod, autoritatea legislativă a intervenit printre altele în dispoziția art.173 CP RM care incriminează hărțuirea sexuală.

Este de notat că legea penală a Republicii Moldova incriminează hărțuirea sexuală începând cu anul 2010, când prin Legea nr.167 pentru modificarea și completarea unor acte legislative [4] a fost dezincriminată fapta de constrângere la acțiuni cu caracter sexual și a fost incriminată fapta de hărțuire sexuală.

Din acel moment, dispoziția art.173 CP RM are următorul conținut: „*Hărțuirea sexuală, adică manifestarea unui comportament fizic, verbal sau nonverbal, care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, sau insultătoare cu scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, săvârșite prin amenințare, constrângere, șantaj...*”.

Prin Legea nr.306 din 26.12.2012, autoritatea legislativă a Republicii Moldova a completat dispoziția art.173 CP RM, astfel încât după cuvântul „umilitoare” a fost introdus termenul „discriminatorie”. Aspectele polemizate ce le suscită completarea în cauză se referă la coraportul hărțuirii sexuale cu discriminarea.

Art.17 al Legii cu privire la asigurarea egalității stabilește că faptele de discriminare sunt pasibile de răspundere disciplinară, contravențională și penală, conform legislației în vigoare. În acest sens, în *Nota informativă* la proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr.306 din 26.12.2012 s-a menționat că „legislația în vigoare nu oferă prevederi suficiente pentru incriminarea contravențională și penală a unor fapte de discriminare”. Deopotrivă, privitor la implicația legiuitorului în sfera penală de incriminare a discriminărilor, se consemnează că „aceste modificări au drept scop, pe de o parte, incriminarea formelor grave ale discriminării, pe de altă parte, asigurarea conformității unor prevederi ale legii penale cu prevederile Legii cu privire la asigurarea egalității” [5].

Așa cum rezultă din Legea cu privire la asigurarea

egalității, legiuitorul operează terminologic cu sintagma „fapte de discriminare”. Totodată, considerând raționamentele expuse în *Nota informativă*, se impune întrebarea: constituie oare hărțuirea sexuală (în actuala reglementare) prevăzută la art.173 CP RM o faptă de discriminare și *ipso facto* în ce măsură introducerea termenului „discriminatorie” în dispoziția incriminatoare a faptei analizate asigură conformitatea prevederii în cauză cu Legea cu privire la asigurarea egalității?

În vederea identificării răspunsului la această întrebare, vom analiza polisemia conceptului de hărțuire sexuală reflectat în contextul legislativ al unor state europene. Astfel, într-un sens, hărțuirea sexuală este percepută ca formă de discriminare bazată pe sex în perspectiva normelor comunitare europene și a legislației diferitelor state cu privire la egalitate sau discriminare, în special în sfera relațiilor de muncă. Într-un alt sens, în viziunea dreptului penal, hărțuirea sexuală reprezintă o faptă ce atentează în primul rând asupra relațiilor sociale privind viața sexuală.

Privitor la accepțiunea hărțuirii sexuale ca formă de discriminare bazată pe sex, se impune analiza evolutivă a unei atare poziții.

Ab origine conceptul de hărțuire sexuală ca formă de discriminare pe criterii de sex se relevă în dreptul SUA. Prin urmare, o primă astfel de abordare este reflectată în lucrarea autorului Catharine MacKinnon „Sexual Harassment of Working Women: a case of sex discrimination” [6], în care s-a subliniat problema hărțuirii sexuale a femeilor la muncă, încadrând hărțuirea sexuală într-un context de discriminare bazată pe sex. Lucrarea respectivă a reprezentat imboldul percepției hărțuirii sexuale ca formă de discriminare bazată pe sex, în virtutea prevederilor art.703, titlul VII din Actul Drepturilor Civile din 1964 (*The Title VII of the Civil Rights Act of 1964*) [7].

O asemenea tratare a hărțuirii sexuale a fost respinsă în primele cauze din jurisprudența SUA, care au fost intentate în baza titlului VII din Actul drepturilor civile. Astfel, în cauza *Barnes vs Trainee* (1974) [8], s-a considerat că retorsiunea unui director față de subordonata sa în urma refuzului acesteia de a-i ceda solicitărilor cu caracter sexual, nu constituie discriminare bazată pe sex, însă face parte din „subtilitățile unei relații interpersonale nearmonioase”. Deopotrivă, s-a susținut că chiar dacă s-ar presupune că asemenea conduită de hărțuire reprezintă discriminare, aceasta nu ar fi o discriminare bazată pe apartenența sexuală a victimei, ci mai degrabă o discriminare bazată pe refuzul acesteia de a avea o relație sexuală cu superiorul său, ceea ce nu corespunde titlului VII al Actului drepturilor civile. La fel, Curtea a precizat că aceste comportamente nu sunt discriminatorii, întrucât și bărbații pot fi victime în aceeași măsură. În mod similar, în cauza *Corne vs Bausch and Lomb* [9] (1975) și cauza *Tomkins vs Pu-*

blic Service Electric & Gas Co [10] (1976) instanțele nu au recunoscut fapta de hărțuire sexuală drept discriminare bazată pe criterii de sex.

Una dintre primele cauze din jurisprudența SUA, în care hărțuirea sexuală a fost recunoscută ca discriminare bazată pe sex, este cauza *Williams vs Saxbe* (1976) [11]. În speță, Diane Williams, fiind angajată ca specialist în informare publică, în urma refuzului de a întreține raporturi sexuale cu superiorul său, a fost de mai multe ori muștrată fără temei, umilită și, în cele din urmă, concediată pe motiv de „performanțe joase în muncă”. Curtea regională din Districtul Columbia a decis că acțiunile de retorsiune ale superiorului contra subordonatei sale au fost rezultatul refuzului acesteia de a acorda favoruri sexuale și constituie discriminare interzisă prin titlul VII al Actului drepturilor civile. Totodată, s-a considerat că apartenența sexuală a victimei a fost factorul determinant în comportamentul manifestat de superiorul său. Este important de reținut că la acea etapă a jurisprudenței, represaliile superiorului asupra subordonatei sale, și nu avansurile sexuale, erau considerate discriminare.

În anul 1980, odată cu publicarea finală a Ghidului discriminărilor pe criterii de sex [12] (*Guidelines on Discrimination Because of Sex*), semnificația discriminării în contextul hărțuirii sexuale a suportat remanieri. În temeiul Ghidului, hărțuirea sexuală presupune: „Avansuri sexuale nedorite, cereri privind favoruri sexuale și alte genuri de conduită verbală sau fizică de natură sexuală în cazul în care: supunerea față de această conduită este – explicit sau implicit – obligatorie pentru angajare; supunerea sau refuzul acestei conduite de către persoană este folosită ca bază pentru luarea deciziei de angajare ce afectează această persoană; o asemenea conduită are scopul sau efectul nerezonabil de influențare a performanței de lucru a persoanei sau creează o atmosferă de lucru intimidantă, ostilă, ofensatoare”.

Relevăm două elemente de noutate în definiția hărțuirii sexuale introduse de Ghid. Primul, se exprimă prin conturarea a două modalități de hărțuire sexuală: *quid pro quo* sau hărțuirea-șantaj [13] și *hostile environment* sau mediu ostil [14]. Al doilea, se reflectă prin modificarea conotației discriminării în contextul hărțuirii sexuale, astfel încât discriminatorii se considerau avansurile cu caracter sexual, și nu represaliile făptuitorului ca rezultat al refuzului victimei de a se supune unor astfel de propuneri. Consemnăm că primul caz din jurisprudența SUA, care a stabilit ideea de mediu ostil, este cauza *Meritor Savings Bank vs Vinson* [15].

Ulterior, conotația hărțuirii sexuale ca formă de discriminare bazată pe sex a fost preluată de dreptul Canadei în anul 1983 prin Legea (federală) cu privire la drepturile persoanei [16], dar și de unele state europene.

Traseul evolutiv de reglementare a conceptului de hărțuire sexuală în dreptul european a debutat cu Rezoluția Parlamentului European din 11.06.1986 cu privire la violența asupra femeilor [17], prin intermediul căreia autoritățile naționale au fost invitate să formuleze hărțuirii sexuale o definiție juridică. Rezoluția în cauză a preludat elaborarea de către Michael Rubenstein a Raportului „Demnitatea femeii în sfera muncii”, referitor la problema hărțuirii sexuale în statele membre ale Comunităților Europene [18] (1987). Raportul a constatat că la acea etapă, deși toate statele membre ale Uniunii Europene au încorporat în legislația națională dispozițiile Directivei cu privire la egalitatea tratamentului, în nici un stat membru, nu existau dispoziții juridice exprese care ar reglementa hărțuirea sexuală la locul de muncă. Astfel, finalitatea raportului viza elaborarea unei Directive ce ar urmări prevenirea hărțuirii sexuale la locul de muncă. În termenii raportului, hărțuirea sexuală ar trebui definită ca „o conduită verbală sau fizică de natură sexuală, despre care autorul cunoaște sau ar trebui să cunoască că este ofensatoare pentru victimă”. Referitor la caracterul discriminatoriu al faptei, autorul a opinat că nu este necesar de stabilit expres tratamentul diferit bazat pe sex, întrucât legătura dintre hărțuirea sexuală și discriminarea față de femei este evidentă. Pe de altă parte, s-a propus prevederea unei dispoziții declarative în Directivă, prin care hărțuirea sexuală ar fi considerată ca discriminare bazată pe sex, contrară dispozițiilor art.5 §1 al Directivei cu privire la egalitatea tratamentului și legislației statelor membre ale Uniunii Europene care aplică această directivă. Sub acest aspect, s-a menționat că legislația privind egalitatea de tratament, în vigoare în statele membre, încearcă să ofere o cale de atac pentru victimele discriminării. Iar legislația privind hărțuirea sexuală ar trebui să se ocupe în special de prevenirea unui asemenea comportament reprehensibil. S-a subliniat că, fără îndoială, hărțuirea sexuală contravine principiului egalității de tratament, însă asemenea abordare trebuie să fie subsidiară legislației specifice privind hărțuirea sexuală la locul de muncă, nu să o substituie.

Mai târziu, Rezoluția Consiliului Comunităților Europene cu privire la protecția demnității femeii și bărbatului la locul de muncă din 29.05.1990 a afirmat că „orice comportament de natură sexuală sau orice comportament bazat pe sex, care afectează demnitatea femeilor și bărbaților la locul de muncă, inclusiv comportamentul superiorilor ierarhici și colegilor, constituie o violare intolerabilă a demnității angajaților sau stagiarilor și este inacceptabil în cazul în care: a) un astfel de comportament este intempestiv, abuziv și ofensator pentru persoana care îi face obiectul; b) faptul că o persoană refuză sau acceptă un astfel de comportament din partea angajatorului sau a lucrătorului

(inclusiv superiorul sau colegul), în mod explicit sau implicit, justifică o decizie care afectează drepturile acestei persoane în materie de formare profesională, angajare, menținere a locului de muncă, promovare, salarizare sau orice altă decizie relativă angajării și/sau c) un astfel de comportament creează un mediu intimidant, ostil sau umilitor în raport cu persoana căreia îi face obiectul [19].

O asemenea noțiune a fost preluată de Recomandarea Comisiei Comunităților Europene cu privire la protecția demnității femeilor și bărbaților la locul de muncă din 27.11.1991 [20]. Recomandarea în cauză este însoțită de o anexă – *Codul de practică vizând combaterea hărțuirii sexuale*. Similar actelor premergătoare, Codul a precizat că hărțuirea sexuală este o problemă de discriminare bazată pe sex, subliniind că apartenența sexuală a persoanei reprezintă un factor determinant al hărțuirii sexuale.

Ulterior, au fost adoptate trei directive care conțin definiția noțiunii de hărțuire sexuală. Este vorba de: Directiva Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene 2002/73/CE din 23.09.2002 de modificare a Directivei Consiliului Uniunii Europene 76/207/CE [21]; Directiva 2004/113/CE a Consiliului Uniunii Europene din 13.12.2004 [22]; Directiva Consiliului Uniunii Europene 2006/54/CE din 05.07.2006 [23]. În sensul acestora, noțiunea de „hărțuire sexuală” este definită ca situația în care se manifestă un comportament nedorit cu conotație sexuală, exprimat fizic, verbal sau nonverbal, având ca obiect sau ca efect lezarea demnității unei persoane și, în special, crearea unui mediu de intimidare, ostil, degradant, umilitor sau jignitor. Iar în corespundere cu art.2 alin. (3) al Directivei 2002/73/CE și art.4 alin.(3) al Directivei 2004/113/CE, hărțuirea sexuală este considerată ca discriminare bazată pe sex.

Într-o altă ordine de idei, din analiza legislației unor state europene cu privire la egalitate ori cu privire la combaterea discriminării, reiese că hărțuirea sexuală este reglementată într-o manieră similară accepțiunii stabilite în directivele Uniunii Europene consemnate *supra*. La concret, menționăm că hărțuirea sexuală este percepută ca formă de discriminare bazată pe sex în corespundere cu: art.1, §3 alin.(3) din Legea (federală) a Germaniei de implementare a directivelor europene privind punerea în aplicare a principiului egalității de tratament din 14.08.2006 [24]; Secțiunea 4 a cap. I din Legea Suediei privind discriminarea din 05.06.2008 [25]; art.10 din Legea României nr.202 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați din 19.04.2002 (republicată în 2013) [26]; art.7, titlul I din Legea Spaniei nr.3 cu privire la egalitatea dintre femei și bărbați din 22.03.2007 [27]; art.4 din Legea Portugaliei nr.14/2008 care interzice și sancționează discriminarea bazată pe sex în accesul la bunuri și servicii și

furnizarea lor din 12.03.2008 [28]; cap.1, §1, punctul 4 din Legea Danemarcului nr.645 privind egalitatea de tratament între bărbați și femei la locul de muncă din 08.06.2011 [29]; art.1 din Legea Franței nr.2008-496 vizând diversele dispoziții de adaptare la dreptul comunitar în domeniul luptei contra discriminărilor din 27.05.2008 [30] etc.

În contrast, Legea cu privire la asigurarea egalității din Republica Moldova nu conține nici o mențiune referitoare la hărțuirea sexuală, însă definește în manieră generală noțiunea de „hărțuire”: *orice comportament nedorit care conduce la crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator, având drept scop sau efect lezarea demnității unei persoane pe baza criteriilor stipulate de prezenta lege*. Este de notat că legea nominalizată creează cadrul necesar aplicării Directivei 2000/43/CE a Consiliului Uniunii Europene din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică, precum și a Directivei 2000/78/CE a Consiliului Uniunii Europene din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă. În sensul directivelor în cauză, hărțuirea reprezintă o formă de discriminare. Se cuvine, totodată, de precizat că noțiunea de hărțuire sexuală este definită în Legea nr.5 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați din 09.02.2006 [31]. În termenii acestei legi, hărțuirea sexuală reprezintă orice formă de comportament fizic, verbal sau nonverbal, de natură sexuală, care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare sau insultătoare. La fel este definită noțiunea de hărțuire sexuală și în Codul muncii al Republicii Moldova.

Schimbând vectorul de cercetare, vom examina concepția cadrului reglementar penal al unor state europene cu referire la fapta de hărțuire sexuală. La acest segment, trezește interes procesul legislativ de incriminare a hărțuirii sexuale în legea penală a Franței. Precizăm că Franța este primul stat care a incriminat fapta de hărțuire sexuală. Mai mult ca atât, în anul 1992, deplasarea conceptului de hărțuire sexuală de la versiunea deja existentă de discriminare bazată pe sex la accepțiunea unei fapte penale ce atentează, în primul rând, asupra relațiilor sociale privind viața sexuală era cu adevărat novatorie. În acest sens, consemnăm că răspunderea pentru hărțuirea sexuală a fost introdusă în Codul penal al Franței prin Legea nr.92-684 din 22.07.1992 [32] la art.222-33, §3 „Despre hărțuirea sexuală”, secțiunea III „Agresiunile sexuale”, cap.II „Atentate la integritatea fizică sau psihică a persoanei”, cu următorul conținut: *„fapta de a hărțui pe cineva folosind ordine, amenințări sau constrângeri în scopul de a obține favoruri de natură sexuală de către*

o persoană care abuzează de autoritatea conferită de funcțiile sale”.

Denotă relevanță două momente în care autoritatea legislativă franceză a reflectat asupra abordării hărțuirii sexuale într-un context de discriminare.

Primul moment derivă din etapa examinării în primă lectură a proiectului de lege prin care a fost propusă incriminarea hărțuirii sexuale în anul 1992. Astfel, ținem să menționăm că inițial hărțuirea sexuală a fost introdusă la art.225-3-1 din secțiunea I „Discriminările” al cap.V „Atentate asupra demnității persoanei” din Codul penal [33]. Totuși, după a doua lectură a proiectului de lege, norma cu privire la hărțuirea sexuală și-a găsit locul alături de alte incriminări privind infracțiunile ce atentează la viața sexuală. Raportul comisiei arată că delictul de hărțuire sexuală nu este discriminatoriu, întrucât hărțuirea sexuală se poate manifesta indiferent de apartenența sexuală a victimei sau a autorului infracțiunii, fapta fiind mult mai apropiată de agresiunile sexuale [34].

Al doilea moment rezultă din abrogarea normei penale cu privire la hărțuirea sexuală și reincriminarea ulterioară a faptei în cauză într-o nouă redacție. Se cuvine de menționat că prin Legea nr.2002-73 din 17.01.2002 [35] legiuitorul francez a intervenit în norma incriminatorie a hărțuirii sexuale, modificând-o substanțial: *„Fapta de a hărțui pe cineva în scopul de a obține favoruri de natură sexuală... ”*. O atare formulare a textului incriminatoriu a condus la abrogarea normei penale cu privire la hărțuirea sexuală prin Decizia nr.2012-240 din 04.05.2012 [36]. Aceasta a constatat că textul incriminatoriu al hărțuirii sexuale prevăzut în redacția din 2002 permitea ca fapta să fie pedepsită, fără ca elementele constitutive ale infracțiunii să fie suficient definite, lezându-se astfel principiul legalității incriminărilor și pedepselor. Pe cale de consecință, s-a impus reincriminarea hărțuirii sexuale în Codul penal, asigurându-i-se un nou conținut. În această conjunctură, s-a examinat oportunitatea definirii în Codul penal a noțiunii de hărțuire sexuală, luându-se ca model definițiile corespunzătoare din directivele Uniunii Europene. Referitor la o asemenea abordare, în Studiul de impact ce însoțea Proiectul de lege cu privire la hărțuirea sexuală [37], s-a constatat că definiția europeană a noțiunii de „hărțuire sexuală” poate constitui o sursă de inspirație pentru reglementarea penală a hărțuirii sexuale, însă această noțiune trebuie să fie precizată pentru a satisface principiul constituțional al legalității incriminărilor și pedepselor. Ea nu trebuie să fie preluată integral de Codul penal, deoarece este prea generală și prea vagă.

In fine, prin Legea nr. 2012-954 din 06.08.2012 [38], hărțuirea sexuală a fost reincriminată în Codul penal al Franței la art.222-33 în §4 „Despre exhibiția sexuală și hărțuirea sexuală”, secțiunea III „Agresi-

unile sexuale”, cap.II „Atentate la integritatea fizică sau psihică a persoanei”.

În mod similar, legiuitorii altor state europene au amplasat norma cu privire la hărțuirea sexuală în capitolele dedicate infracțiunilor privind viața sexuală. Astfel, Codul penal al Spaniei [39] incriminează hărțuirea sexuală la art.184 din titlul VIII „Delicte contra libertății sexuale”, cap.III „Despre hărțuirea sexuală”. De asemenea, hărțuirea sexuală este regăsită la §218 „Hărțuirea sexuală și actele sexuale publice” din secțiunea 10 „Infracțiuni contra integrității și autodeterminării sexuale” a Codului penal al Austriei [40]. Și Codul penal în vigoare al României [41] consacră hărțuirea sexuală la art.223 din cap.VIII „Infracțiuni contra libertății și integrității sexuale”. Anterior, Codul penal al României din 1968 [42] incrimina hărțuirea sexuală la art.203¹ din cap.III „Infracțiuni privitoare la viața sexuală”. La fel, norma corespondentă din Codul penal al Albaniei [43] este reprezentată de art.108/a din secțiunea VI „Infracțiuni privind viața sexuală”, cap.II „Infracțiuni împotriva persoanei. Infracțiuni contra vieții”. Aceeași perspectivă este reținută de Codul penal al Lituaniei [44] care a plasat hărțuirea sexuală la art.152 din cap.XXI „Crime și delicte împotriva libertății, autodeterminării și inviolabilității sexuale persoanei”. De asemenea, Codul penal al Turciei [45] incriminează aceeași faptă la art.105 din secțiunea VI „Infracțiuni contra imunității sexuale”, cap.II „Infracțiuni contra persoanelor fizice”.

Plasarea normei privind hărțuirea sexuală în capitolele consacrate infracțiunilor privind viața sexuală denotă derogarea legislațiilor penale analizate de la accepția hărțuirii ca formă de discriminare și, implicit, relevă accepțiunea hărțuirii sexuale ca faptă ce atentează, în primul rând, la relațiile sociale privind viața sexuală.

Pe bună dreptate, în literatura de specialitate, s-a opinat că „delictul de hărțuire sexuală nu este prin sine însuși discriminatoriu, deoarece este săvârșit nu din cauza apartenenței sexuale a victimei sau a autorului. În același timp, sunt discriminatorii efectele hărțuirii sexuale. Astfel, acest comportament este, în primul rând, o manifestare perversă a instinctului sexual, o încălcare a libertății sexuale [46].

Concomitent, venim cu precizarea că în pofida perspectivei cadrului penal de reglementare a hărțuirii sexuale care s-a distanțat de accepțiunea hărțuirii sexuale ca formă de discriminare, nu putem nega influența directivelor în materie ale Uniunii Europene asupra definiției penale a noțiunii de hărțuire sexuală.

Sub acest aspect, în ipoteza analizei de față trezește interes expresia „atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare” utilizată în art.173 CP RM. Indubitabil, folosind o asemenea expresie, legiuitorul autohton s-a inspirat

din formularea „mediu de intimidare, ostil, degradant, umilitor sau jignitor” utilizată în definiția noțiunii de hărțuire sexuală din directivele amintite.

Expresii asemănătoare cu referire la atmosfera, situația, mediul creat prin comportamentul subiectului hărțuirii sexuale sunt reflectate și în normele ce incriminează hărțuirea sexuală în Spania, Franța și Albania. Astfel, art.184 din Codul penal al Spaniei, care incriminează hărțuirea sexuală, conține expresia „situație obiectivă și grav intimidantă, ostilă și umilitoare”. În mod similar, textul incriminatoriu al hărțuirii sexuale, prevăzut la art.222-33 din Codul penal al Franței, operează cu expresiile „caracter degradant și umilitor” și „crearea unei situații intimidante, ostile sau ofensatoare”. La fel, Codul penal al Albaniei, în contextul normativ al hărțuirii sexuale prevăzut la art.108/a, conține sintagma „mediu amenințător, ostil, degradant, umilitor sau ofensator”. Cât privește art.223 din Codul penal român în vigoare, care incriminează hărțuirea sexuală, acesta conține doar mențiunea „dacă (victima) a fost intimidată sau pusă într-o situație umilitoare”.

Consemnăm că nici definiția noțiunii de hărțuire sexuală, recomandată de directivele europene, nici textele incriminatorii ale hărțuirii sexuale prevăzute de legislația penală a României, Spaniei, Albaniei, Lituaniei, Austriei nu fac referință la termenul „discriminatorie”. Cu siguranță, un asemenea concept ar fi fost suplimentar pentru noțiunea hărțuirii sexuale prevăzută de directivele ce o definesc. Aceasta întrucât, în temeiul acestora, însăși fapta de hărțuire sexuală reprezintă o formă de discriminare.

Deopotrivă, considerăm că termenul „discriminatorie” este suplimentar și textului incriminatoriu al hărțuirii sexuale prevăzut la art.173 CP RM. Mai mult ca atât, credem că introducerea acestuia în conținutul hărțuirii sexuale prin Legea nr.306 nu a extins sfera de aplicare a faptei analizate.

În vederea susținerii unei atare aserțiuni, vom expune unele raționamente. Astfel, analizând *ad litteram* expresia „atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare”, remarcăm că din punct de vedere gramatical utilizarea conjuncției „sau” în contextul enumerației denotă un caracter alternativ. În așa mod, autoritatea legislativă consideră probabil că termenii utilizați comportă semnificație diferită. Or, atunci care ar fi rațiunea utilizării unor cuvinte sinonimice?

În vederea tălmăcirii semantismului termenilor utilizați în expresia „atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare”, prezentăm *infra* sensul curent [47] al acestora:

Neplăcută – care nu este pe placul cuiva, care nu este convenabilă, care nu corespunde gusturilor sau preferințelor cuiva, care cauzează o neplăcere; dezagreabilă; jenantă, supărătoare.

Ostilă – care manifestă o atitudine potrivnică sau dușmănoasă; dușmănoasă.

Degradantă – care degradează, înjositoare, umilitoare, degradatoare.

Umilitoare – care umilește, înjosește, ofensează; înjositoare, jignitoare.

Discriminatorie – care face sau creează o discriminare, discriminant.

Insultătoare – care insultă, jignitoare, ofensatoare, injurioasă.

Ca rezultat, constatăm o suprapunere inoportună de termeni relativi care, pe de o parte, aglomerează textul incriminatoriu al hărțuirii sexuale, pe de altă parte, generează imprecizie și neclaritate. Or, este clar că o atmosferă ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare este *ipso facto* și neplăcută. În mod similar, remarcăm că vorbirea uzuală echivalează sensul cuvintelor „degradantă” și „umilitoare”.

În acest fel, susținem că expresia analizată reflectă incertitudine juridică și, prin urmare, nu corespunde principiului legalității și exigențelor statuate de Jurisprudența CtEDO cu privire la claritatea și precizia legii [48]. De asemenea, contravine alin.(2) art.3 al CP RM și art.53 al Legii nr.780 privind actele legislative din 27.12.2001 [49].

În context, subscriem opiniei relevate de doctrina franceză că „multiplicarea de către legiuitor în textul de incriminare a hărțuirii sexuale a termenilor aproximativi este regretabilă, întrucât gradul de precizie a unei infracțiuni nu depinde de cantitatea cuvintelor utilizate, dar de calitatea acestora” [50].

Dintr-o altă perspectivă, vom analiza aparte conceptul „discriminatorie” utilizat în expresia examinată *supra*. Reiterăm că literalmente „discriminatorie” înseamnă „care creează o discriminare, discriminantă”. Iar, în concordanță cu Legea cu privire la asigurarea egalității, discriminarea presupune orice deosebire, excludere, restricție ori preferință în drepturi și libertăți ale persoanei sau ale unui grup de persoane, precum și susținerea comportamentului discriminatoriu bazat pe criteriile reale, prevăzute de această lege sau pe criterii presupuse.

În acest sens, relevă importanța ipoteza în care hărțuirea sexuală se realizează prin manifestarea de către făptuitor a unui tratament diferențiat și defavorabil față de victimă, în raport cu alte persoane în condiții similare în scopul de a determina victima la raporturi sexuale. Cu titlu ilustrativ, prezentăm următoarea situație: A. este directorul unei instituții în care B. este angajată. A., având scopul de a o determina pe B. la raporturi sexuale, creează față de B. condiții neplăcute la locul de muncă, prin manifestarea în privința acesteia a unui comportament diferențiat, comparativ cu ceilalți angajați la funcții similare, în așa mod sancționând nejustificat victima de mai multe ori, ne-

promovând-o în cazuri temeinice și amenințând-o cu concedierea.

Putem oare atesta discriminare într-o asemenea ipoteză?

Concretizăm că, în cazul reflectat, făptuitorul acționează sub imperiul unei intenții infracționale unice, urmărind să determine victima la raporturi sexuale. În așa mod, considerăm că tratamentul diferențiat manifestat de făptuitor în privința victimei reprezintă o modalitate de realizare a hărțuirii sexuale care corespunde acțiunii de constrângere prevăzută la art.173 CP RM. Prin urmare, sprijinim concepția expusă în doctrina juridică că prin „constrângere” în sensul art.173 CP RM, se are în vedere constrângerea prin profitarea de dependența materială, de serviciu, sau de altă natură a victimei” [51]. Aceeași opinie explică că dependența de serviciu, presupune alternativ sau cumulativ – următoarele ipoteze: 1) crearea la locul de muncă al victimei a unor condiții insuportabile, în care ea se simte stigmatizată, marginalizată, neînțemeiat sancționată, pusă în fața unei perspective de a i se acorda o referință negativă etc.; 2) amenințarea victimei de a-i înrăutăți situația de serviciu pe calea concedierii, devansării în funcție, lipirii de dreptul de a beneficia de concediu etc. [52].

Dintr-o altă perspectivă, trezește interes dacă se va păstra aceeași soluție de încadrare în conjunctura în care angajatorul ca rezultat al refuzului survenit din partea victimei de a întreține raporturi sexuale cu el, fără a mai urmări scopul de a determina victima la raporturi sexuale, manifestă un comportament diferențiat față de ea, comparativ cu ceilalți angajați la funcții similare, prin sancționarea neînțemeiată a victimei, prin nepromovarea acesteia în situații temeinice și, în cele din urmă, prin concedierea ei. Derivă astfel întrebarea: va reprezenta oare fapta care succede hărțuirii sexuale așa-numita „faptă rezultat” care nu necesită a fi reținută la calificare? Sau fapta în cauză trebuie reținută la calificare, antrenând răspunderea în baza unei norme penale sau extrapenale care reglementează discriminarea?

Menționăm că infracțiunea de hărțuire sexuală este o infracțiune formală și se consumă din momentul manifestării unui comportament fizic, verbal sau nonverbal, care lezează demnitatea persoanei ori care creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă sau insultătoare cu scopul de a determina victima la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite săvârșite prin amenințare, constrângere, șantaj. Pe cale de consecință, considerăm că cazul care succede hărțuirea sexuală reprezintă o situație particulară de discriminare. Or, în cazul de față, manifestarea comportamentului discriminatoriu, atunci când nu mai există scopul reflectat în norma incriminatorie prevăzută la art.173 CP RM, imprimă faptei rezultate un caracter distinct. Precizăm astfel că anume absența

scopului conferă fizionomie distinctă faptei ce urmează hărțuirii sexuale.

În această ordine de idei, vom analiza dacă legea penală sau extrapenală a Republicii Moldova încadrează un asemenea comportament în contextul unei prevederi.

Primo, se impune de stabilit dacă la baza presupusei discriminări din speța reflectată *supra* stă un criteriu protejat de legislația Republicii Moldova. În așa mod, consemnăm că în sensul Legii cu privire la asigurarea egalității, criteriile stabilite sunt: rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar. La fel, Codul contravențional [53], la art.54² „Încălcarea egalității în domeniul muncii”, enumeră următoarele criterii pe care se bazează discriminarea: „criteriu de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, orientare sexuală, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau pe orice alt criteriu”. Și Codul penal al Republicii Moldova, la art.176 „Încălcarea egalității în drepturi a cetățenilor” prevede criterii asemănătoare: „rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau pe orice alt criteriu” (*n.a. – subl. ne aparține*). Menționăm că legiuitorul nu explică ce se are în vedere prin sintagma „orice alt criteriu”. Prin urmare, întrucât nu există o restricție legală în acest sens am putea interpreta „refuzul victimei de a ceda scopului vizat de făptuitor la comiterea hărțuirii sexuale” în calitate de criteriu de discriminare.

Secundo, este necesar de stabilit dacă legislația Republicii Moldova prevede o normă penală sau extrapenală care reglementează un asemenea comportament. Este de notat că în conformitate cu art.54² „Încălcarea egalității în domeniul muncii” din Codul contravențional, se sancționează fapta de deosebire, excludere, restricție sau preferință, bazată pe criteriu de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, orientare sexuală, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau pe orice alt criteriu, care are ca efect limitarea sau subminarea egalității de șanse sau de tratament la angajare sau la concediere, în activitatea nemijlocită și în formarea profesională săvârșită prin: a) plasarea de anunțuri de angajare cu indicarea condițiilor și criteriilor care exclud sau favorizează anumite persoane; b) refuzul neîntemeiat de angajare a persoanei; c) refuzul neîntemeiat de admitere a unor persoane la cursurile de calificare profesională; d) remunerarea diferențiată pentru același tip și/sau volum de muncă; e) distribuirea diferențiată și neîntemeiată a sarcinilor de lucru, fapt ce rezultă din acordarea unui statut mai puțin favorabil unor persoane. Deopotrivă, alin.(2) al aceluiași articol sancționează fapta de hărțuire, adică manifestarea de către angajator a oricărui comportament, bazat pe

criteriu de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau pe orice alt criteriu, care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator la locul de muncă.

Considerăm că cazul analizat ar putea fi încadrat în conformitate cu alin.(2) art.54² din Codul contravențional. Optăm pentru alin.(2), deoarece legiuitorul reclamă ca fapta de la alin.(1) să fie săvârșită alternativ sau cumulativ prin una din următoarele modalități prevăzute de la lit.a) la lit.e) din cadrul aceluiași aliniat. Nu credem însă că există un impediment în a stabili că comportamentul manifestat de făptuitor a fost ostil sau ofensator la locul de muncă.

Dintr-o altă perspectivă, consemnăm că art.54² din Codul contravențional protejează doar împotriva discriminării și hărțuirii la locul de muncă (*mobbing*). Prin urmare, el nu acoperă toate situațiile în care discriminarea poate interveni ca rezultat al unei hărțuirii sexuale. Or, legiuitorul nu a restrâns sfera de aplicare a art.173 CP RM la un cadru specific de raporturi.

În aceeași ordine de idei, stabilim că art.176 CP RM incriminează la alin.(1) orice deosebire, excludere, restricție sau preferință în drepturi și în libertăți a persoanei sau a unui grup de persoane, orice susținere a comportamentului discriminatoriu în sfera politică, economică, socială, culturală și în alte sfere ale vieții, bazată pe criteriu de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau pe orice alt criteriu: a) săvârșită de o persoană cu funcție de răspundere; b) care a cauzat daune în proporții mari; c) săvârșită prin amplasarea de mesaje și simboluri discriminatorii în locurile publice; d) săvârșită în baza a două sau mai multe criterii; e) săvârșită de două sau de mai multe persoane.

Considerăm că nici norma în cauză nu acoperă toate ipotezele în care s-ar atesta discriminarea ca rezultat al hărțuirii sexuale. Astfel, remarcăm că legiuitorul prevede la art.176 CP RM, ca și la art.54² din Codul contravențional, că fapta trebuie să implice alternativ sau cumulativ una din circumstanțele enumerate exhaustiv la lit.a)-e) alin.(1) art.176 CP RM.

În altă ordine de idei, prezintă interes concepția promovată de autoritatea legislativă din Franța, care a recunoscut că hărțuirea sexuală poate fi urmată de o discriminare destinată să „pedepsească” persoana vizată de hărțuirea sexuală în cazul în care aceasta a respins un astfel de comportament. În acest sens, art.225-1-1 din Codul penal al Franței prevede că constituie o discriminare orice distincție operată între persoane ca rezultat al faptului că au fost supuse sau au refuzat să se supună acțiunilor de hărțuire sexuală, prevăzute la art.222-33 sau au mărturisit asemenea acțiuni, inclusiv dacă aceste acțiuni nu au fost comise în manieră repetată. *In concreto*, textul incriminatoriu protejează

atât persoana care pentru că a refuzat o propunere de natură sexuală, nu a fost angajată, a fost concediată sau evaluată necorespunzător, cât și persoana care a fost martorul faptelor de hărțuire sexuală. În același timp, art.225-2 din Codul penal al Franței prevede sancțiunea și acțiunile care însoțesc reglementarea de la art.225-1-1: 1) a refuzat furnizarea unui bun sau serviciu; 2) a împiedicat exercițiul unei activități economice; 3) a refuzat angajarea, a sancționat sau a concediat o persoană; 4) a subordonat furnizarea unui bun sau serviciu la o condiție bazată pe unul din elementele prevăzute la art.225-1-1; 5) a subordonat oferirea unui serviciu, o cerere de stagiu, o perioadă de formare în întreprindere la o condiție prevăzută la art. 225-1-1; 6) a refuzat acceptarea unei persoane la un stagiu vizat de art.L412-8 din Codul securității sociale.

Prohibiția discriminării ca rezultat al hărțuirii sexuale în legislația franceză este prescrisă și de art. L1153-2 din Codul muncii [54], art.6 al Legii nr.83-634 din 13.07.1983 vizând drepturile și obligațiile funcționarilor [55] și art.1 al Legii nr.2008-496 din 27.05.2008.

În același timp, conturăm două situații în care va fi aplicat art.225-1-1 din Codul penal al Franței. În primul caz, făptuitorul comite atât fapta de hărțuire sexuală, cât și discriminarea care rezultă din refuzul victimei de a-i ceda propunerilor cu caracter sexual. Prin urmare, făptuitorul ar trebui să fie tras la răspundere penală pentru ambele infracțiuni în baza concursului de infracțiuni. În al doilea caz, autorul discriminării este altul decât cel care a săvârșit hărțuirea sexuală. De exemplu, situația în care un angajator a concediat un salariat-victimă a hărțuirii sexuale, din cauza că a avut „îndrăzneala” să denunțe faptele de hărțuire sexuală la care a fost supusă de către un terț. În cazul de față, angajatorul va răspunde conform art.225-1-1 din Codul penal al Franței, iar persoana care a săvârșit hărțuirea sexuală – conform art.222-33 din Codul penal al Franței.

Apreciem perspectiva legiuitorului francez care, în contextul definirii noțiunii de discriminare în art.225-1, prevede în mod exhaustiv criteriile de discriminare fără a reține conceptul „orice alt criteriu”. Un asemenea mod de abordare vine în concordanță cu principiul legalității și nu creează confuzie în perspectiva aplicării răspunderii penale pentru discriminare. De asemenea, considerăm că dispoziția de la art.225-1-1 din Codul penal al Franței își confirmă oportunitatea din considerentul că, pe de o parte, protejează victimele hărțuirii sexuale împotriva discriminării, iar pe de altă parte, încurajează denunțarea faptelor de hărțuire sexuală.

În urma studiului întreprins, formulăm următoarele **concluzii**:

1) în sensul art.173 CP RM, hărțuirea sexuală nu reprezintă o faptă de discriminare. Totodată, nu este

exclusă realizarea hărțuirii sexuale printr-un comportament discriminatoriu în scopul de a determina victima la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual. În această conjunctură însă, comportamentul discriminatoriu nu este decât o modalitate de comitere a hărțuirii sexuale;

2) inserarea termenului „discriminatorie” în dispoziția art.173 CP RM nu a extins sfera de aplicare a hărțuirii sexuale. Prin urmare, considerăm că remanierea legislativă operată prin Legea nr.306 din 26.12.2012 este una de formă;

3) în vederea asigurării respectării principiului legalității, considerăm oportună modificarea expresiei „atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, sau insultătoare”, utilizată la art.173 CP RM. Altminteri, în lipsa clarității și preciziei legii penale, se creează pericolul aplicării neuniforme a acesteia;

4) este posibil ca, drept rezultat al refuzului victimei de a se conforma scopului urmărit de făptuitor la săvârșirea hărțuirii sexuale, acesta să manifeste un comportament discriminatoriu. Un astfel de comportament necesită o calificare distinctă.

Referințe:

1. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.103.
2. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.27-30.
3. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74.
4. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.155-158.
5. Nota informativă la proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative // <http://parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=897f9465-5a2e-4b03-b972-ebb1a6f9f6f> (vizitat 02.01.2015).
6. Catharine A. MacKinnon. *Sexual Harassment of Working Women: a case of sex discrimination*. New Haven/London: Yale University Press, 1979. 326 p.
7. Civil Rights Act of 1964 // <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-78/pdf/STATUTE-78-Pg241.pdf> (vizitat 02.01.2015).
8. Infirmită la Curtea de Apel din Columbia prin Cauza Barnes vs. Costle // <http://openjurist.org/561/f2d/983>
9. Case Corne vs. Baush and Lomb // http://www.leagle.com/decision/1975551390FSupp161_1534.xml/CORNE%20v.%20BAUSCH%20AND%20LOMB.%20INC. (vizitat 02.01.2015).
10. Case Tomkins vs. Public Service Electric & Gas Co // http://www.leagle.com/decision/1976975422FSupp553_1877.xml/TOMKINS%20v.%20PUBLIC%20SERVICE%20ELEC.%20&%20GAS%20CO. (vizitat 02.01.2015).
11. Case Williams vs. Saxbe // http://www.leagle.com/decision/19761067413FSupp654_1972.xml/WILLIAMS%20v.%20SAXBE
12. Guidelines on Discrimination Because of Sex //

<http://lor.gvyc.org/uploads/sec622/eeocguidelines.pdf> (vizitat 02.01.2015).

13. *Quid pro quo* implică șantajul sexual provenit de la angajator sau de la unul dintre superiori față de angajații săi, adică un schimb de avantaje sexuale contra obținerii sau menținerii unui avantaj la locul de muncă. Solicitățile privind favorurile de natură sexuală trebuie să fie, în mod evident, nedorite de către victimă.

14. Această formă de hărțuire sexuală se caracterizează prin existența unui comportament sexual și/sau sexist (avansuri sexuale, propuneri sau gesturi inoportune) nedorite, repetate și/sau severe, care provin de la superiori sau colegi de muncă, creând un mediu de lucru intimidant și insuportabil pentru angajat. Actul de hărțuire poate fi fizic (de exemplu: atingeri din partea angajatorului), verbal (de exemplu: comentarii obscene) sau nonverbal (de exemplu: demonstrarea imaginilor cu caracter pornografic). Spre deosebire de hărțuirea-șantaj care implică o linie de subordonare între făptuitor și victima hărțuirii sexuale, în ipoteza hărțuirii „mediu ostil” o asemenea subordonare este facultativă.

15. Case Meritor Savings Bank vs. Vinson // <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=477&invol=57> (vizitat 04.01.2015).

16. Loi canadienne sur les droits de la personne // <http://laws-lois.justice.gc.ca/fra/lois/h-6/> (vizitat 04.01.2015).

17. Rezoluția Parlamentului European din 11.06.1986 cu privire la violența asupra femeilor http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=OJ:JOC_1986_176_R_0046_01&from=EN

18. Rubenstein M. *La dignité de la femme dans le monde du travail. Rapport sur le problème du harcèlement sexuel dans les Etats membres des Communautés européennes* // http://bookshop.europa.eu/fr/la-dignit-de-la-femme-dans-le-monde-du-travail-pbCB5388641/downloads/CB-53-88-641-FR-C/CB5388641FRC_001.pdf;pgid=y8dIS7GUWMdSR0EAIMUUsWb0000aK87gVvKk;sid=wp9Q09IH9KdQ1YN73V7OdLAIxUxWAHDEvs8=?FileName=CB5388641FRC_001.pdf&SKU=CB5388641FRC_PDF&CatalogueNumber=CB-53-88-641-FR-C (vizitat 04.01.2015).

19. Résolution du Conseil du 29.05.1990 concernant la protection de la dignité de la femme et de l'homme au travail (90/C 157/02) // http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.1990.157.01.0003.01.FRA (vizitat 05.01.2015).

20. Recommandation de la Commission, du 27.11.1991, sur la protection de la dignité des femmes et des hommes au travail // <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=OJ:L:1992:049:FULL&from=FR> (vizitat 05.01.2015).

21. Directiva Parlamentului European și a Consiliului 2002/73/CE din 23.09. 2002 de modificare a Directivei Consiliului 76/207/CE privind aplicarea principiului egalității de tratament între bărbați și femei în ceea ce privește accesul la încadrare în muncă, formare și promovare profesională și condițiile de muncă // <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002L0073&from=EN> (vizitat 05.01.2015).

22. Directiva 2004/113/CE a Consiliului din 13.12. 2004 privind punerea în aplicare principiul egalității trata-

mentului între femei și bărbați cu privire la accesul la bunuri și servicii și la furnizarea de bunuri și servicii // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:373:0037:0043:fr:PDF> (vizitat 05.01.2015).

23. Directiva 2006/54/CE din 5.07.2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:373:0037:0043:fr:PDF> (vizitat 05.01.2015).

24. Act Implementing European Directives Putting Into Effect the Principle of Equal Treatment // http://www.antidiskriminierungsstelle.de/SharedDocs/Downloads/EN/publikationen/agg_in_englischer_Sprache.pdf?__blob=publicationFile (vizitat 05.01.2015).

25. Swedish Discrimination Act // <http://www.government.se/content/1/c6/11/81/87/36dc60a5.pdf> (vizitat 05.01.2015).

26. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, Partea I, 2013, nr. 326.

27. Ley Orgánica 3/2007, de 22 de marzo, para la igualdad efectiva de mujeres y hombres // <http://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2007-6115> (vizitat 08.01.2015).

28. Lei nr. 14/2008 de 12 de Março Proíbe e sanciona a discriminação em função do sexo no acesso a bens e serviços e seu fornecimento, transpondo para a ordem jurídica interna a Directiva nr. 2004/113/CE, do Conselho, de 13 de Dezembro

http://www.cite.gov.pt/Legis_Nac/ArquivoLN/LeisArqLN/Lei14_2008.htm (vizitat 08.01.2015).

29. Bekendtgørelse af lov om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til beskæftigelse m.v.1 // <https://www.retsinformation.dk/pdfPrint.aspx?id=137042> (vizitat 08.01.2015).

30. Loi nr. 2008-496 du 27 mai 2008 portant diverses dispositions d'adaptation au droit communautaire dans le domaine de la lutte contre les discriminations // <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000018877783> (vizitat 08.01.2015).

31. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr. 47-50.

32. La Loi no.92-684 du 22.07.1992 portant réforme des dispositions du code pénal relatives à la répression des crimes et délits contre les personnes //

<http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000540288&fastPos=1&fastReqId=1421796125&categorieLien=id&oldAction=rechTexte> (vizitat 08.01.2015).

33. Rapport fait au nom de la commission des Lois constitutionnelles, de législation, du suffrage universel, du Règlement et d'administration générale (1) sur le projet de loi, portant réforme des dispositions du code pénal relatives à la répression des crimes et délits contre les personnes // http://www.senat.fr/rap/1990-1991/i1990_1991_0485.pdf (vizitat 08.01.2015).

34. Rapport fait au nom de la commission mixte paritaire « » chargée de proposer un texte sur les dispositions restant en discussion du projet de loi portant réforme des dispositions du code pénal relatives à la répression des crimes et délits contre les personnes // http://www.senat.fr/rap/1991-1992/i1991_1992_0477.pdf (vizitat 08.01.2015).

35. La Loi No.2002-73 du 17.01.2002 de modernisation sociale // http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexteArticle.do?jsessionid=1E7B9B4A5A4D27EB5DA7BA15C9150F78.tpdjo04v_2?cidTexte=JORFTEXT000000408905&idArticle=LEGIARTI000006697332&dateTexte=20100209&categorieLien=id#LEGIARTI000006697332 (vizitat 08.01.2015).
36. La Décision No.2012-240 du 05.05.2012 // <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/les-decisions/acces-par-date/decisions-depuis-1959/2012/2012-240-qpc/decision-n-2012-240-qpc-du-04-mai-012.105618.html> (vizitat 08.01.2015).
37. Projet de loi relatif au harcèlement sexuel Etude d'impact, 2012 // http://www.legifrance.gouv.fr/content/download/2808/19806/version/1/file/ei_harcelement_sexuel_cm_13.06.2012.pdf (vizitat 08.01.2015).
38. La Loi No.2012-954 du 06.08.2012 relative au harcèlement sexuel // http://www.legifrance.gouv.fr/affich-Texte.do?jsessionid=1E7B9B4A5A4D27EB5DA7BA15C9150F78.tpdjo04v_2?cidTexte=JORFTEXT000026263463&dateTexte=20120807 (vizitat 08.01.2015).
39. Criminal Code of Spain // <https://www.boe.es/buscar/pdf/995/BOE-A-1995-25444-consolidado.pdf> (vizitat 09.01.2015).
40. Criminal Code of the Republic of Austria // http://www.jusline.at/Strafgesetzbuch_%28StGB%29.html (vizitat 09.01.2015).
41. *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr.510.
42. *Monitorul Oficial al României*, 1997, nr. 65 (abrogat).
43. *Criminal Code of the Republic of Albania* // http://www.legislationline.org/download/action/download/id/5164/file/Albania_CC_am2013_en.pdf (vizitat 09.01.2015).
44. Criminal Code of Lithuania // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=366707&p_tr2=2 (vizitat 09.01.2015).
45. *Criminal Code of Turkey* // http://www.justice.gov.tr/basiclaws/Criminal_Code.pdf (vizitat 09.01.2015).
46. Joëlle Pralus-Dupuis. *Le harcèlement sexuel (commentaire de l'article 222-33 du nouveau code pénal et de la loi nr. 92-1179 du 2 novembre 1992 relative à l'abus d'autorité en matière sexuelle dans les relations de travail et modifiant le code du travail et le code de procédure pénale)*, Actualité législative, Dalloz, Commentaires législatifs, 1993, p.53-65.
47. Coteanu I., Seche L., Seche M. *Dicționar explicativ al limbii române*. București: Univers Enciclopedic, 1998, p.688, 733, 272, 1134, 307, 496.
48. *Cauza Rotaru contra României* // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-122529#%7B%22itemid%3A%5B%5C%22%5D%3A%5B%5C%22%5D%7D>}, *Cauza Malone versus Regatul Unit* // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57533#%7B%22itemid%3A%5B%5C%22%5D%3A%5B%5C%22%5D%7D>} (vizitat 09.01.2015)
49. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 36-38, 2001.
50. Paradiso S. *Les infractions de harcèlement*. Paris: L'Harmattan, 2013, p.66.
51. Brînza S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p.422.
52. *Ibidem*, p.423.
53. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 3-6.
54. Code de travail de la France // <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006072050> (vizitat 09.01.2015).
55. Loi no. 83-634 du 13.06.1983 portant droits et obligations des fonctionnaires // <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000504704&dateTexte=20080116> (vizitat 09.01.2015).

Recenzent:
Victor MORARU,
doctor în drept, profesor universitar (USM)

NECESITATEA APĂRĂRII ÎNTRERUPERII CURSULUI SARCINII ÎN CONDIȚII DE SIGURANȚĂ PRIN MIJLOACE JURIDICO-PENALE

*Aliona PLOP,
doctorand (USM)*

În prezentul demers științific, au fost abordate rațiunile incriminării faptei de întrerupere ilegală a cursului sarcinii, fiind aduse argumente pertinente în vederea menținerii în continuare a răspunderii penale pentru fapta prejudiciabilă, prevăzută la art.159 CP RM. Ca o replică promotorilor dezincriminării provocării ilegale a avortului, care consideră că consimțământul femeii însărcinate trebuie să excludă întotdeauna răspunderea penală a persoanelor care realizează astfel de intervenții, indiferent de condițiile de realizare a acestora, autorul susține tranșant că interesul protejat prin norma de incriminare de la art.159 CP RM – întreruperea cursului sarcinii în condiții de siguranță pentru sănătatea și viața femeii însărcinate – fiind un interes general, exclude în principiu disponibilitatea titularului de această valoare. Astfel, tocmai indisponibilitatea titularului de valoarea socială, protejată prin prisma art.159 CP RM, dovedește caracterul adecvat, din punctul de vedere al politicii penale, al interdicției penale de a întrerupe cursul sarcinii de către persoane necalificate ori în condiții empirice.

Cuvinte-cheie: întreruperea cursului sarcinii, mijloace juridico-penale, sănătatea reproducerii, femeie însărcinată, politică penală, incriminare.

* * *

In the present scientific research there were analyzed the problems of illegal interruption of pregnancy, being demonstrated the necessity of incrimination provided by the article 159 of The Criminal Code of the Republic of Moldova. The basic purpose of this article is to demonstrate, in the realm of scientific disputes, that the consent of the pregnant woman is not the sole cause of the separate incrimination of the criminal abortion, because the legislator indicates also other priorities as the right of the woman to perform the interruption of pregnancy in the sanitary conditions and by the qualified persons. That's why the social values which are protected by the article 159 of the Criminal Code show the adequate character from the criminal politics approach, the criminal prohibition of the illegal interruption of the course of gestation performed by the person who doesn't possess special qualification in this professional domain.

Keywords: interruption of gestation, criminal remedies, reproductive health, a pregnant woman, penal politics, incrimination.

În conformitate cu lit.d) art.3 al Legii Republicii Moldova privind sănătatea reproducerii, nr.138 din 15.06.2012 [1], avortul în siguranță reprezintă una dintre ariile prioritare ale serviciilor de ocrotire a sănătății reproducerii. La rândul său, potrivit art.(2) al aceluiași act legislativ, sănătatea reproducerii presupune o stare de bunăstare fizică, mentală și socială în tot ceea ce ține de sistemul de reproducere, în toate etapele vieții umane. Ca urmare, sănătatea reproducerii implică o viață sexuală în siguranță, posibilitatea persoanelor de a procrea, precum și libertatea de a hotărî când, dacă și cât de des doresc să procreeze; sănătatea reproducerii include dreptul femeilor și al bărbaților de a fi informați și de a avea acces la metode sigure, eficiente, accesibile și acceptabile de planificare familială, pe care să le poată alege singuri, precum și dreptul de acces la servicii medicale corespunzătoare ce permit femeii să parcurgă în siguranță sarcina și nașterea. Nu putem să nu remarcăm că definiția reproducerii este o preluare aproape fidelă a textului ce definește conceptul în cauză, consfințit în Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei Naționale a sănătății reproducerii, nr.913 din 26.08.2005 [2]. Potrivit cap. III al ultimului act normativ, evitarea avorturilor ilegale sau efectuate în condiții nesigure, reprezintă pe lângă reducerea mor-

talității și morbidității materne și ameliorarea sănătății nou-născuților, accesul la informație și asistență calificată pe parcursul perioadei gestaționale, intranatale și postnatale – pilonii maternității fără risc, parte componentă a definiției sănătății reproducerii.

Evaluând situația actuală a sănătății reproducerii în Republica Moldova, a fost reținut în textul Strategiei Naționale a sănătății reproducerii, printre altele, că în 2003, în 37,5% cazuri, mortalitatea maternă a survenit ca urmare a complicațiilor avortului. Din aceste rațiuni, în pct.6.5 al Strategiei – „Avortul și serviciile de întrerupere a sarcinii”, a fost formulat următorul scop: reducerea utilizării avortului ca metodă de reglare a natalității și asigurarea efectuării lui, în caz de necesitate, în condiții sigure (*subl. ne aparține*). Pentru a atinge ținta propusă, au fost trasate și anumite obiective determinate, precum: reducerea morbidității și mortalității din cauza complicațiilor după avort; reducerea ratei totale a avortului și ratei avortului repetat; ameliorarea calității serviciilor de întrerupere a sarcinii prin implementarea tehnologiilor cost-eficiente, recomandate de Organizația Mondială a Sănătății și integrarea lor cu alte servicii de sănătate a reproducerii; creșterea accesibilității populației la servicii sigure de întrerupere a sarcinii; abordarea strategică, propusă de Organizația Mondială a Sănătății, a pro-

blemei de ameliorare a funcționării sistemului de întrerupere a sarcinii; evaluarea strategică a serviciului de avort din republică.

Cadrul de implementare în domeniul acestei intervenții medicale este axat, în primul rând, pe revizuirea regulamentelor cu privire la întreruperea sarcinii. Amintim că la momentul adoptării Strategiei Naționale a sănătății reproducerii, întreruperea cursului sarcinii era reglementată prin Ordinul Ministerului Sănătății nr.152 din 13 august 1994 „Cu privire la măsurile de ocrotire a sănătății femeii și reducerea numărului de avorturi”, care în lipsa unei publicări în Monitorul Oficial, fapt ce contravine art.1 din Legea privind modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale, nr.173 din 06.07.1994 [3], nu avea forță juridică. Aceeași carență o admite ministerul de resort, prin adoptarea la 25 iulie 2006 a Ordinului nr.313 „Cu privire la serviciile medicale de întrerupere a cursului sarcinii”. Nici de această dată nu s-a ținut cont de modul de publicare a actelor normative emise de către organele centrale de specialitate ale administrației publice. Iată de ce, considerăm că implementarea Strategiei Naționale a sănătății reproducerii în domeniul serviciilor de întrerupere a sarcinii a eșuat. Ne rezervăm dreptul de a considera un total eșec măsurile luate în domeniul reformelor propuse, întrucât un act normativ care nu are forță juridică, oricât de avansat ar fi sub aspectul reglementărilor sale, nu poate să se bucure de o aplicabilitate într-o societate democratică. Această criză normativă a fost însă depășită prin adoptarea și, respectiv, publicarea în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* a Regulamentului privind efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii, aprobat prin Ordinul Ministerului Sănătății cu privire la efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii în condiții de siguranță, nr.647 din 21.09.2010 [4].

Reglementările în materie, aduse prin actul normativ în redacția din 2010, sunt în mare parte compatibile cu Rezoluția nr.1607 din 2008 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, privind Accesul la avort sigur și legal [5]. De exemplu, în §7.1 al Rezoluției, se recomandă legalizarea avortului, în limite gestaționale rezonabile, accentul fiind pus pe drepturile femeii însărcinate. Astfel, se recunoaște faptul că ultimul cuvânt în privința realizării unui avort trebuie să-l aibă femeia însărcinată. Așa cum rezultă din §6, motivația rezidă în faptul că orice persoană trebuie să aibă drept de decizie în privința aspectelor cu influență asupra propriului corp, iar în realizarea dreptului de a decide asupra propriului corp, femeile trebuie să aibă acces efectiv la realizarea unui avort, în condiții de legalitate și siguranță (§7.4). Tot astfel, în Regulamentul privind efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii, se consacră aceleași obiective: asigurarea accesibilității universale a femeii gravide la servicii de întrerupere voluntară a cursului sarcinii (pct.3);

asigurarea serviciilor medicale de înaltă calitate de întrerupere voluntară a cursului sarcinii, fără pericol pentru viața și sănătatea reproductivă a femeii gravide (pct.4); promovarea celor mai sigure, inofensive și calitative practici ale îngrijirii în întreruperea voluntară a cursului sarcinii, bazate pe dovezi științifice (pct.5); promovarea principiilor și drepturilor esențiale ale femeii gravide în îngrijirile de întrerupere voluntară a cursului sarcinii (dreptul la consiliere, acord informat, garantarea respectării intimității și confidențialității (pct.6).

Atragem atenția asupra garantării prin actele menționate a accesibilității universale a femeii gravide la servicii de întrerupere voluntară a cursului sarcinii. Incontestabil, dreptul oricărei persoane de a procrea reclamă și un drept al femeii de a decide asupra păstrării sau întreruperii sarcinii, fiind o reflecție a respectului datorat libertății individuale a femeii și vieții sale private. Dorința de a întrerupe sarcina, posibilitatea de materializare a respectivei dorințe depinde de relațiile sociale în ansamblu și de fiecare persoană în parte. Statul urmărește propriile sale interese demografice, în schimb persoana are dreptul de a alege de sine stătător – să participe sau nu în procesul reproductiv. Fiecare femeie are dreptul la maternitate, aceasta putând hotărî personal problema maternității (alin.(1) art.32 din Legea ocrotirii sănătății, nr.411 din 28.03.1995 [6]), drept care corespundează cu obligația statului de a crea condiții necesare și optimale pentru valorificarea lui, fără a antrena în procesul decizional alte persoane decât femeia însărcinată.

În alt context, susținem întru totul viziunea potrivit căreia, polemica împrejurul posibilității femeii de a avorta este atât de pătrunzătoare, încât de cele mai dese ori, grație soluționării acestei probleme de către stat, se apreciază gradul de democratizare a societății [7]. Limitarea accesului la întreruperea sarcinii nu poate fi justificat prin interesul demografic al statului, deoarece aceasta ar transforma femeia din subiect în obiect al dreptului. Deși este fără tăgadă că întreruperile de sarcină constituie unul dintre factorii care influențează asupra stării demografice a statului, fapt recunoscut și prin Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Programului național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2011-2025), nr.768 din 12.10.2011 [8] (pct.33), statul a instituit alte pârghii în promovarea politicii sale demografice, ca de exemplu: promovarea unei educații în domeniul planificării familiale (cap.VI).

În definitiv, constatăm că dreptul femeii la sănătatea reproducerii în latura accesului la realizarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii în condiții de siguranță este protejat prin lege. Dar care sunt limitele autonomiei femeii însărcinate de a decide cu privire la soarta fructului concepției?

De lege lata, întreruperea cursului sarcinii se per-

mite la simpla cerere, până la o anumită vârstă gestațională. O dovadă în acest sens este alin.(2) art.32 al Legii ocrotirii sănătății, nr.411 din 28.03.1995, potrivit căruia operația de întrerupere a cursului sarcinii poate fi efectuată până la sfârșitul primelor 12 săptămâni de sarcină (*subl. ne aparține*) în instituții medico-sanitare publice și private. Consacrarea sistemului termenului de gestație în materia întreruperii cursului sarcinii în legislația națională este confirmată și prin circumstanța de la lit.c) alin.(1) art.159 CP RM. Astfel, făcând o paralelă cu valoarea socială protejată prin incriminarea de la art.159 CP RM, deducem că instituirea anumitor limite asupra drepturilor reproductive ale femeii se fundamentează pe ideea de protecție a vieții sau sănătății femeii însărcinate. Aceasta deoarece, deși trăim într-o epocă a biotehnologiilor avansate, progresele realizate în medicină nu au reușit să înlăture riscul ce derivă din manevrele avortive. De aceea, evaluând riscul eventual pe care-l poate implica intervenția medicală avortivă asupra organismului pacientei, în majoritatea statelor lumii a fost încuviințată întreruperea voluntară a cursului sarcinii, în interiorul unui termen de gestație timpuriu, fără a lua în calcul anumite circumstanțe speciale. În literatura de specialitate, recunoașterea legalității avortului prin instituirea sistemului termenului de gestație este justificată prin așa-numitul „argument statistic”, potrivit căruia, într-o sarcină timpurie – de obicei în primele douăsprezece săptămâni – riscurile pe care le prezintă pentru o mamă „normală” continuarea sarcinii sunt întotdeauna mai mari decât riscurile implicate în tehnicile obișnuite de încetare a sarcinii [9].

După termenul de 12 săptămâni de gestație, întreruperea cursului sarcinii este permis doar în anumite circumstanțe prescrise în Regulamentul privind efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii, aprobat prin Ordinul Ministerului Sănătății cu privire la efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii în condiții de siguranță, nr.647 din 21.09.2010. Analizând în sistem prevederile acestui act normativ și conținutul lit.c) alin.(1) art.159 CP RM, rezultă că legalitatea întreruperii voluntare a cursului sarcinii după termenul de 12 săptămâni este raportată la sistemul indicațiilor, prin aceasta stabilindu-se un echilibru fragil între drepturile fundamentale ale femeii însărcinate și ale entității vii, a cărei existență extrauterină este incertă. De aceea, nu putem să nu fim de acord cu opinia, potrivit căreia, avortul este interzis după 12 săptămâni nu pentru că i s-ar recunoaște fătului existența juridică. În ipoteza că această afirmație e falsă, ne-am afla în situația când, în primele 12 săptămâni de sarcină, fructul concepției nu ar avea statut juridic, iar după expirarea acestui termen acesta ar începe, brusc, să fie protejat de lege. Evident, interpretarea dată este alogică, fapt confirmat și de sintagma „*în lipsa indicațiilor medicale*”, prevăzută la lit.c) alin.(1) art.159

CP RM, ce relevă caracterul medical al acestei norme, sub aspectul sănătății mamei, care nu are legătură cu orientarea spre etica *pro-life* a legislației noastre [10].

Comparând legislația națională cu unele reglementări europene, observăm că Republica Moldova recunoaște dreptul femeii însărcinate de a avea acces la întreruperea cursului sarcinii în condiții foarte permissive. Putem afirma cu toată responsabilitatea că, în plan național, dispunem de o legislație liberală în materia întreruperii cursului sarcinii. Aceasta se deduce din prevederile la care am făcut referire mai sus, dar și din norma juridico-penală de la art.159 CP RM.

Pornind de la analiza textului incriminator, prevăzut la art.159 CP RM, este fără tăgadă că intenția legiuitorului nu a fost de a interzice întreruperea cursului sarcinii, ci de a supune punibilității manoperele avortive realizate în lipsa condițiilor de siguranță și/sau de către persoane necalificate. Tot din analiza normei juridico-penale, prevăzută la art.159 CP RM, deducem că din punct de vedere victimologic, infracțiunea prevăzută la art.159 CP RM este una inedită și irepetabilă în planul legii penale, întrucât victimă a infracțiunii poate fi doar o femeie însărcinată, calitate pe care o dobândește din propria dorință și, de cele mai dese ori, manifestă un comportament activ, în sensul în care este un adevărat „instigator” conștient.

Tocmai datorită specificului acestei infracțiuni, unii autori, bazându-se pe consimțământul titularului valorii sociale ocrotite de legea penală, pledează pentru dezincriminarea faptei de întrerupere a cursului sarcinii [11].

Pentru a ne expune vizavi de oportunitatea propunerii invocate, trebuie să consemnăm că la baza criminalizării ori decriminalizării unor fapte stau anumite condiții de natură: economică, politică, social-psihologică și criminologică. La condițiile criminologice sunt atribuite: nivelul de răspândire a faptei; gradul de adecvare a interdicției penale din punctul de vedere al politicii penale; posibilitatea de a influența prin intermediul interdicțiilor juridico-penale asupra comportamentului social-periculos; imposibilitatea de a influența asupra unui anumit tip de comportament social-periculos prin alte mijloace decât cele juridico-penale; prezența în societate a resurselor social-economice (îndeosebi a celor materiale); luarea în calcul a posibilităților sistemului justiției penale; coraportul dintre urmările pozitive și cele negative rezultate din criminalizarea unei faptei; admisibilitatea introducerii interdicției juridico-penale din punctul de vedere al normelor dreptului internațional; adecvarea socială a criminalizării; admisibilitatea criminalizării din punctul de vedere al caracteristicilor fundamentale de dezvoltare a proceselor sociale existente [12]. Astfel, promotorii dezincriminării faptei de provocare ilegală a avortului, referindu-se la unele dintre aceste condiții, invocă în susținerea opțiunii formulate, reglementări

naționale și internaționale, insistându-se asupra supremației drepturilor pacienților în sfera prestării serviciilor de sănătate, în special la efectuarea intervențiilor de întrerupere a sarcinii. În opinia autorilor, fiecare persoană are dreptul de a dispune de sănătatea sa după propria dorință, cu condiția de a nu atinge interesele unui terț. În legătură cu aceasta, consimțământul femeii însărcinate trebuie să excludă întotdeauna răspunderea penală a persoanelor care realizează astfel de intervenții, indiferent de condițiile de realizare a acestora [13]. Dacă în urma întreruperii cursului sarcinii au intervenit consecințe sub forma cauzării daunelor sănătății sau vieții victimei, atunci răspunderea penală va opera în corespundere cu art. 109 sau art. 118 Cod penal al Federației Ruse, adică pentru lipsirea de viață din imprudență sau cauzarea din imprudență a vătămării grave a sănătății [14].

Sintetizând asupra celor consemnate *supra*, nu putem să nu remarcăm că la baza propunerii dezincriminării provocării ilegale a avortului stă consimțământul femeii la potențiala lezare a sănătății sale. Însă, prin întreruperea cursului sarcinii cu încălcarea regulilor *lege artis* ori de către persoane necalificate, este pusă în pericol și o altă valoare socială, și anume, viața femeii însărcinate. Tocmai interesul protejat prin norma de incriminare de la art. 159 CP RM – întreruperea cursului sarcinii în condiții de siguranță pentru sănătatea și viața femeii însărcinate – fiind un interes general, exclude în principiu disponibilitatea titularului de această valoare. Indisponibilitatea de valoare socială avută în vedere, indirect este confirmată prin instituția cauzelor de învinuire privată. Astfel primate lucrurile, remarcăm că în conformitate cu art. 276 Cod de procedură penală al Republicii Moldova [15], infracțiunea de provocare ilegală a avortului (art. 159 CP RM) nu constituie excepție de la regula oficialității începerii urmăririi penale. Aceasta înseamnă că urmărirea penală va fi începută indiferent de plângerea victimei. În definitiv, indisponibilitatea titularului de valoare socială protejată prin prisma art. 159 CP RM, ne dovedește despre adecvarea interdicției penale, din punctul de vedere al politicii penale, de a întrerupe cursul sarcinii de către persoane necalificate ori în condiții empirice.

Un alt argument care vine în susținerea criminalizării faptei prevăzute la art. 159 CP RM, din punctul de vedere al caracteristicilor fundamentale de dezvoltare a proceselor sociale existente, este dedus din reglementările în domeniul sănătății reproductive. *Supra* am făcut referire la unul dintre obiectivele direcțiilor strategice în domeniu – reducerea morbidității și mortalității din cauza complicațiilor după avort. Acest obiectiv ne dovedește că statul este interesat de situația sa demografică. Însăși permisiunea de a întrerupe cursul sarcinii, în condițiile unei siguranțe maxime pentru femeie, statul urmărește nu numai protejarea

stării sănătății acesteia, dar și a generațiilor viitoare.

În alt context, una dintre condițiile de criminalizare a unei fapte este adecvarea socială a criminalizării. În legătură cu aceasta, consemnăm că doar în eventualitatea în care întreruperea cursului sarcinii se realizează de către un medic obstetrician-ginecolog, cu respectarea rigorilor referitoare la sistemul termenului de gestație sau al indicațiilor, în condiții sanitare și în locurile permise pentru acest gen de intervenție, ca efect al existenței unor acte extrapenale care îngăduie explicit această activitate – întreruperea voluntară a cursului sarcinii în condiții de siguranță, consimțământul femeii însărcinate evoluează drept cauză justificativă care înlătură răspunderea penală a medicului ginecolog-obstetrician. Atribuiindu-se la categoria intervențiilor medicale cu caracter invaziv, deși este evidentă urmarea intervenției, consimțământul pacientei implică neantrenarea răspunderii penale a medicului pentru faptele sale, deoarece activitatea medicală, desfășurată în conformitate cu dispozițiile legale în materie, înlătură antijuridicitatea sau caracterul nejustificat al faptei și, ca efect, nu poate fi invocată răspunderea penală. Această afirmație ne permite să constatăm că consimțământul femeii însărcinate de a i se întrerupe cursul sarcinii, în circumstanțele în care se rețin condițiile de valabilitate al acestuia, poate îndeplini alternativ două funcții, cu efecte juridice diametral opuse: 1) de cauză justificativă, având ca efect înlăturarea răspunderii penale a medicului obstetrician-ginecolog; 2) de semn secundar obligatoriu al laturii obiective – condiție *sine qua non* pentru imputarea art. 159 CP RM, atunci când întreruperea cursului sarcinii se realizează cu încălcarea regulilor *lege artis* sau de către persoane necalificate. Tocmai ultima funcție acordă un regim privilegiat al făptuitorului care realizează întreruperea cursului sarcinii. Zicem privilegiat, întrucât absența sa ar impune aplicabilitatea art. 151 CP RM.

Unul dintre cele mai *forte* argumente împotriva dezincriminării faptei de provocare ilegală a avortului, potrivit unor autori, constă în aceea că intervenția de întrerupere a cursului sarcinii înfăptuită fără respectarea cerințelor legislației în vigoare referitoare la avort, se realizează la un termen de gestație înaintat, contravenind tuturor cerințelor medicale [16]. Luăm în vizor respectiva opinie, întrucât ea este indisolubil legată de una dintre cerințele criminologice de criminalizare a unei fapte, și anume: gradul de adecvare a interdicției penale din punctul de vedere al politicii penale. Astfel dacă legiuitorul intervine pentru a supune punibilității încălcarea regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale din neglijență (art. 213 CP RM), cu atât mai mult este cazul să prevadă răspunderea penală pentru încălcarea unor cerințe de întrerupere a cursului sarcinii impuse medicilor obstetricieni-ginecologi, reguli pe care aceștia le încalcă intenționat. În

legătură cu celălalt subiect al acestei infracțiuni – persoana care nu are studii medicale superioare speciale, necesitatea criminalizării întreruperii cursului sarcinii se dublează. Aceasta deoarece realizarea manoperelor avortive de către o persoană fără cunoștințe și abilități profesionale în domeniu sporește gradul de probabilitate de lezare a sănătății și vieții persoanei.

În alt context, o altă cerință a criminalizării unei fapte este nivelul de răspândire a acesteia sau, altfel spus, dinamica răspândirii tipului de infracțiune. Deși în plan național indicii de înregistrare a cauzelor de provocare ilegală a avorturilor sunt modești, nu putem face abstracție de faptul că fenomenul respectiv este răspândit în țară și se caracterizează printr-un înalt nivel de latență. Caracterul latent al acestei infracțiuni se datorează tocmai consimțământului femeii însărcinate de a i se întrerupe cursul sarcinii, iar această distinctivitate creează teren propice pentru a tăinui fapta, întrucât femeia căreia i s-a întrerupt sarcina are temerea ca nu cumva ea să nu fie trasă la răspundere penală. De cele mai dese ori, demascarea faptei de întrerupere ilegală a sarcinii are loc datorită complicațiilor post-tavort. Tocmai complicațiile severe, intervenite după întreruperea cursului sarcinii, conduc la adresarea victimei către o unitate medico-sanitară proximală pentru a i se acorda asistență medicală de stopare a hemoragiei, de îndepărtare a fătului care a fost suprimat *in utero*, ca efect al manoperelor avortive etc. În aceste condiții, sunt scoase în vileag întreruperile ilegale de sarcină. La fel, devine cunoscută o faptă de întrerupere ilegală a cursului sarcinii, când aceasta se soldează cu decesul victimei.

Luând în calcul argumentele relevate în acest studiu, considerăm că dezincriminarea art.159 CP RM ar genera un vid legislativ într-un domeniu important al existenței umane; or, realizarea întreruperii cursului sarcinii de către persoane necalificate ori cu încălcarea cerințelor *lege artis*, sunt susceptibile de a provoca grave consecințe asupra femeii însărcinate.

Referințe:

1. Legea Republicii Moldova privind sănătatea reproducerii nr.138 din 15.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.205-207.
2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei Naționale a sănătății reproducerii nr.913 din 26.08.2005. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, nr.119-122.
3. Legea privind modul de publicare și intrare în vigoare

re a actelor oficiale, nr.173 din 06.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1.

4. Regulamentul privind efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii, aprobat prin Ordinul Ministerului Sănătății cu privire la efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii în condiții de siguranță, nr.647 din 21.09.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.241-246.

5. Rezoluția nr.1607 din 2008 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, privind Accesul la avort sigur și legal. <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta08/eres1607.htm> (vizitat 12.05.2013).

6. Legea ocrotirii sănătății nr.411 din 28.03.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr.34.

7. Романовский Г.Б. Право на искусственное прерывание беременности: Значение вопроса. В: *Новая правовая мысль*, 2003, №1, с.41.

8. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Programului național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2011-2025) nr.768 din 12.10.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2011, nr.182-186.

9. Moldovan A.T. *Tratat de drept medical: Curs universitar*. București: ALL Beck, 2002, p.255.

10. Eșanu A., Ajder C. *Controverse privind protecția produsului concepției în legea penală a Republicii Moldova*. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr.2, p.37.

11. Красиков А.Н. *О декриминализации незаконного производства аборта (ст.123 УК РФ) как преступления против личности*. В: *Вестник СТАП*, 1998, №4, p.16-23; Кузьминых Р.А. *К вопросу о криминализации аборт в уголовном законодательстве*. В: *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2009, №3(4), с.104; Панкратов В. *Проблемы установления уголовной ответственности за незаконное производство аборта*. В: *Уголовное право*, 2001, №3, с.42.

12. Прокументов Л.М. *Криминологические условия криминализации и декриминализации деяний*. В: *Право*, 2012, №4(6), с.56.

13. Красиков А.Н. *Op. cit.*, p.18; Панкратов В. *Op. cit.*, p.42.

14. Панкратов В. *Op. cit.*, p.42.

15. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122-XV din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.

16. Волкова Т. *Правовая защита права на жизнь новорожденного*. В: *Законность*, 2004, №4, с.7.

Recenzent:

Igor VREMEA,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

FALSUL INFORMATIC ÎN VIZIUNEA NOULUI COD PENAL ROMÂN ȘI A CODULUI PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

*Alin Teodorus DRĂGAN,
doctorand (AȘM)*

Apariția calculatorului și a internetului a deschis și posibilitatea apariției unui spectru larg de acțiuni ilegale cu un caracter extrem de sofisticat, aceste instrumente putând fi folosite și la săvârșirea sau la facilitarea comiterii unor infracțiuni clasice, cum ar fi furtul sau înșelăciunea. Viața noastră de zi cu zi este condiționată în mod direct de buna funcționare a sistemelor informatice. Încă de la apariția acestor sisteme și a rețelelor de comunicații au fost căutate vulnerabilitățile lor, fie în scopul îmbunătățirii performanțelor și siguranței în exploatare, fie în scopul compromiterii lor.

Cuvinte-cheie: sistem informatic, infracțiuni cibernetice, date informatice.

* * *

Due to computers and Internet usage, a large spectrum of illegal activities started to develop which also have a sophisticated character. These instruments could be used at committing or at least facilitating some classical crimes such as theft, or fraudulence. Our daily life is directly conditioned by the well functioning of the IT systems. Since the IT systems and the communication network have appeared their vulnerabilities were looked upon with the purpose of improving or compromising their performances.

Keywords: IT systems, computer crime, computer data.

I. Preliminarii

Încă de la apariția sistemelor informatice și a rețelelor de comunicații au fost căutate vulnerabilitățile acestora, fie în scopul îmbunătățirii performanțelor și siguranței în exploatare, fie în scopul compromiterii lor [1].

Societatea actuală îmbrățișează din ce în ce mai mult tehnologia informației. Informația, care până nu demult avea la bază hârtia, îmbracă acum forma electronică.

Acest nou mod de lucru, în care computerul a devenit un instrument nelipsit și un mod de comunicare prin tehnologii precum poșta electronică, atrage după sine niște riscuri specifice. O gestiune corespunzătoare a documentelor în format electronic face necesară implementarea unor măsuri adecvate. Aceste măsuri au menirea de a facilita protecția informațiilor împotriva pierderii, distrugerii sau divulgării neautorizate.

Securitatea informației reprezintă un concept care se referă la asigurarea integrității, confidențialității și disponibilității informației. Toate aceste obiective se realizează prin măsurile expuse *infra*.

Actualizarea permanentă a sistemului. Când sistemul alertează că sunt disponibile actualizări, instalați-le imediat. Companiile de software, precum Microsoft, sunt notificate zilnic cu privire la vulnerabilitățile de securitate. În funcție de gravitatea vulnerabilității, toate actualizările și reparațiile sunt, în general, puse la pachet și lansate într-o singură actualizare. Dacă nu sunt menținute la zi aceste actualizări, calculatorul va rămâne expus în fața unei game largi de probleme. Spre exemplu, Microsoft pune la dispoziție programul *Windows Update* pentru a simplifica obținerea actualizărilor de securitate.

Activarea sistemului firewall, integrat în sistemul de operare pe care îl utilizați. Un asemenea sistem

este ceea ce sugerează numele: este un fel de zid poziționat între calculatorul dumneavoastră și internet care verifică tot traficul de intrare și de ieșire și blocând tot ceea ce pare periculos sau suspicios. Un sistem firewall poate fi de tip software sau hardware. Dacă utilizați un ruter în scopul permiterii accesului cu dispozitive fără fir, acel ruter are, cel mai probabil, o serie de funcții firewall. Firewall-ul reprezintă prima linie de apărare în fața hackerilor, astfel încât el controlând tot traficul internet trebuie să fie configurat pentru a se specifica ce programe poate să acceseze rețeaua internet și ce programe au interdicție de acces.

Instalarea protecției antivirus. Aplicația software antivirus trebuie privită ca și sistemul imunitar al corpului omenesc. Dacă suntem expuși unei boli, sistemul imunitar face tot posibilul să stopeze agentul infecțios înainte să ne îmbolnăvim. Prin similitudine, scopul principal al unei aplicații software antivirus constă în împiedicarea infectării calculatorului dumneavoastră.

Aplicația monitorizează tot ce se întâmplă în calculator în timp real, încercând să blocheze virusii să pătrundă în sistem. Pe lângă monitorizarea permanentă, aplicațiile software antivirus au posibilitatea de a efectua și scanarea completă a sistemului, pe parcursul căreia verifică tot ceea ce există în hard-disc în căutarea unor indicii sau urme de virusi. Acest proces poate dura mai mult de o oră, urmărindu-se detectarea posibilelor fișiere infectate pătrunse prin fisurile sistemului de protecție.

Aplicațiile software antivirus pot răspunde la detectarea unui virus în trei moduri [2].

– stergerea fișierului virusat, aceasta fiind cea mai sigură și mai simplă metodă;

– remedierea fișierului virusat, caz în care infecția este eliminată, iar fișierul rămâne întreg (aceasta în

situația în care trebuie să salvați un program sau anumite date);

- introducerea în carantină a fișierului virusat, aceasta în situația în care nu este nici o soluție de reparare a fișierului și dacă aveți speranța că veți putea recupera fișierul ulterior, ori dacă, dintr-un anumit motiv, vreți să țineți evidența virușilor cu care ați avut de-a face.

Odată ce s-a instalat legal un program antivirus comercial, pe toată perioada contractului se vor primi automat reînnoirile bazei de viruși cunoscuți. Aceste reînnoiri se vor instala sub controlul programului antivirus, acesta depistând și neutralizând acești viruși, astfel încât veți putea folosi calculatorul în relativă siguranță pe toată perioada de valabilitate a licenței programului antivirus. Scanați toate fișierele atașate și toate programele descărcate înainte de a le deschide.

Crearea unor parole puternice și ușor de memorat. Este imperativ să utilizăm parole cu o lungime minimă de opt litere. În realitate, este mult mai ușor decât se poate crede. Gândiți-vă, spre exemplu, la o expresie pe care v-o puteți aminti. Pentru a exemplifica, vom folosi „Melc, melc, codobelc, scoate coarne bourești și te du la Dunăre”. Luați acum prima literă a fiecărui cuvânt – m m c s b s t d l d. Sunt 11 caractere, adică o lungime optimă pentru obținerea unei parole puternice.

O parolă de opt caractere care este însă compusă doar din litere mici, poate fi spartă teoretic în aproximativ trei săptămâni, dat fiind că unele programe de spargere de parole cu forță brută pot verifica chiar și o sută de mii de parole pe secundă.

Dacă este folosită o parolă de opt caractere care să combine litere mici cu majuscule, numere și simboluri, procesul de spargere ar fi de aproximativ doi ani. Pentru a vă aminti o astfel de parolă, fie ea și mai lungă, gândiți-vă la o propoziție care să aibă semnificație pentru dumneavoastră, dar nu și pentru cracker. De exemplu, puteți transforma propoziția „Pisica mea, Betty, a costat 300 de lei și este foarte răsfățată și jucăușă” în „PmBac300dlsefrj”.

Securizarea routerelor wireless prin parolarea acestora. Instalarea acestora cu setările originale din fabrică echivalează cu lăsarea ușilor descuiate noaptea, permițând oricui să intre și să îți fure bunurile. Dacă lăsăm conexiunea wireless nesecurizată, infractorii care îl vor fi folosit pot să fi dispărut demult, dar evidențele vor arăta încă spre contul dumneavoastră, lăsându-se impresia că ați fi autorii infracțiunii.

În ceea ce privește punctele de internet wireless gratuit existente în cafenele sau în hoteluri, acestea prezintă pericolozitate pentru utilizatorii de laptopuri, deoarece marea majoritate a laptopurilor sunt configurate să se conecteze automat la rețeaua wireless cu cel mai puternic semnal.

Dacă un hacker stă la două mese distanță de un

local cu wireless gratuit, el poate cu ușurință să emiță un semnal wi-fi mai puternic decât cel local și să determine conectarea dumneavoastră la laptopul său, de pe care va lua cunoștință de numele de utilizator și parola dumneavoastră, informațiile legate de cardul de credit, dacă le accesați, efectiv aflând orice tastă pe care o apăsați. Pentru a evita acest lucru, schimbați setările, astfel încât laptopul să nu se conecteze în mod automat la cel mai puternic semnal wireless.

În final, ca un ultim sfat practic, este necesară *crearea unor copii de siguranță ale datelor în mod periodic*. Salvarea datelor presupune efectuarea periodică a unui „back-up”, altfel spus copierea acestora pe orice suport de stocare, de preferință altul decât calculatorul pe care sunt la momentul salvării.

Fie că este vorba de un dvd, cd, hard disk extern sau memory-stick, practic salvarea datelor înseamnă o copie de siguranță a acestora. Se pot considera date importante într-un calculator orice fel de informații care sunt de mare folos. Începând cu baza de date, rapoarte, referate, acte scanate, contracte, continuând cu fișiere de tip text pe care sunt făcute diverse notări (spre exemplu, parole folosite și username de logare), poze pe care le-ati făcut, descărcat și păstrat în calculator (unele dintre ele cu caracter unic poate), toate acestea reprezintă informații prețioase care pot fi salvate, adică memorate, înregistrate, copiate pentru a putea păstra tot ceea ce definește și particularizează acel calculator [3]. Dacă sistemul informatic este atacat, o salvare recentă a datelor ne poate scuti de un efort considerabil în reconstituirea muncii depuse.

II. Analiza juridico-penală a infracțiunii de fals informatic

Conținutul legal

În ceea ce privește falsul informatic, această infracțiune este reglementată în art. 325 al Noului Cod penal român. Această infracțiune este reprodusă fără modificări semnificative din Legea României nr.161 din 2003 [4] privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției, remarcându-se doar diminuarea regimului sancționatoriu (închisoare de la 1 la 5 ani, față de 2 la 7 ani, conform reglementării anterioare).

Noul Cod penal român se evidențiază prin corecta poziționare a acestei infracțiuni alături de celelalte infracțiuni de fals, luând în calcul că jurisprudența continuă să înregistreze tot mai multe spețe în care falsificarea se desfășoară într-un mediu virtual, electronic și presupune folosirea unor programe informatice sau echipamente din ce în ce mai variate și mai sofisticate.

Având în vedere tranziția de la nondigital la digital, s-a dovedit necesar a include sub incidența dreptului penal și falsificarea datelor informatice în scopul

producerii unor consecințe juridice, activitate prin care rezultă, așadar, date necorespunzătoare adevărului [5].

România a ratificat Convenția Consiliului Europei referitoare la criminalitatea informatică, adoptată la Budapesta la 23 noiembrie 2001 prin Legea nr. 64/2004 [6]. Conform art. 7 din Convenție, fiecare stat va adopta măsurile care se impun pentru a incrimina, conform dreptului intern, introducerea, alterarea, ștergerea sau suprimarea intenționată și fără drept a datelor informatice. Această obligație asumată prin ratificarea Convenției a fost transpusă pe plan legislativ prin incriminarea falsului informatic. În mod similar, și legislativul Republicii Moldova și-a respectat angajamentul în fața comunității internaționale stabilind răspunderea pentru falsul informatic.

Prin fals informatic, incriminat în art. 325 din Noul Cod penal român, se înțelege „fapta de a introduce, modifica sau șterge, fără drept, date informatice ori de a restricționa, fără drept, accesul la aceste date, rezultând date necorespunzătoare adevărului, în scopul de a fi utilizate în vederea producerii unei consecințe juridice”.

Referindu-ne acum la aplicarea legii penale în situații tranzitorii, Noul Cod penal român este legea mai favorabilă prin prisma limitelor speciale de pedeapsă mai reduse. În caz de tentativă de fals informatic, se aplică principiul legii penale de dezincriminare [7].

În ceea ce privește Republica Moldova, fapta este incriminată prin art. 260⁵ Cod penal al Republicii Moldova, text introdus prin Legea nr. 278-XVII din 18.12.2008, în vigoare din 20.02.2009. Una dintre diferențele relevante o constituie faptul că acesta prevede ca pedeapsă, pentru infracțiunea sus-amintită, închisoarea de la 2 la 5 ani, sau amenda în mărime de la 1.000 la 1.500 unități convenționale, în timp ce Noul Cod penal din România stabilește o pedeapsă cu închisoarea de la 1 la 5 ani.

Obiectul juridic special constă în relațiile sociale referitoare la încrederea publică în autenticitatea sau veridicitatea datelor informatice.

Obiectul material este reprezentat de datele informatice autentice asupra cărora își îndreaptă atenția făptuitorul, constând în suportul pe care sunt înscrise aceste date.

Prin *date informatice* se înțelege orice reprezentare a unei fapte, informații sau concepte într-o formă care poate fi prelucrată printr-un sistem informatic [7]. Prin *sistem informatic* se înțelege orice dispozitiv sau ansamblu de dispozitive prin care se asigură prelucrarea automată a datelor, cu ajutorul unui program informatic.

Subiectul activ al infracțiunii poate fi orice persoană responsabilă penal, cu precizarea că, de regulă, manipulările frauduloase sunt realizate de persoane

care prin natura serviciului lor au acces la date și programe pentru calculator [9].

Participația este posibilă în toate formele sale: coautorat, instigare sau complicitate. Subiect pasiv este persoana fizică sau juridică prejudiciată în propriile interese și față de care se produc consecințe juridice (de ordin patrimonial, moral ori social) în urma contrafacerii datelor informatice [10].

Conținutul constitutiv

Latura obiectivă a infracțiunii de fals informatic are următoarea structură: 1) fapta prejudiciabilă exprimată în acțiunea de introducere, modificare sau ștergere ilegală a datelor informatice ori de restricționare ilegală a accesului la aceste date; 2) urmările prejudiciabile, și anume – obținerea de date informatice necorespunzătoare adevărului; 3) legătura causală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile [11].

Elementul material se poate realiza prin următoarele acțiuni alternative: introducerea, modificarea sau ștergerea ilegală a datelor informatice, precum și prin restricționarea ilegală a accesului la aceste date.

Introducerea datelor informatice se poate realiza în mod direct de la tastatură sau printr-un transfer de pe un mijloc extern de stocare [12].

Modificarea datelor informatice constă în acțiunea făptuitorului de a introduce noi secvențe sau de a șterge anumite porțiuni ale datelor informatice. Spre exemplu, comite infracțiunea în această modalitate cel care intră în baza de date a unei universități și își modifică situația școlară după care merge și ridică diploma de studii ce va cuprinde date privind situația la învățătură necorespunzătoare realității [13].

Tot la fel, clonarea unei pagini web a unei instituții de credit implică și ea un fals informatic. Acest mecanism poartă denumirea de *phishing*. Phishingul ținteste multe feluri de informații confidențiale, inclusiv nume de utilizator și parole, informații despre conturi bancare și cărți de credit, coduri numerice personale, date de naștere, precum și informații legate de întrebarea secretă, cum ar fi numele de fată al mamei sau cuvinte-cheie.

De regulă, victima, în aceste situații, nu sesizează că informațiile sunt cerute de către o sursă neautorizată. Metoda preferată constă în primirea de către victimă a unui e-mail sau a altei înștiințări care par a fi oficiale și care-i cer persoanei să trimită aceste informații pentru a-și păstra un cont. Victima, poate apoi trimite informațiile pe un site care poate părea legitim, deoarece este aproape identic cu website-ul oficial al unei bănci sau companii de carduri, dar în realitate nu este decât un site de colectare de date unde hoții de identitate adună informații de la cât mai multe victime.

Prin **ștergerea datelor informatice** se înțelege acțiunea de eliminare a reprezentării binare în tot sau în

parte a datelor informatice vizate din unitățile de stocare tip hard-disk, memory stick, cd, dvd sau bandă magnetică.

Restricționarea accesului la datele informatice se realizează prin aceea că făptuitorul face să dispară aceste date fără însă a fi șterse în realitate, în sensul că aceste date devin inaccesibile persoanelor autorizate să aibă acces la ele.

Introducerea, modificarea sau ștergerea datelor informatice, precum și restricționarea accesului la aceste date trebuie să se facă fără drept. Totodată, din aceste activități trebuie să rezulte niște date neconforme adevărului care să fie utilizate în vederea producerii unei consecințe juridice. Dacă însă în urma acestor activități vor rezulta date care nu corespund adevărului, dar nu sunt de natură să producă consecințe juridice, nu se va reține la calificare infracțiunea de fals informatic.

Urmarea imediată constă în obținerea de date care nu corespund realității și nu sunt autentice și, în consecință, crearea unei stări de neîncredere în privința prelucrării automate a informațiilor.

Raportul de cauzalitate între activitatea făptuitorului și urmarea produsă trebuie dovedit.

Latura subiectivă presupune vinovăția făptuitorului sub forma intenției directe, calificată prin scop, deoarece acesta acționează în dorința de a fi utilizate aceste date informatice falsificate în vederea producerii unor consecințe juridice.

În condițiile adăugării, modificării sau ștergerii de date informatice va exista infracțiune, chiar dacă persoana a deformat adevărul din cuprinsul acestor date având un scop legitim. Totodată, nu este necesară utilizarea efectivă a acestor date, ci doar obținerea lor în vederea realizării scopului propus.

Scopul urmărit îl reprezintă utilizarea necorespunzătoare în vederea producerii unor consecințe juridice. Datele sunt susceptibile să producă consecințe juridice, atunci când sunt apte să dea naștere, să modifice sau să stingă raporturi juridice, creând drepturi și obligații.

Actele de pregătire nu sunt incriminate de către legiuitor. Anumite acte pregătitoare sunt însă incriminate ca infracțiuni distincte în capitolul *Infracțiuni contra siguranței și integrității sistemelor și datelor informatice*, cum ar fi perturbarea funcționării sistemelor informatice (art. 363 NCP) sau operațiuni ile-

gale cu dispozitive sau programe informatice (art. 365 NCP).

Tentativa, deși posibilă, nu se pedepsește, Noul Cod penal român dezincriminând tentativa acestei infracțiuni.

Infracțiunea se consideră consumată, atunci când făptuitorul a introdus, modificat ori șters în vreun fel date informatice dintr-un sistem sau a restricționat accesul la respectivele date, dacă prin aceasta s-au produs alte date sau situații juridice care nu corespund realității.

Sancțiuni. În conformitate cu prevederile art. 325 din Noul Cod penal din România, fapta de fals informatic se pedepsește cu închisoarea de la 1 la 5 ani, în timp ce în Codul penal al Republicii Moldova această faptă este pedepsită cu închisoarea de la 2 la 5 ani sau cu amendă în mărime de la 1.000 la 1.500 unități convenționale.

Referințe:

1. Ionița Gh.-Iu. *Infracțiunile din sfera criminalității informatice*. București: Universul juridic, 2012, p. 13.
2. Feinstein K. *Anti spam, viruși, pop-up, spyware*. București: Rosetti Educational, 2006, p. 111.
3. <http://www.softsystems.ro/>
4. Publicată în *Monitorul Oficial al României*, nr. 279/2003.
5. Bogdan S., Șerban D.A., Zlati G., *Noul Cod penal. Partea specială. Analize, explicații, comentarii*. București: Universul juridic, 2014, p. 557.
6. Publicată în *Monitorul Oficial al României*, nr. 343/2004.
7. Hotca M.A., Slăvoiu R. *Noul cod penal și codul penal anterior. Adnotări, situații tranzitorii, noutăți*. București: Universul juridic, 2014, p. 437.
8. Hotca M.A., Gorunescu M., Neagu N., Dobrinioiu M., Geamănu R.F. *Infracțiuni prevăzute în legi speciale. Comentarii și explicații*. Ed. 3. București: C.H. Beck, 2013, p.178-179.
9. Vasii I. *Criminalitate informatică*. București: Nemira, 1998, p.82.
10. Brînză S., Stati V. *Drept penal. Partea specială. Vol.I*. Chișinău: CEP USM, 2011, p.303.
11. *Ibidem*.
12. Păvăleanu V. *Drept penal special*. București: Universul juridic, 2014, p.435.
13. Boroș Al., *Drept penal. Partea specială. Conform noului Cod penal*. București: C.H. Beck, 2011, p.475.

IDENTIFICAREA ETIMOLOGICĂ A TERMENULUI „VIOLENȚA ÎN FAMILIE”

*Nicolae CORCEA,
doctorand (USM)*

Obiectivul principal al acestui articol îl constituie fundamentarea unui concept universal cu privire la violența în familie din punct de vedere istoric, filosofic, juridic și criminologic; în identificarea termenilor de „agresivitate”, „violență” și „abuz”; în demonstrarea interconexiunii dintre „violența domestică”, „violența în familie”, și „violența asupra femeii”. În urma studiului efectuat, au fost formulate anumite concluzii care să contribuie la clarificarea conceptului „violența în familie” și la înlăturarea discrepanțelor științifice existente în domeniu.

Cuvinte-cheie: agresivitate, violență, abuz, violență în familie, violență domestică, violență împotriva femeii, violența împotriva copilului, violența împotriva vârstnicului.

* * *

The main objective of this scientific article consists in creation of the universal concept of family violence from the historical, philosophical, legal and criminological perspective; in identification of terms „aggression”, „violence”, and „abuse”; in revelation of the interaction between „domestic violence”, „family violence” and “violence against the woman”. As a result of this research, several conclusions have been formulated, which will contribute to the elucidation of the concept of family violence and removal of scientific inconsistencies existent in this domain.

Keywords: aggression, violence, abuse, family violence, domestic violence, violence against women, violence against children, violence against older persons.

Vulnerabilitatea femeilor, copiilor și a vârstnicilor, *a priori* condiționată de factori biosihosociali, constituie factorul predispozant al violenței în familie.

Familia este considerată unitatea ideală și de bază a societății care cultivă valori precum iubire, încredere, respect și comunicare. Totuși, cercetările arată că familia este cea mai opresivă instituție, în cadrul căreia au loc multiple conflicte și abuzuri grave [1]. Pare paradoxal, dar anume familia, locul în care ar trebui să existe iubire, primire și acceptare, se transformă pentru victime într-un adevărat coșmar.

În literatura de specialitate, se precizează: „*Principala funcție a familiei și a părinților, ca atare, este protejarea copiilor. Acest rol trece în plan secundar în cazul violenței domestice, pentru că foarte adesea copiii sunt victime. Dar această afirmație nu este atât de evidentă. Se rămâne totuși alături de partenerul violent. Soțiile spun, în general, că atunci când nu e violent, soțul lor este bun. Copiii au nevoie de părinți. Adesea propriile rude, propriii prieteni au situații asemănătoare. Soțiile nu au unde să meargă cu copiii lor, separând-se de soți. Lista poate continua. În plus, cele mai multe femei conștientizează implicațiile violenței în familie abia când văd reacțiile copiilor: responsabilitatea maternă devine atunci mai acută*” [2].

Nu există un consens universal asupra definiției violenței, cele din urmă, reflectând valorile societății, sunt influențate de considerente istorice, filosofice, juridice, sociologice și criminologice. Indiferent care ar fi definițiile violenței, ele descriu comportamente acceptabile și neacceptabile și stabilesc pragul din-

colo de care intervenția socială este îndreptată pentru a menține ordinea socială.

Clarificarea noțiunilor de violență și de agresivitate este una necesară, întrucât uzajul acestora trimite, de multe ori, la sinonimie, în condițiile în care diferențele sunt esențiale. Conceptul de „violență” suscită, în literatura de specialitate, numeroase definiții, cu multiple suprapuneri și particularizări.

Termenul se extrage din rădăcina latină *vis*, care înseamnă „forță”. În sens etimologic, violența semnifică o potențialitate individuală de a înfrunta un obstacol, de a se confrunța cu altul și de a nu da înapoi în caz de dificultate.

Psihologic, **violența** desemnează comportamentul agresiv, manifestat pe căi indezirabile social. Astfel, se evidențiază ideea de putere, de dominație, de folosire a superiorității fizice asupra celuilalt.

Autorii F.-M.Căprioară și A.-C.Căprioară examinează violența, din punct de vedere *intensional* și *extensional* [3]. Așadar, din punct de vedere *intensional*, conceptul de violență capătă următoarele note caracteristice: formă de agresivitate manifestă, luând o formă distructivă, relaționată îndeosebi cu sistemul acțiunii. *Extensional*, violența înseamnă războaie, crime, jafuri, violuri, distrugerii, amenințări, injurii, loviri. Ea poate lua forma *activă* (violență fizică, psihologică, materială) sau *pasivă*, ca nonacțiune, refuzul de a colabora, de a comunica. Violența se poate aplica celorlalți, dar și ca automutilare, rănire, sinucidere.

În această ordine de idei, e necesar a menționa că **agresivitatea** semnifică comportamente încărcate de reacții brutale, distructive și de atac; atitudine bă-

tăioasă; însușire de a trăi și de a asigura trebuințele principale vitale (alimentare și sexuale) prin forță; este o reacție înnăscută ca o formă de adaptare; rezultat al frustrațiilor.

Mai mult chiar, unii autori oferă definiții ale termenului de agresivitate care acoperă o mare parte din caracteristicile violenței. Termenul de agresivitate trimite la orice formă de conduită, orientată, cu intenție, către obiecte, persoane sau către sine, în vederea producerii unor prejudicii, a unor răni, distrugerii sau daune.

În literatura de specialitate, sunt evidențiate mai multe forme de agresivitate:

– în funcție de agresor, există o agresivitate a tânărului și una a adultului, masculină și feminină, individuală și colectivă, spontană și premeditată;

– în funcție de mijloacele utilizate în vederea finalizării intențiilor agresive, se distinge între agresivitatea fizică și cea verbală, între agresivitatea directă, cu efecte directe asupra victimei, și agresivitatea indirectă, între agresor și victimă existând intermediari;

– în funcție de obiectivele urmărite, există o agresivitate ce urmărește obținerea unor beneficii, a unui câștig material și una ce vizează predominant rănirea și chiar distrugerea victimei;

– în funcție de forma de manifestare, se diferențiază între agresivitatea violentă și cea nonviolentă, între agresivitatea latentă și cea manifestă [4].

Autorii F.-M. Căprioară și A.-C. Căprioară purced la demonstrarea interconexiunii dintre agresivitate și violență, demonstrând următoarele:

– agresivitatea este o potențialitate ce permite dirijarea acțiunii, ținând mai mult de gândire, de analiză, iar violența ține mai direct de activitatea concretă, de acțiunea adaptată obiectivului ce trebuie atins;

– agresivitatea este o trăsătură internă, însă violența se manifestă preponderent în mod extern;

– agresivitatea presupune o potențialitate care îi permite individului să înfrunte problemele și care, din acest punct de vedere, poate fi considerată acceptabilă, în timp ce violența constituie o acțiune ce produce durere, este inacceptabilă;

– agresivitatea este un comportament social învățat (se învață direct, prin recompensarea și pedepsirea unor comportamente, sau prin observarea unor modele de conduită ale altora, mai ales ale adulților), iar prin violență se înțelege orice fel de manifestare care conduce la o pierdere a integrității fizice, psihice sau materiale și care modifică, într-o manieră brutală sau continuă, activitatea proprie (violența poate fi și autoreferențială) sau a unei altei persoane, a unui colectiv sau a societății în ansamblu;

– violența este întotdeauna distructivă; prin con-

trast, agresivitatea e înnăscută, se poate manifesta atât ca violență, cât și în comportamente dezirabile social [5].

Astfel, putem concluziona că aria agresivității este mai largă, ea cuprinzând, alături de violență, și excitabilitatea, impulsivitatea, propulsivitatea și comportamentul aberant.

Din punct de vedere psihologic, violența presupune o acțiune îndreptată intenționat împotriva nevoilor general-umane: nevoi primare (de hrană, adăpost, apă, somn, sexuale), nevoi secundare (de securitate, de stimă de sine, de comunicare etc.) [6].

Din punct de vedere juridic, violența este violarea generală a drepturilor ființei umane: dreptul la viață, la securitate, la demnitate și la integritate fizică și mentală. În sens general, ea desemnează folosirea forței fizice sau a altor mijloace persuasive, pentru a aduce prejudicii unor bunuri, sau o vătămare a integrității unei persoane. În acest sens, un act de violență are, de cele mai multe ori, un caracter premeditat, fiind elaborat cu intenție sau semnificând intenția de a produce o suferință sau un prejudiciu fizic altei persoane [7].

Pornind de la cele expuse, putem deduce că violența posedă următoarele caractere:

– este o formă de agresivitate manifestată în exterior;

– are la bază intenție distructivă;

– constituie frustrarea nevoilor general-umane.

Unul din avantajele indiscutabile ale studiului științific, elaborat de autorii români F.-M. Căprioară și A.-C. Căprioară, îl constituie efectuarea unei corelări dintre scara nevoilor umane (piramida) și tipurile violenței care le corespunde. Astfel, pe palierul fiziologic se poziționează *violența criminală*, constând în acțiuni precum terorism, înfometare, însetare, abuz. Pe nivelul următor, se plasează violențe la adresa securității: violența fiziologică, violența economică, violența domestică. Apoi urmează *violența emoțională*. Pe nivelul stimei se găsește *violența verbală*: ironia, conotația, peiorativul, atacul la persoană, jignirea etc. În sfârșit, legat de autoactualizare, se identifică *violența instituțională*, manifestată în fenomene precum blocarea sentimentului de autoeficiență și corupția [8].

Un alt termen corelat agresivității și violenței este cel de *abuz*. Acesta desemnează orice act prin care se produc vătămări corporale, tulburări psihologice emoționale, sau expuneri la situații periculoase sau percepute a fi periculoase de către o persoană dintr-o categorie subordonată. În acest sens, abuzul este corelat cu termenul de *putere*, înțeles ca posibilitate și actualizare de a exploata, de a constrânge, de a manipula situația, de a folosi poziția de superioritate fizică, psihologică sau socială, în folos propriu. Totuși, în mod paradoxal, de multe ori, chiar lipsa de putere

determină violența. Conștiința lipsei de putere, a inferiorității, poate crea o nevoie de afirmare, atât de puternică, încât devine agresivitate distructivă.

În acest segment de cercetare, considerăm oportună analiza violenței în retrospectivă istorică. Pentru a obține rezultate proprii originale, am purces la analiza studiului ce-i aparține istoricului român P.-F. Ardelean. Făcând parte din cele mai progresiste opere științifice la etapa contemporană, această lucrare a contribuit substanțial la formarea concluziilor noastre vizavi de fenomenul violenței domestice la etapa actuală.

Așadar, la nivelul oricărei societăți, violența a fost prezentă sub o formă sau alta, chiar dacă rolul ei în devenirea istorică a fost ignorat de istorici. Prin evoluția pe care au avut-o societățile, se consideră astăzi că violența a fost un element al societăților de tip vechi, că doar antichitatea și evul mediu s-au confruntat cu ea, lucru infirmat de numeroasele exemple din societatea contemporană în care violența este la tot pasul [9].

Prin *violență barbară* au fost recunoscute toate acele forme dure ale vieții mergând spre violența maximă – crima. În conformitate cu constatările lui Erich Fromm, au fost identificate patru forme în care se manifestă violența la nivel social, și anume: violența ludică; violența reaccională; violența compensatorie; violența materializată în „*setea de sange*” [10].

După J.-C. Chesnais, singura violență măsurabilă este cea fizică, el descoperind un triplu caracter: brutal, exterior și dureros. El împarte violența în două mari categorii:

– *violența privată* (violența criminală și violența noncriminală);

– *violența colectivă* (violența cetățenilor împotriva puterii; violența împotriva cetățenilor și violența paroxistică) [11].

Totodată, autorul francez E. Debarbieux consideră că violența este dezorganizarea brutală sau continuă a unui sistem personal, colectiv sau social și care se traduce printr-o pierdere a integrității, ce poate fi fizică, psihică sau materială. Această dezorganizare poate să opereze prin agresiune, prin utilizarea forței, conștient sau inconștient, însă poate exista și violență doar din punctul de vedere al victimei, fără ca agresorul să aibă intenția de a face rău [12]. Această definiție evidențiază natura discretă a violenței, care ar consta, în opinia autorului, nu doar în acte fizice, ci și acțiuni la nivelul psihic sau al obiectelor celui agresat.

Autorul român P.-F. Ardelean constată o formă de sine stătătoare a violenței – cea de *tip sacrificial* [13]. În opinia autorului citat *supra*, funcția acestui tip de violență este una de menținere a coeziunii și solidarității grupului permanent amenințat din exterior și frica de moarte. Mecanismele care asigură

coeficientul minimal de solidaritate internă și coeziunea necesară propriei reproduceri au fost diferite de la o societate la alta, de la o epocă istorică la alta. Riturile sacrificiale și mitologiile arhaice au căpătat forme și conținuturi diferite de manifestare, construite pe un tipar identificabil în toate vârstele omenirii. Funcția instituției sacrificiale nu numai că permite, dar și pretinde un fundament ce se bazează pe victima ispășitoare, ce devine un substitut pentru întreaga comunitate [14].

Pentru a fi mai explicit, autorul P.-F. Ardelean exemplifică caracterul sacrificial al violenței prin *Vechiul Testament*. Cărțile Vechi Testamentare sunt presărate pe parcursul lor cu mai multe episoade care prezintă violența sacrificială. Reprezentative pentru această perioadă sunt episoadele patriarhilor biblici Avraam și Isaac. Avraam este supus unui „*examen*” de încredere față de divinitate prin care trebuie să își sacrifice propriul copil, Isaac. Acesta din urmă a devenit, la rândul său, implicat într-un episod de înșelare a violenței în momentul în care trebuie să acorde binecuvântarea de întâi-născut fiului său Isav. Sacrificiul uman sau animalic va fi înlocuit odată cu întruparea Fiului lui Dumnezeu, Iisus Hristos, care, prin jertfa Sa de pe cruce, aduce o nouă soluție în raportul de violență sacrificială. Sacrificiul s-a transformat în creștinism într-un alt sacrificiu, nesângeros [15].

Istoria apariției și dezvoltării conceptelor de violență familială, violență domestică, violență împotriva copiilor și bătrânilor urmează drumul complicat al apariției în limbajul social a problematicii acestora. Astfel, din istorie se cunoaște că au fost perioade când statele nu doar nu curmau manifestările de violență în familie, ci chiar le susțineau. Spre exemplu, dreptul soțului de a bate soția sau copiii, care reieșea din faptul că el este stăpânul familiei și, prin urmare, stăpânul vieților membrilor acesteia. Astfel, violența a devenit o normă de existență a societății, ceea ce i-a asigurat menținerea în societate de-a lungul mai multor secole. Relațiile apropiate dintre victimă și agresor face victima sensibilă față de ultimul. Victima, fiind atașată emoțional de agresor, încearcă să justifice fiecare act de agresiune. După o perioadă scurtă de ameliorare a situației, agresorul aplică repetat violența. Astfel se formează un cerc vicios, din care victima nu poate să scape de sine stătător [16].

Autorul român P.-F. Ardelean în opera sa a încercat să stabilească în retrospectivă istorică câteva din cauzele care produc violența la nivelul familiei, așa cum reies din cazurile studiate în cadrul instanțelor ecleziastice:

– *constituirea cuplului pe alte baze decât afecțiunea, uneori impusă prin forță, prin violență care conduce adesea la despărțiri ori la continuarea violenței în cadrul cuplului;*

- *alcoholismul*;
- *gelozia* [17].

În opinia autorului, un rol important îl formează modul de constituire al familiei. Intervenția familiei, rudeniilor și a comunității în contractarea căsătoriilor, în timp se repercutează negativ în multe cazuri, dirijarea lor ducea la eșuarea căsătoriilor, degenerarea relațiilor între parteneri și implicit despărțirea. Între cauzele identificate se află și alcoolismul care stă la baza multora din actele de violență atât în calitatea de cauză propriu-zisă, cât și aceea de factor favorizant. În majoritatea plângerilor și cererilor de despărțire trimise către autoritățile ecleziastice, se poate constata că în cele mai multe cazuri unul dintre parteneri, în general soția, își acuză consortul de viață de faptul că s-a dat la o viață în care primează alcoolul, iar ca urmare a influenței acestuia s-au deteriorat relațiile în cadrul cuplului. Alături de alcoolism se poate situa și gelozia, dar în multe cazuri ea este doar un factor care contribuie frecvent decisiv la desfacerea căsătoriilor prin lanțul de slăbiciune pe care îl provoacă. Plângerile studiate introduc în atmosfera din viața cuplului într-o societate predominant rurală, cu privire la moralitate și la încălcarea ei [18].

Divorțul ca efect al violenței în familie aduce în față un număr considerabil de cazuri prin care autorul român P.F. Ardelean a determinat cele mai importante motive care duc la divorț. S-a demonstrat că se accepta despărțirea celor doi doar în urma unui proces matrimonial bine instrumentat care necesita o serie de mărturisiri, încercări de împăcare, iar în final acordându-se doar o despărțire „*de pat și masă*”, în speranța că într-un viitor se va ajunge la împăcare [19].

Dintre cauzele care se regăsesc, autorul citat *supra* amintește următoarele: 1) necurăție din partea soției (infidelitate); 2) infidelitatea bărbatului; 3) infidelitate reciprocă; 4) bărbat bețiv și risipitor; 5) femeia își părăsește bărbatul; 6) cruzimea bărbatului (violență) și indiferențism; 7) defecte și slăbiciuni ale bărbatului; 8) răutatea femeii; 9) ura soției către bărbat; 10) ura bărbatului către soție; 11) ură reciprocă; 12) zestrea promisă; 13) alte cauze (neiubire, neglijență economică, boli, nebunie, impotență, neputință de susținere, epilepsie, neînțelegere, neplăcere, intervenția părinților, lenea bărbatului, femeie nerespectată de familie, defecte și slăbiciuni ale femeii etc.); 14) nu se știu cauzele sau sunt neclare. Problema este că nu toți preoții au tratat cu responsabilitate această problemă, oferind informații lacunare sau, pur și simplu, au scris că nu s-au înregistrat asemenea cazuri [20].

Violența în familie își are originea în structura socială, în tradiții, obiceiuri și mentalități care subînțeleg superioritatea bărbatului asupra femeii. Societățile moderne continuă să fie societăți patriarhale.

Autorii L.Gorceag, S.Sîrbu D.Ionița și alții definesc *patriarhatul* ca un sistem social, economic și legal care legitimează și perpetuează inegalitățile dintre femei și bărbați. Inegalitățile dintre femei și bărbați se manifestă prin discriminarea femeilor la locul de muncă, în ceea ce privește sănătatea, politicile salariale [21]. Se demonstrează că rolurile de gen nu sunt determinate la naștere și nu sunt de neschimbat, dar pot fi influențate de educație sau familie, școală, societate, prieteni și mediul înconjurător. Astfel, de exemplu, creșterea și îngrijirea copiilor este deseori considerată ca fiind un rol al femeilor, însă, de fapt, este un rol legat de gen, și nu de sex, deoarece atât femeile, cât și bărbații pot crește și îngriji copiii. În final, societatea prescrie aceste roluri. Rolurile sunt preluate prin observare și învățare [22].

Violența familială este predominantă în societatea modernă. Ea este diferită de oricare altă formă de violență, precum violența de gang, crima sau războiul, pentru că presupune o relație între persoanele implicate. Autorul R.Vrasti evidențiază câteva caracteristici, printre care cele mai importante ar fi:

1) daunele din violența familială sunt produse de cei care ar trebui să o protejeze; ea este în antiteză cu ceea ce familia ar trebui să ofere, precum protecție, îngrijire și siguranță;

2) violența domestică este violența cu prevalența cea mai mare în societatea modernă, astfel, indiferent de vârstă, violența dintre membrii de familie este mai frecventă decât violența dintre cunoscuți sau străini;

3) există o relație între victimă și făptuitor înainte, în timpul și după incidentul sau perioada de violență;

4) membrii familiei pot fi atât victime, cât și făptuitori [23].

Actualmente, din punct de vedere criminologic, *definiția violenței familiale* înglobează toate actele de abuz și violență, de neglijare, amenințare și abandon întreprinse la nivelul familiei de unul sau mai mulți făptuitori care în mod normal ar fi trebuit să furnizeze protecție, îngrijire și siguranță.

Violența în familie se manifestă sub mai multe forme care se suprapun:

– *ușor observabile*: abuzul fizic (bătaie, mutilare, omucidere); abuz sexual, inclusiv viol marital, obligarea partenerei să se prostitueze în numele iubirii sau la acte sexuale cu care ea nu este de acord; privare de libertate, inclusiv izolare de prieteni, sechestrare;

– *mai puțin evidente*: violența psihologică, emoțională (intimidare, amenințare, constrângere); violența verbală (umilire constantă, folosirea porecelor, invectivelor) [24].

Putem constata că o formă de violență devine factor favorizant pentru altă formă de violență familială

și că, de cele mai multe ori, ele coexistă în timp. Mai mult, considerăm amenințările verbale, comportamentale și intimidarea ca și comportamente și rele tratamente cuprinse în definiția violenței familiale.

Violența domestică este orice oricare act de amenințare, hărțuire, violență sau abuz (psihologic, fizic, sexual, economic sau emoțional) între adulți care sunt sau au fost parteneri intimi sau membri de familie. După cum putem observa, prin contrast cu violența familială, care pune accentul mai mult pe violența intrafamilială, violența domestică include variate forme de relație în afara familiei, relații care presupun totuși că participanții la actul de violență locuiesc împreună.

Violența domestică acoperă o varietate de abuzuri (fizice, sexuale, psihologice, emoționale, financiare etc.), pe care o persoană le face împotriva partenerului actual sau fost, dintr-o relație strânsă bazată de cele mai multe ori pe raporturi intime [25].

Violența intrafamilială este un fenomen cu profunde implicații de ordin negativ atât pentru individ, cât și pentru familie și societate, având o răspândire mult mai mare decât s-a crezut, ce nu ține seama de bariere teritoriale, sociale sau economice.

În acest perimetru de cercetare, considerăm oportună aducerea definiției propuse de autorii români C.Buhaș, G.Mihalache, C.Radu. Astfel, **violența domestică reprezintă orice act vătămător, fizic sau emoțional care are loc între membrii unei familii. Ea reprezintă o acțiune violentă dusă la îndeplinire de unul dintre membrii acesteia cu rol marital, parental, sau de îngrijire, către alții cu roluri reciproce** [26]. Trebuie de menționat că exercitată mai ales împotriva femeilor, aceasta este considerată una dintre formele grave de încălcare a drepturilor femeii și una dintre cauzele majore de distrugere a relațiilor familiale.

Ca o regulă generală, violența domestică este legată de apartenența la un gen și include toate formele de injurii împotriva integrității fizice și emoționale ale unei alte persoane de alt gen/sex care este asociată cu inegalitatea dintre sexe și cu exercitarea puterii fizice sau a altor forme de putere. În general, violența domestică prezintă cinci caracteristici:

- i) ea este un mod comportamental și nu un eveniment izolat;
- ii) folosește forță fizică sau amenințarea cu forță fizică pentru a stabili un raport de dominare;
- iii) cuprinde o plajă largă de comportamente agresive și coercitive, fizice sau nonfizice, izolate sau combinate sau alternative;
- iv) se petrece în spațiul domestic și al unei relații intime;
- v) are ca scop câștigarea unei poziții dominante de putere, intimidare și control asupra partenerului/victimei [27].

Deși la prima vedere s-ar putea crede că impulsivitatea și agresivitatea sunt factorii determinanți în violența domestică, există un consens larg în a considera că prima motivație a făptuitorului este *de a menține controlul în relație*. Pentru a atinge acest obiectiv, individul abuziv utilizează o serie de tactici pentru a instaura și apoi a menține controlul asupra partenerii sale: izolarea, amenințarea, indulgența ocazională, solicitări degradante, control financiar, hărțuire și urmărire, manipulări emoționale. Aceste tactici se continuă și după ce victima a părăsit domiciliul/relația cu scopul de a păstra controlul și presiunea în vederea obținerii de avantaj asupra victimei și o poziție de putere de pe care ar putea renegocia revenirea victimei în relație, câștigarea custodiei copiilor, prezervarea sentimentului de omnipotență etc.

S-a constatat că nu toate femeile răspund la fel la violența domestică, unele părăsesc relația imediat după primul episod de violență, altele se complac în această situație, iar altele pleacă ca apoi să revină în cuplu și repetă aceasta de mai multe ori. Toată această dinamică răspunde la interacțiunea complexă dintre caracteristicile individuale ale celor doi parteneri. Dar dincolo de toate aceste particularități, există și factori comuni care fac ca femeile să nu părăsească o relație: factori sociali și culturali, precum statut economic precar, izolarea socială și lipsa persoanelor de suport, necunoașterea resurselor comunității, credințe religioase specifice, frica de răzbunarea partenerului și factori psihologici ca, de exemplu, credulitate și sugestibilitate, credința că partenerul se va schimba, rușine, anxietate socială, sentimente de vinovăție exagerată, sentimente de lipsă de ajutor și de speranță, toate împreună realizând portretul a ceea ce Paula Caplan (1985) numea „*masochismul femeiesc*”.

În linii generale, există cinci caracteristici centrale ale violenței domestice:

- violența domestică este un comportament învățat;
- violența domestică este un comportament repetitiv și cuprinde diferite tipuri de abuz care pot trece dintr-una în alta sau în combinație;
- făptuitorul este cauza violenței domestice, și nu consumul de alcool, victima sau relațiile dintre ei;
- pericolul pentru victimă și copii crește pe timpul separării dintre parteneri;
- comportamentul victimei este dat de modurile de supraviețuire la care a aderat [28].

Violența în familie deseori constituie un model de conduită în care abuzatorul folosește diferite feluri de comportament pentru a obține și exercita controlul și puterea asupra victimei.

- *Folosirea intimidării*: înfricoșarea victimei

prin folosirea aspectului fizic, acțiunilor, gesturilor, distrugerea bunurilor, distrugerea proprietății ei, demonstrarea ostentativă a armelor.

– *Folosirea abuzului emoțional*: jignirea, înjosirea, înjurarea, a o face să creadă că este nebună, folosirea jocurilor minții, umilirea și blamarea victimei.

– *Folosirea izolării*: controlul asupra acțiunilor victimei – ce face, cu cine se întâlnește, ce citește, unde pleacă, limitarea implicării în viața socială, folosirea geloziei pentru a-și justifica comportamentul abuziv.

– *Minimalizarea, negarea, blamarea*: diminuarea actelor de abuz comise, trecerea cu vederea a îngrijorărilor ei, negarea faptului că a avut loc abuzul, transferul responsabilității pentru comportamentul abuziv, spunând că de fapt ea l-a provocat.

– *Folosirea copiilor*: folosirea copiilor pentru ca să se simtă vinovată, folosirea copiilor pentru a transmite mesajele, folosirea timpului de vizitare a copiilor pentru a o hărțui, amenințarea cu luarea copiilor de lângă ea.

– *Folosirea abuzului economic*: interzicerea de a avea sau păstra un serviciu, obligarea victimei de a cere bani de la agresor, oferirea unei alocații, luarea banilor câștigați de ea, lipsirea de informații despre veniturile familiei și privarea de accesul la aceste venituri.

– *Folosirea coerciției și amenințărilor*: amenințarea cu vătămarea fizică, amenințarea că o va părăsi, că se va sinucide, că o va raporta autorităților, influențarea să renunțe la plângerea făcută la poliție, influențarea să comită acte ilegale.

– *Folosirea privilegiilor de bărbat*: victima este tratată ca servitoare, luarea deciziilor importante de către abuzator, manifestarea comportamentului de stăpân, abuzatorul definește rolurile de bărbat și femeie în casă [29].

În Republica Moldova, violența domestică este un fenomen larg răspândit, mult mai răspândit decât arată sondajele, pentru simplul fapt că multe dintre aceste acte de violență nu sunt raportate poliției, iar victimele, majoritatea femei, nu se prezintă nici pentru un consultație medico-legală. Astfel, deși există o continuă creștere a numărului cazurilor de violență în familie, acest fenomen rămâne, în cele mai multe cazuri, un secret de familie.

Violența domestică este exercitată cu precădere împotriva femeilor. Ea se poate manifesta sub formă de agresiune fizică, psihică sau sexuală. În 1993 Organizația Națiunilor Unite emite o declarație istorică cu privire la eliminarea violenței împotriva femeilor pe care o definește ca: „Orice act de violență bazată pe apartenența la un gen ce rezultă sau este posibil să conducă la daune fizice, sexuale sau psihologice sau la suferință, incluzând amenințările cu astfel de acte, coerciție sau deprivare arbitrară a

libertății, atunci când se petrec în viața publică sau privată” [30].

Totodată, trebuie de specificat că în unele studii efectuate de către psihologi și sociologi se atenționează că **violența domestică** cuprinde *abuzul soției, violența bărbatului împotriva partenerei, abuzul femeii, femeile bătute, și abuzul partenerului*. Unii recunosc ca sinonime categoriile „*violență domestică*” și „*violență familială*” [31]. Alții consideră că termenul „*domestic*” nu este cel mai relevant pentru stigmatizarea violenței în familie, deoarece aceasta ar însemna că tipul dat de violență se produce numai în spațiul casnic, ceea ce nu este adevărat. De ceea s-a propus și termenul de „*violență între parteneri*”, ceea ce înseamnă că aceștia nu trebuie să împărtășească același spațiu de locuit. Faptul că victimă traiește sau nu sub același acoperiș cu făptuitorul nu este un lucru crucial pentru definiția violenței domestice, mai importantă este cât de apropiată este relația dintre victimă și agresor.

Psihologul american L.E.Walker subliniază că noțiunea de violență familială cuprinde forme multiple ale abuzului familial, inclusiv abuzul împotriva copiilor și a vârstnicilor, evidențiind faptul că nu ar fi corect de a compara noțiunile de violență domestică și violență familială din motivul că discrepanțele terminologice se datorează aspectelor culturale ale regiunii în care se produc astfel de fapte, precum și problemelor de traducere lingvistică. În opinia autorului, la analiza fenomenului abordat trebuie de acordat prioritate prevederilor legislative ale statului concret și de utilizat concepte recunoscute de legislația națională în materie [32].

După J.Campbell, *violența împotriva femeii* include toate actele verbale, fizice și sexuale care violează corpul, sentimentul de identitate și cel de încredere a femeii, indiferent de vârstă, rasă, etnicitate sau țară. Violența poate fi definită ca o folosire abuzivă a puterii pentru a nega drepturile și libertatea de alegere a celuilalt, cu scopul de a domina și controla partenera și de a restrânge alegerile și libertățile ei. Actele care lipsesc femeia de dreptul de liberă alegere și de împiedecare a dezvoltării personale pot fi acte de violență fizică și/sau nonfizică [33].

Cu toate acestea, violența împotriva femeilor trebuie să fie privită în contextul inegalității structurale mai largi din societatea în care are loc, așa cum aceasta este prezentă și se reflectă în atitudinile, normele culturale și în instituțiile societății respective. Potrivit acestor teorii, situațiile abuzive pot fi un rezultat al interacțiunii dintre factorii individuali, sociali, politici și factorii culturali [34]. În special autorul J.L. Perilla subliniază că în unele culturi, spre exemplu în familiile de proveniență latină (*Latinos*), fete tinere din start sunt educate de către mamele lor, surorile mai mari, bunicile și alte femei din anturajul

apropiat ca să accepte tratamentul degradant și bătăile din partea bărbatului. Femeile sunt învățate să tacă și să îndure tratamente inumane, deoarece, în opinia rudelor lor apropiate, aceste evenimente neplăcute fac parte din viața familială în dinamică devenind inevitabile în rând cu alte împrejurări [35].

Autorii români S.Dura, I.Baier, H.Dura subliniază că fenomenul violenței domestice este un semnal de alarmă grav datorat repetitivității, complexității contextului său causal și formelor variate în care se manifestă. Asupra majorității victimelor se exercită concomitent mai multe forme de abuz în cursul aceluiași episod violent sau succesiv, ceea ce creează perpetuă stare de tensiune, frică și insecuritate, accentuând statutul de vulnerabilitate al femeii în cadrul familiei [36]. Cu timpul, menționează autorii, scăderea nivelului stimei de sine a victimei și absența sprijinului anturajului vor duce la renunțarea la orice mecanisme defensive, la creșterea frecvenței și intensității episoadelor violente care pot conduce în final spre decesul unuia dintre parteneri [37].

În majoritatea cazurilor, autorii violenței sunt soții/partenerii actuali. Aceștia își exercită actele de violență chiar și în prezența copiilor, care devin, la rândul lor, victime ale abuzurilor psihice și/sau fizice, înregistrând în cadrul comportamentului învățat premisele unei viitoare atitudini violente. Este alarmantă pasivitatea cu care reacționează restul membrilor familiei, fapt care demască toleranță socială crescută față de violența domestică, consecință a unor norme culturale din familie, școală, societate care perpetuează credința în superioritatea bărbatului și în caracterul privat al relațiilor de familie.

Analizând opiniile istoricilor, psihologilor și criminologilor în materia violenței și în special a violenței în familie, putem concluziona următoarele:

– violența este un comportament exteriorizat, brutal și dureros;

– violența în familie este un comportament învățat al agresorului și al victimei fiind fundamentat pe tradiții patriarhale ale familiei;

– violența în familie este o formă de violență de sacrificiu pentru binele întregului neam, familia neavând mecanisme de autodirijare, ci fiind influențată de neam și societate;

– pe parcursul istoriei, motivele violenței în familie nu s-au schimbat radical, fiind supuse unor modificări nesemnificative, condiționate de particularitățile socioeconomice ale perioadei istorice în care au avut loc evenimentele violente;

– infidelitatea, gelozia, alcoolismul partenerului și ura reciprocă se mențin a fi motivele dominante ale violenței în familie;

– violența în familie are la rădăcina sa abuzul, adică actul prin care se produc vătămări corporale, tulburări psihologice emoționale sau expuneri la si-

tuaii periculoase, sau percepute a fi periculoase de către o persoană dintr-o categorie subordonată;

– violența în familie în varianta sa ordinară este determinată de putere și manifestarea acesteia prin exploatare, constrângere, manipulare, folosirea poziției de superioritate în folosul propriu, iar în varianta sa atipică, lipsa de putere și conștientizarea acesteia determină violența, devenind chiar agresivitate destructivă;

– faptul că victima traiește sau nu sub același acoperiș cu făptuitorul nu este un lucru crucial pentru definiția violenței domestice, mai importantă este cât de apropiată este relația dintre victimă și agresor;

– violența în familie cuprinde forme multiple ale abuzului familial, abuzul partenerului, precum și abuzul împotriva copiilor și a vârstnicilor;

– termenii de violență domestică și violență familială sunt sinonime, iar utilizarea acestora depinde de aspectele culturale, lingvistice, prioritate trebuie totuși acordată prevederilor legislative ale statului în care se produc astfel de fapte.

Referințe:

1. Gorceag L., Sîrbu S., Ionița D. et al. *Suport de curs pentru formatori privind intervenția eficientă a poliției la cazurile de violență în familie în Moldova*. Chișinău: Bons Offices, 2013, p.14.

2. Berea C. *Violența domestică din perspectiva teologiei pastorale*. În: *Dialog Teologic* (Iași, România), 2012, nr.29, p.101.

3. Căprioară F.-M., Căprioară A.-C. *Ce este și ce nu este violența?* În: *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica*, 2013, Vol. 2. Issue 2, <http://juridica.ugb.ro/> (ISSN 2285-0171) (accesat: 23.12.2014).

4. Mitrofan N., Neculau A. *Psihologie socială*. Iași: Polirom, 1996, p.428-429. (citată după: Căprioară F.-M., Căprioară A.-C.).

5. Căprioară F.-M., Căprioară A.-C. *Op.cit.*

6. *Ibidem*.

7. *Ibidem*.

8. *Ibidem*.

9. *Citat după: Ardelean P.-F. Violența în lumea rurală din Crișana în secolele XVIII-XIX*. Oradea: Universitatea din Oradea, Facultatea din Istorie, Geografie și Relații internaționale, 2010, p.4.

10. *Ibidem*, p.4.

11. *Ibidem*.

12. Debarbieux E. *La violence en milieu scolaire*, p.77-94. <http://www2.cndp.fr/revueVEI/hs1/debarbieux-hs1.pdf> (accesat: 25.12.2014).

13. Ardelean P.-F. *Op.cit.*, p.5.

14. *Ibidem*.

15. *Citat după: Ardelean P.-F. Op.cit.*, p.5.

16. Nistor M., Bulat I. *Aspectele juridice și psihologice ale fenomenului violenței domestice în Republica Moldova*. În: *Legea și viața*, 2014, martie, p.15-16.

17. Ardelean P.-F. *Op.cit.*, p.7.
 18. *Ibidem.*
 19. *Ibidem.*
 20. *Ibidem.*
 21. Gorceag L., Sîrbu S., Ionița D. et al. *Op.cit.*, p.14.
 22. *Ibidem.*
 23. Vraști R. *Ghid practic de intervenție în criză*, 2012. <http://www.vrasti.org/Ghid%20Practic%20de%20Interventie%20in%20Criza.pdf> (accesat: 23.12.2014).
 24. Curic I, Văetiși L. *Inegalitatea de gen: violența invizibilă: Ghid de lucru pentru conștientizarea și eliminarea violenței împotriva femeilor*. Cluj-Napoca: Eikon, 2005, p.28.
 25. Vraști R. *Op.cit.* <http://www.vrasti.org/Ghid%20Practic%20de%20Interventie%20in%20Criza.pdf> (accesat: 23.12.2014).
 26. Buhaș C., Mihalache G., Radu C. *Rolul medicinei legale în combaterea fenomenului „femeia – victimă a violenței domestice”*. În: *Revista de Medicină legală*, 2007, nr.15(4), p.313.
 27. Vraști R. *Op.cit.* <http://www.vrasti.org/Ghid%20Practic%20de%20Interventie%20in%20Criza.pdf> (accesat: 23.12.2014).
 28. *Ibidem.*
 29. Gorceag L., Sîrbu S., Ionița D. et al. *Op.cit.*, p.22-23.
 30. Declaration of the Organization of United Nations on the Elimination of Violence against Women. A/RES/48/104, 85th plenary meeting, 20 December 1993. <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm> (accesat: 25.12.2014).
 31. Walker L.E. *Psychology and Domestic Violence Around the World*. In: *American Psychologist*, January 1999, vol.54, no. 1, p.23.
 32. *Ibidem.*
 33. Roehl J.B O’Sullivan CH., Webster D.; Campbell J. *Intimate Partner Violence Risk Assessment Validation Study: Final Report*. Document No.: 209731. Date Received: May 2005. Award Number: 2000-WT-VX-0011. U.S. Department of Justice, p.16. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/209731.pdf> (accesat: 25.12.2014); Campbell J.C., Webster D.W., Glass N. *The Danger Assessment Validation of a Lethality Risk Assessment Instrument for Intimate Partner Femicide*. In: *Journal of Interpersonal Violence*, April 2009, Volume 24, Number 4, p.653-674, © 2009 Sage Publications, 10.1177/0886260508317180 http://www.dangerassessment.org/uploads/DA_Validation_of_a_Lethality_Risk_Assessment_Instrument-Campbell.pdf (accesat: 25.12.2014).
 34. Perilla J.L. *Domestic Violence as a Human Rights Issue: The Case of Immigrant Latinos*. In: *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, vol. 21, no. 2, May 1999, p.127-128. © 1999 by Sage Publications, Inc.
 35. *Ibidem*, p.127.
 36. Dura S., Baier I., Dura H. *Studiu epidemiologic al patologiei traumatice mecanice produse prin heteroagresiune în cadrul violenței domestice*. În: *Acta Medica Transilvanica*, martie 2011, nr.2(1), p.33.
 37. *Ibidem.*

Recenzent:

Lilia GÎRLEA,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

ASIGURAREA ANTICIPATĂ A CETĂȚENILOR CU PENSII – CA NECESITATE OBIECTIVĂ DE REDUCERE A INFLUENȚEI NOCIVE A FACTORILOR PROFESIONALI

G.G. CAPTAR,

*asistent la catedra Drept Civil, Facultatea Juridică,
Universitatea Națională din Cernăuți*

Articolul dezvăluie problema asigurării anticipate cu pensii, aceasta constituind o necesitate obiectivă de a reduce influența nocivă a factorilor profesionali. În studiu au fost revizuite și analizate lucrările unor savanți ca T. Kirian, K. Kolesnikova, L.I. Haritonov, N.M. Hutorian ș.a.

Cuvinte-cheie: asigurare anticipată cu pensii, factori profesionali, pensii privilegiate, sisteme de pensii.

* * *

This article reveals an issue of ensuring in advance retirement pensions, this constituting a fair necessity to reduce the influence of professional factors. In the text there have been reviewed and analyzed the works of the following scientists such as: T. Kirean, K. Kolesnikova, L.I. Haritonov, N.M. Hutorean etc.

Keywords: ensuring in advance retirement pensions, professional factors, privileged pensions, pension system.

Introducere. Asigurarea cu pensii a cetățenilor a fost întotdeauna importantă pentru fiecare stat sau guvern. Necesitatea obiectivă a reformei sistemului de pensii apare în situația în care monopolul statului în domeniul sistemului de asigurare cu pensii nu este justificat. Acționând în Ucraina, sistemul de solidaritate în asigurarea cu pensii nu corespunde realității social-economice moderne și se află în contradicție cu principiile de bază ale statului cu orientare socială, punând sub semnul întrebării perspectiva sa. Mai degrabă este necesară responsabilitatea personală a fiecărui individ pentru propriul destin.

Rezultate și discuții. Despre reforma sistemului de pensii se vorbește de ani de zile. Potrivit opiniei experților, ea demult trebuia să fie inițiată. Având în vedere că populația Ucrainei este în proces de îmbătrânire, întreținerea pensionarilor în sistemul solidar pe seama persoanelor care lucrează ar fi problematică. Legislația cu privire la pensii nu a fost revizuită de mai mulți ani și se cere a fi adaptată la realitatea și cerințele moderne. Această legislație ar trebui să fie corectă față de oamenii care au activat toată viața, fără a camufla veniturile lor provenite din muncă. Așadar, scopul principal al reformei sistemului de pensii este de a asigura cetățenilor un nivel de trai decent.

Toate întreprinderile, instituțiile și organizațiile ar trebui să aibă grijă de protecția muncii și de sănătatea angajaților lor. Responsabilitățile angajatorului includ elaborarea măsurilor complexe de protecție a muncii, care ar garanta un loc de muncă sigur și cu condiții sănătoase. Din păcate, starea actuală a organizării muncii, din cauza lipsei elaborărilor științifice și de proiectare și dezvoltare a noilor tehnologii, în prezența echipamentului învechit și managementului imperfect al condițiilor de muncă nu garantează siguranța absolută a lucrătorilor. În asemenea condiții, întreprinderile, pentru a compensa influența factorilor de producție no-

civi asupra organismului uman, folosesc un sistem de beneficii și compensații.

Sistemul de beneficii și compensații vine să completeze gama de măsuri de protecție a muncii, pentru a asigura condiții de lucru sigure și sănătoase la întreprindere. Acesta include un concediu suplimentar, program de lucru redus în zile lucrătoare, pensii privilegiate, alimentație curativă și profilactică, anumite adaosuri la salarii. Conform legii Ucrainei, concediul suplimentar de la 6 la 36 de zile reduce oboseala cauzată de munca mentală și fizică intensă, promovează eliminarea substanțelor toxice și periculoase, restabilirea funcțiilor dereglate și stoparea modificărilor fiziologice adverse în organele corpului uman.

Asigurarea cu pensii privilegiate este garantată pentru angajații care lucrează în condiții periculoase, în încăperi cu temperaturi înalte, în locuri cu condiții grele de muncă. Aceasta oferă și pensii mai mari la vârsta de pensionare.

Reducerea vârstei de pensionare și a vechimii în muncă diminuează impactul factorilor nocivi asupra muncitorilor, oferă o eliminare timpurie din corpul uman a substanțelor nocive acumulate, reluarea activităților normale ale tuturor sistemelor de susținere a vieții.

Sistemul de pensionare anticipată trebuie privit ca o necesitate obiectivă de a diminua legislativ influența nocivă a factorilor profesionali asupra angajaților prin reducerea timpului de acțiune a acestora, prin limitarea duratei de lucru în locuri de muncă periculoase, precum și de a reduce vârsta de pensionare în general. Considerăm că o astfel de diferențiere este bine-venită, pentru că este justificată în mod obiectiv și urmărește scopul de compensare a cetățenilor pentru pierderea unei părți din capacitatea lor profesională în legătură cu activitatea în condiții nocive și grele. Sistemul de pensii actual din Ucraina necesită a fi reglementat, cu corectarea mecanismului de stabilire a *pensiiilor privilegiate*.

Statul garantează dreptul de asigurare cu pensii privilegiate persoanelor a căror activitate este legată de influența negativă a factorilor nocivi asupra sănătății. Cu toate acestea, de regulă, în carnetul de muncă lipsește informația care ar dovedi dreptul la asigurarea cu pensii privilegiate (ocuparea forței de muncă cu normă întreagă, caracterul muncii prestate etc.). Prin urmare, o persoană care pretinde la pensia conform vârstei trebuie să prezinte un certificat stipulat în Ordinea de confirmare a vechimii în muncă pentru fixarea pensiei în lipsa carnetului de muncă sau a înregistrărilor corespunzătoare în el, aprobată de către Cabinetul de Miniștri al Ucrainei. Aceste certificate sunt emise de întreprinderile în care au muncit aceste persoane sau succesorii lor. Instituțiile de arhivă nu au dreptul să emită certificate de calificare, să tragă concluzii privind performanța sau lipsa acesteia.

Astăzi, în Ucraina, un număr considerabil de persoane sunt angajate la întreprinderi cu condiții de muncă periculoase și grele. Multe dintre ele se apropie de vârsta de pensionare. Cu toate acestea, puțini oameni cunosc reglementarea juridică de concesiune conform vârstei de pensionare în condiții privilegiate.

În conformitate cu pct. „a” al art. 13 din Legea Ucrainei cu privire la asigurarea cu pensii în condiții privilegiate au dreptul la o pensie conform vârstei, indiferent de ultimul loc de muncă: lucrătorii angajați cu norma întreagă în subteran, pentru locul de muncă cu condiții deosebit de periculoase și deosebit de grele – numărul 1 pe lista de industrii, locuri de muncă, profesii, funcții și parametri, confirmate de către Cabinetul de Miniștri al Ucrainei, cu rezultatele evaluării locurilor de muncă.

Pentru angajații care au cel puțin jumătate din durata de serviciu în condiții de muncă nocive și deosebit de grele, pensiile privilegiate se fixează cu scăderea vârstei prevăzute de art. 12 din legea nominalizată cu 1 an pentru fiecare an complet de astfel de muncă pentru bărbați și cu 1 an și 4 luni pentru femei.

În conformitate cu pct. „b” al art. 13 din lege, dreptul la o pensie conform vârstei în condiții privilegiate îl au lucrătorii angajați cu normă întreagă în locuri de muncă cu condiții de lucru nocive și grele – pe lista numărul 2 de industrii, locuri de muncă, profesii, funcții și parametri, confirmate de către Cabinetul de Miniștri al Ucrainei, cu rezultatele evaluării locurilor de muncă, în special bărbați – după vârsta de 55 de ani și cu experiența de lucru nu mai puțin de 25 de ani, dintre care cel puțin 12 ani și 6 luni în aceste condiții. Pentru bărbații care au cel puțin jumătate din durata de serviciu în condiții de muncă nocive și grele, pensiile privilegiate se fixează cu reducerea vârstei, în conformitate cu art. 12 din legea sus-indicată, cu 1 an pentru fiecare 2 ani și 6 luni de astfel de muncă.

Art. 100 din aceeași lege stipulează ordinea de stabilire a pensiilor privilegiate persoanelor care aveau dreptul la o pensie în condiții privilegiate înainte de

intrarea în vigoare a prezentei legi. Astfel, persoanelor care au lucrat – până la intrarea în vigoare a prezentei Legi – în condiții de muncă periculoase și grele, prevăzute de legislația anterioară în vigoare, pensiile conform vârstei se stabilesc cu următoarele condiții:

a) persoanelor care au la momentul intrării în vigoare a prezentei legi o vechime completă la lucrările sus-numite, care le-a dat dreptul la o pensie în condiții privilegiate, o pensie în mărimea prevăzută de această lege se stabilește în conformitate cu cerințele de vârstă și vechimea în muncă stabilite de legislația în vigoare anterioară;

b) persoanelor care nu au o vechime completă de muncă în condiții de lucru periculoase și grele, vârsta necesară pentru stabilirea pensiei, în conformitate cu art. 12, se reduce proporțional cu vechimea în muncă existentă, în modul prevăzut de art. 13-14 din prezenta lege, având în vedere cerințele de vechime, stabilite de legislația în vigoare anterioară.

Trebuie de remarcat faptul că principalul document care descrie activitatea de muncă a persoanei este *carnetul de muncă*. În înregistrările din carnetul de muncă este menționată durata totală de activitate și vechimea în muncă, care vă dă dreptul la o pensie privilegiată. Cu toate acestea, în cele mai multe cazuri, pentru desemnarea pensiilor în condiții privilegiate sunt necesare date cu privire la natura muncii, de exemplu, despre ocuparea forței de muncă în activități cu echipamente fierbinți, lucrul cu substanțe periculoase, despre executarea lucrărilor în condiții extreme etc. Toate aceste informații în carnetul de muncă sunt absente.

În conformitate cu pct. 20 din Ordinea de confirmare a vechimii în muncă pentru fixarea pensiei în lipsa carnetului de muncă sau înregistrărilor corespunzătoare în el, aprobată de către Cabinetul de Miniștri al Ucrainei, în cazurile în care în carnetul de muncă lipsesc informații ce confirmă dreptul la pensie în condiții privilegiate, stabilite pentru anumite categorii de lucrători, pentru a confirma vechimea în muncă specială sunt acceptate certificate de concretizare ale întreprinderilor sau organizațiilor. În certificat trebuie să fie specificate: perioada de lucru după care se calculează vechimea specială, profesia sau funcția; natura activității executate; secțiunea, subsecțiunea, punctul, denumirea Listelor sau a punctelor lor la care se include această perioadă de lucru; documente primare în timpul executării lucrului, în baza cărora este eliberat certificatul.

Este important faptul că de dreptul la pensii privilegiate beneficiază numai lucrătorii care au fost angajați în locuri de muncă cu condiții nocive și grele cu normă întreagă.

În documentele normative, în special în Ordinea aplicării Listelor nr. 1 și nr. 2 de industrii, activități, profesii, funcții și parametri, la calcularea vechimii în muncă ce dă dreptul la o pensie conform vârstei, în condiții privilegiate, aprobate de către Ministerul Muncii și Politicii Sociale al Ucrainei, sub noțiunea

de „ziua cu normă întreagă” se are în vedere executarea lucrărilor, în condițiile prevăzute de Liste, în nu mai puțin de 80% din timpul de muncă stabilit pentru angajații din producție, pentru profesie sau funcție, luând în calcul lucrările de pregătire, cele auxiliare și de reparații curente, legate de exercitarea atribuțiilor de serviciu.

La determinarea dreptului pentru o pensie conform vârstei în condiții privilegiate, se aplică Listele valabile pentru perioada de muncă a persoanei. Totodată, în vechimea în muncă privilegiată se calculează toată perioada de lucru în funcțiile corespunzătoare sau profesiile similare, indiferent de data introducerii acestui post sau a profesiei în Liste.

Pentru calcularea vechimii în muncă, care vă dă dreptul la o pensie pentru limită de vârstă în condiții preferențiale, perioada de 5 ani lucrați în condiții de muncă nocive și grele trebuie să fie confirmată prin rezultatele de evaluare. În conformitate cu pct. 4 din Ordinea de efectuare a evaluării condițiilor de lucru la locurile de muncă, aprobată de către Cabinetul de Miniștri al Ucrainei, evaluarea locurilor de muncă trebuie să fie efectuată în termenul prevăzut de contractul colectiv de muncă, dar nu mai puțin de o dată la 5 ani. Adică, pentru confirmarea evaluării condițiilor de activitate, angajatul trebuie să prezinte extrasul din ordinul de evaluare a locurilor de muncă.

Cabinetul de Miniștri al Ucrainei, la 05.07.2006, prin Ordinul nr. 920, a introdus modificări în Ordinul nr. 637 cu privire la confirmarea perioadelor de muncă, care se calculează la vechimea de muncă pentru stabilirea pensiei în condiții privilegiate sau vechime în caz de lichidare a întreprinderii, instituției sau organizației fără definirea succesorilor.

Ordinea de confirmare a perioadelor de lucru, care se calculează în vechime de muncă pentru stabilirea pensiei în condiții privilegiate sau pentru vechime în muncă în caz de lichidare a întreprinderii, instituției sau organizației, fără a defini succesorul, a fost aprobată prin Ordinul Consiliului de administrație a Fondului de Pensii al Ucrainei din 10.11.2006 nr.18-1.

În conformitate cu acest ordin, pentru confirmarea vechimii în muncă, solicitantul depune la Fondul de Pensii al Ucrainei în regiuni, orașe și raioane, în orașele de reședință (înregistrare) următoarele documente:

1) Declarația despre confirmarea vechimii în muncă;

2) Certificat din Registrul Unic de Stat al persoanelor juridice și persoanelor fizice-antreprenori, pentru întreprinderi, instituții, organizații care au fost lichidate până la 01.07.2004 și/sau pentru care nu există date privind înregistrarea în Registrul Unic de Stat – alte documente care ar confirma faptul de încetare a activității întreprinderii, instituției sau organizației, ca urmare a lichidării lor (inclusiv arhivele);

3) carnetul de muncă;

4) documente eliberate de instituții de arhivă, îndeosebi:

a) certificat despre salariu;

b) copiile documentelor despre realizarea evaluării locurilor de muncă;

c) copiile documentelor despre transferarea la un alt loc de muncă, lucru cu jumătate de normă, acordarea concediilor fără păstrarea salariului (în cazul absenței – certificatul despre absența lor).

În caz de necesitate, solicitantul poate prezenta alte documente care să confirme executarea lucrărilor în condiții grele și au dreptul la stabilirea pensiei în condiții privilegiate sau pentru vechime în muncă.

Calcularea duratei de experiență profesională în condiții de muncă periculoase și grele, care oferă dreptul la o pensie cu condiții privilegiate, ar trebui să fie ghidată de alin. 2 și 16 din secțiunea XV „Dispoziții finale” a Legii nr. 1058, în care s-a declarat că pensia în condiții privilegiate se stabilește conform normelor prezentei Legi în cazul atingerii vârstei de pensie și prezenței vechimii în muncă, prevăzute de Legea nr. 1788.

În conformitate cu legislația în vigoare anterioară, calcularea vechimii în muncă a fost realizată conform înregistrărilor din carnetul de muncă. Adică de la data de concediere a angajatului se scade data angajării lui la muncă, astfel se determina perioada corespunzătoare de muncă. În aceeași ordine este determinată și experiența de muncă în condiții de muncă nocive și grele pentru stabilirea pensiei în condiții privilegiate. Perioada de activitate în condiții periculoase și grele de muncă pentru stabilirea pensiei se calculează în luni calendaristice, luând în considerație zilele de odihnă și de sărbători, zilele de concediu anual, incapacitatea temporară de muncă etc.

În cazul muncii neregulate, calculul vechimii în muncă pentru dreptul la o pensie în condiții avantajoase se face în următoarea ordine: numărul total de zile cu normă întreagă în care un angajat a fost încadrat în muncă cu condiții nocive este împărțit la 25,4 (cu o săptămână de lucru de șase zile) sau la 21,2 (cu o săptămână de lucru de cinci zile). În aceeași ordine se calculează vechimea în muncă privilegiată a muncitorilor din întreprinderile specializate (reparații, construcții, instalații etc.), angajați cu normă întreagă în condiții de muncă nocive în unități structurale ale altor întreprinderi, specialități și funcții, prevăzute de Liste.

Multe state implementează programe de reformă pentru pensionare anticipată. Este vorba, de regulă, despre cerințe mai stricte privind experiența de muncă care este necesară la stabilirea unor astfel de pensii, ridicarea vârstei minime pentru stabilirea pensiei anticipate, precum și despre anularea pensionării anticipate în legătură cu condiții speciale de lucru și politici de îmbunătățire a condițiilor de muncă. Aceste etape au ca scop creșterea vârstei reale de pensionare. Atenționăm că Ucraina nu este singura țară în care vârsta reală de pensionare este mai mică decât cea stabilită oficial. Aceeași situație se observă în mai multe țări europene. De exemplu, vârsta medie de ieșire de pe piața muncii în 2008 a fost în Belgia de 61,6 ani, în Finlanda – 61,6

ani, România – 55,5 ani, Polonia – 59,3, Germania – 61,7, Franța – 59,3 ani.

Analiza studiilor recente. M.M. Șumilo se referă la două aspecte privind sistemele de pensii speciale din țări străine. În primul rând, ele sunt rezonabile, este vorba de statutul special determinat de caracteristicile specifice ale muncii. Persoana, la atingerea unei anumite vârste, pierde parțial sau complet capacitatea de muncă, adică este necesar să se analizeze starea ei de sănătate și posibilitatea de a-și continua viața normală. De obicei, se are în vedere vechimea în muncă a persoanei care, după o perioadă de activitate la locuri de muncă deosebit de nocive și de grele, pierde capacitatea de muncă și are nevoie de un nivel ridicat de protecție socială. În al doilea rând, aceasta este o regulă specială a normelor de pensii; este clar că ea trebuie să conțină niște beneficii sociale mai mari, dar să nu fie discriminatorie în comparație cu sistemul general de pensii. În mod evident, concluzia autorului este justificată în privința faptului că însăși problema privind caracterul discriminatoriu al sistemului special de pensii este cea mai mare problemă a sistemului de pensii din Ucraina [7, p. 13].

După cum a menționat corect Lidia Tkachenko, cel mai mare factor de diferențiere de pensii nejustificate sunt diferențele în sistemul de asigurare cu pensii conform titlului profesional. Potrivit statisticilor, în evidența Fondului de Pensii al Ucrainei, numărul beneficiarilor de pensii privilegiate este mai mare de 1,5 mil., conform Listelor nr.1, nr.2, aproximativ 0,8 mil. de alte pensii anticipate conform vârstei și aproximativ 0,2 mil. de pensii anticipate conform vechimii în muncă. În total, mai mult de 2,5 mil. de persoane [4, p. 29]. Eliberările din Fondul de Pensii al Ucrainei pentru achitarea pensiilor persoanelor care au ieșit la pensie anticipat, în anul 2012, au constituit 78 mil. de hrivne [5, p. 4].

Numărul mare de beneficiari de pensii privilegiate conform condițiilor de muncă, factorilor de mediu de producție sporește volumul de obligații de stat „neasigurate”, bazate pe legislația anterioară în vigoare, care actualmente nu sunt asigurate cu surse de finanțare adecvate.

Starea actuală în asigurarea cu pensii privilegiate conform vârstei duce nu doar la o agravare a situației financiare, ci și la adâncirea contradicțiilor sociale. De fapt, transformările privind pensiile pe care le-a suferit sistemul de solidaritate nu se referă la categoriile „privilegiate” de pensionari, pentru că pensiile lor continuă să fie reglementate de normele legislației anterioare, cu reducerea vârstei de pensionare și durata vechimii de asigurare. Precum notează S. Silicenko, subliniind necesitatea de a restabili dreptatea socială în asigurarea cu pensii, legiuitorul nu a renunțat la o serie de pensii speciale, acordate prin legi speciale. Această situație paradoxală trebuie să fie soluționată de urgență, deoarece va duce la agravarea disproporțiilor în domeniul asigurării cu pensii conform vârstei [8].

L.I. Haritonova a menționat că „o contribuție semn-

ificativă la reducerea cheltuielilor Fondului de Pensii ar fi eliminarea totală a pensiilor privilegiate și a pensiilor pentru o vechime de ani, deoarece acestea nu sunt inerente în sistemul de asigurări cu pensii. În plus, beneficiile speciale (astăzi nu vorbim despre eliminarea lor) în sistemul de asigurări cu pensii nu trebuie să fie finanțate, cel puțin parțial, prin costuri de asigurare, adică costuri din Fondul de Pensii, deoarece aceste cheltuieli ar trebui să le ia asupra sa exclusiv Bugetul de Stat sau chiar să fie anulate în general” [9, p. 507].

În mod detaliat, problema pensiilor angajaților în condiții de lucru nocive a fost studiată în cadrul tezei de doctor de către T.O. Didkovsika [1, p. 5]. Autorul a stabilit că astăzi una dintre cele mai importante măsuri pentru soluționarea problemei condițiilor de muncă nepericuloase și condițiilor de siguranță sunt compensațiile pentru angajații care lucrează în locuri de muncă cu condiții nocive și grele pe calea de asigurare corespunzătoare cu pensii. Noi nu putem să nu fim de acord cu afirmația cercetătoarei, că un așa mod de asigurare cu pensii ar lua în considerație la maxim condițiile de lucru periculoase și în conformitate cu aceasta ar determina vârsta la care un angajat are dreptul la o procedură de calculare a pensiei, ordinea de calculare a pensiei în funcție de condițiile de muncă, ar stabili o procedură de calculare privilegiată a anilor de vechime în muncă totală și vechime în muncă privilegiată.

În vederea punerii în aplicare a dispozițiilor susnumite, savantul subliniază necesitatea de a dezvolta legea „Cu privire la asigurarea obligatorie cu pensii a anumitor categorii de persoane prin intermediul fondurilor de pensii profesionale și corporative”, care ar trebui să conțină cadrul de bază și principiile de reglementare în asigurarea cu pensii a muncitorilor care lucrează în condiții periculoase și grele [1, p. 7]. Susținem pe deplin acest punct de vedere. Evident, crearea unui sistem de fundații profesionale și corporative nu este doar o sarcină imediată, ci și un factor vital pentru stabilitatea financiară a întregului sistem de pensii din Ucraina.

M.M. Șumilo consideră că pensia pentru limită de vârstă încă nu și-a epuizat posibilitățile sale și promovează principiul unității și diferențierii pensiilor, dar, în unele cazuri, ea cere îmbunătățiri, mai ales în problema componentei subiective, precum și în argumentarea experienței de muncă speciale, care este definită prin lege [7, p. 92].

În opinia noastră, cea mai bună cale de reformare a asigurării cu pensii preferențiale pentru limită de vârstă este de a crea un sistem coerent și eficient de asigurări profesionale de pensii. Aceasta rezultă din Conceptul de continuare a reformei sistemului de pensii, în funcție de care introducerea sistemului obligatoriu de pensii profesionale prevede încărcarea suplimentară a angajatorului, inclusiv a bugetului de stat cu privire la plata contribuțiilor obligatorii de pensii profesionale în beneficiul membrilor [6]. În calitate de pași necesari pentru a implementa un astfel de sistem, Conceptul prevede elaborarea și implementarea programelor de pensii

profesionale obligatorii pentru anumite categorii de persoane, angajate în condiții de muncă deosebit de nocive și grele, care le oferă dreptul la stabilirea pensiilor în condiții privilegiate sau pentru vechime în muncă, cu aplicarea simultană de către angajator a măsurilor pentru crearea locurilor de muncă cu condiții sănătoase și sigure, și pentru acei salariați cărora angajatorul nu le poate asigura sau nu le-a oferit condiții de muncă sigure și inofensive. Din păcate, măsuri practice pentru punerea în aplicare a activităților planificate nu au fost deocamdată realizate, proiectul de lege privind sistemul de pensii profesionale se află în stadiul de finalizare.

În Ucraina coexistă în prezent două tendințe opuse: pe de o parte, nivelarea majorității pensionarilor (în special, femei) la un nivel apropiat de cel de subzistență, pe de altă parte, inegalitatea nejustificată (și, prin urmare, nedreaptă) în rândul pensionarilor cu parametri diferiți de asigurare cu pensii pentru diverse grupuri de populație, îndeosebi cu privilegiul conform caracteristicilor profesionale. Pentru a depăși această situație, legiuitorul a întreprins deja unele măsuri. În special, pct. 3 art. 27 al Legii Ucrainei nr. 1058-IV din 09 iulie 2003 [2] stabilește limite privind dimensiunea maximă a pensiilor conform vârstei de zece salarii de trai (coșul minim de consum), stabilite pentru persoanele cu capacitate de muncă.

Problema lipsei de fonduri pentru achitarea pensiilor privilegiate are două soluții evidente – creșterea volumului de venituri sau corectarea criteriului de echivalență a plăților [4, p. 27]. Cel mai simplu mod de a crește veniturile este de a introduce rate diferențiate ale contribuțiilor la pensii pentru întreprinderi cu condiții grele, dăunătoare și speciale de muncă. Această rată deja este prevăzută de normele Legii Ucrainei „Cu privire la colectarea și calcularea unei taxe unice de asigurări sociale de stat obligatorii” din 8 iulie 2010 [4, p. 28]. În opinia noastră, trecerea la un sistem eficient de finanțare a pensionării anticipate ar trebui să se facă din contul contribuțiilor suplimentare, plătite de către angajator, și care ar asigura mărimea necesară a pensiei pentru perioada de după atingerea vârstei de pensionare privilegiate și până la atingerea vârstei de pensionare stabilite în general.

Selectarea unor forme specifice ale acestor sisteme ar trebui să fie efectuată de către partenerii sociali în cadrul contractelor colective de muncă (acorduri). În baza faptului că fiecărui tip de risc de asigurări cu pensii îi corespunde un anumit tip de acoperire de asigurare, considerăm că este oportun de a completa lista creanțelor de asigurare, prevăzute de art. 26 al Bazei Legislative a Ucrainei cu privire la asigurări sociale de stat obligatorii, cum ar fi asigurarea de accidente, precum „pierderea prematură a eficienței din cauza lucrărilor prelungite în condiții nocive și periculoase” și „pierderea eficienței ca urmare a executării pe termen lung a lucrărilor indicate”. În Proiectul de lege al Ucrainei „Cu privire la un sistem profesional obligatoriu” propunem un articol separat referitor la cazul de

asigurări cu pensii profesionale în următoarea redacție: „Cazurile de asigurare în cadrul sistemului de muncă obligatorie. La cazurile de asigurare prevăzute pentru instituirea pensiilor profesionale se referă: incapacitatea de muncă prematură din cauza lucrărilor prelungite în condiții grele și periculoase; pierderea capacității de muncă profesionale, cauzată de îndeplinirea pe termen lung a unei munci specifice”. Administrarea contribuțiilor de asigurare ale sistemului de finanțare se efectuează prin Fondul de Pensii al Ucrainei. Peste 2 ani de la introducerea plăților de asigurare în sistemul finanțat, beneficiarii vor avea dreptul de a alege fondurile de pensii private, în care se vor acumula fondurile lor de pensii.

Problemele de participare a cetățenilor străini și apatrizilor în sistemul de asigurare cu pensii în Ucraina și participarea cetățenilor Ucrainei în sistemele de pensii din străinătate sunt reglementate de Legea Ucrainei „Cu privire la asigurarea obligatorie cu pensie de stat” și de alte legi cu privire la asigurarea cu pensii și acordurile internaționale, ratificate de Rada Supremă a Ucrainei.

În cursul reformei sistemului de pensii se va reduce numărul de pensii privilegiate, va exista un interes al angajaților în susținerea materială proprie la atingerea limitei de vârstă sau în caz de incapacitate de muncă. Apar stimulente pentru a lucra în sectorul oficial al economiei, și nu în sectorul neformal: cu cât mai mulți oameni vor fi angajați în sectorul legal, cu atât mai mari vor fi achitățile de pensii și alte beneficii sociale.

De asemenea, o condiție necesară pentru reformarea sistemului de pensii este pregătirea societății pentru a accepta un nou sistem de pensii. Reforma poate avea succes numai dacă toate segmentele populației vor conștientiza necesitatea și ireversibilitatea ei, și cel mai important – influența pozitivă asupra condițiilor de viață și a bunăstării oamenilor.

Obiectivul principal al sistemului de pensii din țară, după cum arată experiența mondială, este să creeze condiții pentru asigurare cu un venit decent la bătrânețe, în funcție de contribuția individuală a fiecăruia. Acest sistem nu ar trebui să fie o povară pentru dezvoltarea țării, adică nu ar trebui să creeze o presiune excesivă asupra finanțelor de stat, salariaților și businessului. În plus, sistemul modern de pensionare construit ar trebui să fie o sursă principală pentru resurse financiare ale țării pe termen lung. Anume prin punerea în aplicare a principiului de finanțare a plăților pensionare problema vârstei de pensionare nu se agravează în țările europene. În cazul în care un cetățean consideră că a acumulat suficiente fonduri pe contul său de depozitare, el poate să se pensionezeze mai devreme – cu înțelegerea că acum depozitul lui nu va crește, ci va fi redus pe calea de primire a plăților lunare.

Obiectivul principal al reformei este:

- asigurarea unui sistem echitabil de distribuire a fondurilor de pensii;
- oportunități de creare pentru oameni a posibilită-

ților de acumulare pentru a câștiga o pensie maximă, în funcție de venit;

- stabilizarea sistemului de pensii și garantarea plăților de pensii pe termen lung;
- stabilizarea situației financiare a bugetului de stat;
- eliminarea decalajului excesiv în pensii din sistemul de solidaritate.

Reforma sistemului de pensii necesită o muncă de pregătire temeinică, sprijin legislativ și coordonarea diversității aspectelor noului sistem de pensii. Prin urmare, introducerea sistemului de pensii modern ar trebui să fie precedată de o muncă argumentată de explicare amănunțită de către experți, care sunt angajați în cercetarea științifică în acest domeniu, experți ai Fondului de Pensii și parlamentari.

Concluzii. Astăzi în Ucraina aproape o treime din populația totală sunt pensionari și, în fiecare an, numărul lor este în creștere. Economiiștii prognozează că dacă situația dată va continua, după 20-25 de ani numărul de pensionari va depăși numărul de lucrători.

Sistemul de pensii de solidaritate actual depinde prea mult de situația demografică. În Ucraina vârsta de pensionare a cetățenilor este una dintre cele mai mici din lume. În consecință, ponderea pensionarilor în numărul populației este mult mai mare decât cifra din majoritatea țărilor europene (și nu numai). Potrivit experților, fără prelungirea vârstei apte de muncă, chiar și eliminarea șomajului, anularea beneficiilor și plata integrală a contribuțiilor de pensii nu va rezolva problemele financiare ale sistemului de pensionare de solidaritate.

Situația demografică cu creșterea proporției pensionarilor nu este o problemă doar a Ucrainei, ea este tipică pentru majoritatea țărilor dezvoltate. Dar încă nu s-a menționat în istorie o situație în care numărul persoanelor care au atins vârsta de pensionare tradițională să depășească numărul de tineri. Astăzi, o astfel de situație o vedem în unele țări europene.

Astfel, reforma sistemului de pensii nu este doar necesară, ci și esențială actualmente și ar trebui să fie una complexă: reforma de impozitare a veniturilor și a profiturilor, a sistemului de salarizare, sistemului de asigurare socială.

Reformarea sistemului de pensii a dovedit că, deși legea nu a luat în considerație toate aspectele, adoptarea ei a asigurat Ucrainei o tranziție lină de la furnizarea pensiilor către asigurarea cu pensii, ceea ce corespunde principiilor societății cu o economie de piață. Reforma este un sistem flexibil, capabil de autodezvoltare. Prin urmare, se cere o corecție constructivă, pentru a fi cea mai adecvată pentru realitățile vieții.

Persoanele asigurate care au lucrat în condiții speciale de muncă, datorită naturii unei astfel de activități, au dreptul la o pensie anticipată pentru limită de vârstă. Cu toate acestea, este evident faptul că pensiile privilegiate, care nu sunt în concordanță cu principiile de asigurare, au început să fie o povară financiară semnifi-

cativă asupra sistemului de pensii din Ucraina și necesită reformare. Considerăm că principiile conceptuale de funcționare în sistemul de asigurări cu pensii profesionale ar trebui să fie garanția și înlocuirea demnă de venituri pierdute în perioada de pensionare anticipată, asigurarea acumulărilor pensionare de stat.

Pentru a pune în aplicare o astfel de lege, ar trebui să fie introdus sistemul de asigurări cu pensii profesionale, în bază de autofinanțare, formată din contul contribuțiilor suplimentare de asigurare a angajatorilor care folosesc munca lucrătorilor în condiții corespunzătoare. Pensia anticipată din contul acestor plăți ar trebui să fie plătită până la atingerea de către persoană a vârstei de bătrânețe, după ce ele sunt supuse acțiunii sistemului de pensii de asigurări generale.

Modelul integrat al construirii sistemului de pensii oferă o oportunitate de a uni eficient eforturile tuturor subiecților și participanților la procesul de pensionare, de a întări legătura volumului plăților de pensii cu veniturile cetățenilor, de a folosi sistemul de pensii ca un factor de influență pozitivă asupra producției, pentru a ridica standardele la nivelul civilizată de bunăstare a concetățenilor noștri.

Referințe:

1. Didkovsika T.O. Правове регулювання пенсійного забезпечення працівників на роботах зі шкідливими та важкими умовами праці: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.2005. Universitatea Națională din Harkov a Afacerilor Interne a Ucrainei. Harkov, 2008, 19 p.
2. Legea Ucrainei „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” din 09 iulie 2003. În: Informații din Consiliul Suprem al Ucrainei, 2003, nr. 49-51, p. 376.
3. Legea Ucrainei „Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування” din 8 iulie 2011 [resursă electronică]. Modul de acces: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2464-17>
4. Kirean T., Lukovici V. Професійні пенсійні системи: погляд у майбутнє. В: Вісник Пенсійного фонду України, 2008, № 10, с. 29.
5. Kolesnikova K. Підсумки-2012: пенсійна система працює стабільно. В: Вісник Пенсійного фонду України, 2013, № 4, с. 4-5.
6. Концепція подальшого проведення пенсійної реформи в Україні. Схвалено розпорядженням Кабінету міністрів України від 14 жовтня 2009 р. №1224-р. [Resursă electronică]. Modul de acces: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1224-2009-%D1%80>.
7. Пенсійні правовідносини в Україні: монографія. N.M. Hutorian, I.V. Simutina, P. Stadnik, A.A. Širant, M.M. Šumilo; răspunz. pentru redactare N.M. Hutorian, I.A.V. Simutina. Kiev: Юридична думка, 2013, с. 108.
8. Silicenko S.O. Практикум з пенсійного забезпечення. S.O. Silicenko, G.O. Iakovleva, V.V. Jernakov. <http://dspace.nulau.edu.ua:8088/handle/123456789/4716>.
9. Naritonova L.I. Пенсійне забезпечення за сучасним законодавством України: проблеми вдосконалення. В: Актуальні проблеми трудового права і права соціального забезпечення: тези доп. і наук. повідомл. учасн. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Harkov, 27-28 septembrie 2013). Harkov: Право, 2013, 507 p.

РЕЦЕНЗИЯ

на монографию Георге Костаки, доктора юридических наук, профессора, академика Академии естественных наук Российской Федерации, академика Международной Академии кадров при ЮНЕСКО и Совете Европы на тему: «*Культура и юридическое воспитание – необходимые условия для построения правового государства*» (на государственном языке, Кишинев, 2014, «Tipografia Centrală»). 642 с.)

Монография состоит из 7 глав, 23 параграфов, автобиографии автора, заключительного слова и библиографии, включающей 439 источников. На последней странице обложки фото автора с надписью: «*Мои ученики – моя гордость*», среди которых 34 кандидата и доктора юридических наук.

Первая глава – Право – жизненно важный элемент общества и правового государства.

II глава – Правовая культура – основа правового государства.

III – Развитие правовой культуры: препятствия и решения.

IV – Правовое воспитание – основной фактор формирования правовой культуры.

V – Гражданственность – основная цель правового воспитания.

VI – Гражданское общество – показатель правовой культуры в правовом государстве.

VII – Юристы и юридическая наука – основные стержни правовой культуры в демократическом обществе.

Автобиография профессора Георге Костаки.

Заключительное слово, библиография.

Для уяснения некоторых терминов, понятий, определений, сформулированных автором, обратимся к энциклопедиям, словарям, справочникам.

Право – 1) в объективном смысле система общеобязательных, формально определенных норм, установленных и обеспечиваемых силой государства и направленных на регулирование поведения людей и их коллективов в соответствии с принятыми в данном обществе устоями социально-экономической, политической и духовной жизни (объективное право) [1].

Общество – группа людей, создавшаяся благодаря целенаправленной и разумно организованной совместной деятельности, причем члены такой группы не объединены столь глубоким принципом, как в случае подлинной общности. Общество покоится на конвенции, договоре, одинаковой направленности интересов [2].

Правовое государство – тип государства, в котором функционирует режим конституционного правления, существует развитая и непротиворечивая правовая система и эффективная судебная власть, при одновременном наличии реального разделения властей с их эффективным взаимодействием и взаимным контролем, с развитым социальным контролем политики и власти. В основу правового государства заложено равенство

власти, гражданина, общества и права, их правовое равенство перед законом.

Высшая власть в правовом государстве – власть закона, которому в равной мере подчиняются все – от высших должностных лиц государства, органов государственной власти до рядовых граждан [3].

Культура – в широком смысле есть совокупность проявлений жизни, достижений и творчества народа или группы народов. Культура, рассматриваемая с точки зрения содержания, распадается на различные области, сферы: нравы и обычаи, язык и письменность, характер одежды, поселений, работы, постановка воспитания, экономика, характер армии, общественно-политическое устройство, судопроизводство, наука, техника, искусство, религия, все формы проявления объективного духа [4].

Г.И. Костаки подробно анализирует различные определения правовой культуры, содержащиеся в работах ученых из Республики Молдова, Румынии, России, других стран: Строе К., Марга А., Федоров Г., Постован Д., Аворник Г., Гучак И., Сальников В.П., Бантуш А. и многих других, которые в большей степени согласуются с вышеприведенным определением культуры.

По подсчетам отдельных авторов существуют сотни самых различных определений понятия и образов правовой культуры как цели правового воспитания, которые отражают разные стороны искомого явления, но не дают о нем целостного представления. Существующие определения культуры, к сожалению, не охватывают этот феномен конструктивно и целиком. На вопрос, что собой представляет правовая культура, необходимо указать на следующие ее особенности.

Во-первых, на то, что она является составной частью и вместе с тем разновидностью общей культуры человечества, создаваемой и развиваемой сменяющимися поколениями.

Во-вторых, правовая культура как социальное явления формируется и сопровождается не природой и не потусторонними силами, а только людьми.

В-третьих, правовая культура характеризует качественное состояние правовой жизни общества, выражающееся в достигнутом уровне правотворческой, правоприменительской и правоохранительной деятельности государственных органов, в уровне законности и правопорядка в стране, степени гарантированности конституционных и всех иных прав и свобод граждан.

Правы те исследователи, которые рассматривают структуру правовой культуры в совокупности и взаимосвязанности взаимодействующих друг с

другом таких явлений (элементов), как право, правосознание, правовые учреждения, правоотношения, правомерное поведение граждан и деятельность различных государственных и общественных институтов, осуществляемая в соответствии с действующим законодательством.

В научной литературе нет единообразного подхода и представления о функциях правовой культуры, о её видах, содержании и классификации.

В практическом плане основная нагрузка ложится на такие функции, как воспитательная, регулятивная, охранительная, коммуникативная, прогностическая [5].

Правовой нигилизм – основное препятствие на пути развития правовой культуры.

Правовая культура самим фактом своего существования и функционирования свидетельствует также о тех негативных явлениях, которые возникают и развиваются в правовой сфере жизнедеятельности современного общества. Речь идет, в частности, о правовом нигилизме, выражающемся в негативном отношении лица или круга лиц к действующему праву, пренебрежительном отношении одного лица к правам и свободам другого лица, а нередко и к своему собственному правовому статусу – к своим правам и в особенности к своим обязанностям.

Отличительной чертой правового нигилизма выступает категоричность, интенсивность отрицания, преобладание в нем нерациональных, субъективных компонентов. Зачастую правовой нигилизм является следствием правовой неграмотности, а также духовной (интеллектуальной и нравственной) неразвитости и отсталости индивида [6].

Матузов Н.И. отмечает, что если правовой нигилизм в самом общем плане означает отрицание или недооценку права, то правовой идеализм – его переоценку, идеализацию. Оба эти явления подпитываются правовым невежеством, незрелым правосознанием, дефицитом политико-правовой культуры.

Автор рассматриваемой монографии вводит и подробно объясняет такие термины, понятия, явления, определения, как романтическое право, наивный правовой идеализм, правовой фетишизм, волюнтаризм, идеализм, правовая эйфория, правовой скепсис, правовое шапкозакидательство, экспертократия, юридические иллюзии, правовая демагогия.

В президентском послании Федеральному собранию 2000 года говорилось: «Мы принимаем многочисленные законы, заранее зная, что они не обеспечены реальным финансированием». Отметим, что это присуще и многим законам, принимаемым Парламентом Республики Молдова.

В печати нередко делят законы на хорошие, плохие и никакие. Никакие – это значит ненужные, ничего не значащие, не имеющие под собой ни моральной, ни материальной основы [7].

Правовое воспитание – основной фактор формирования правовой культуры.

Воспитание – воздействие общества на развивающегося человека. В узком смысле слова воспитание есть планомерное воздействие родителей и школы на воспитанника, т.е. на незрелого человека, к сущности которого принадлежат потребность и способность к дополнению, а также стремление к дополнению хорошего.

Возможно и воспитание дурного.

Наука о воспитании – педагогика [8].

В юридической литературе правовое воспитание определяется как планомерный, управляемый, организованный, систематический и целенаправленный процесс воздействия на сознание, психологию граждан всей совокупностью многообразных правовоспитательных форм, средств и методов, имеющихся в арсенале современной правовой деятельности, с целью формирования в их правосознании глубоких и устойчивых правовых знаний, убеждений, потребностей, ценностей, привычек правомерного поведения.

Г.Костаки и С.Злобин определяют правовое воспитание как формирование уважительного отношения к закону, видение закона большой социальной ценностью, относящейся непосредственно к каждому индивиду, развитие чувства ответственности и коррумпции. Авторы отмечают, что в нашем обществе с начала перехода к демократической форме правления формируется нигилистическое отношение к праву и его реализации.

Нигилизм (от лат. *nihil* – ничто) – позиция абсолютного отрицания. В это понятие Ницше вкладывает следующий смысл: нет больше ничего, во имя чего следует жить и к чему надо было бы стремиться.

Правовой нигилизм представляется как самая распространенная форма деформации индивидуального правосознания.

Авторы убеждены, что главное в правовом воспитании граждан – это качество законов, их эффективное исполнение и реализация, это правовая культура и дисциплина должностных лиц государственного аппарата и не в последнюю очередь – объективное и беспристрастное правосудие.

Гражданское общество – показатель правовой культуры в правовом государстве [10].

Одной из форм самоорганизация людей является гражданское общество. Разные авторы дают различные определения гражданского общества, одно из которых трактует это понятие как совокупность организаций, структур и отношений, связанных с созданием и развитием самоиницированных, порожденных желанием и активностью самих граждан социальных объединений, главной задачей которых является определение, выражение, представление и защита интересов граждан во взаимосвязях прежде всего с государством.

Г.Костаки отмечает, что неправительственные организации, которых в Молдове свыше тысячи, выражают активность гражданского общества (указ. соч., с. 496). В то же время они являются важным фактором развития демократии, привлечения граждан для участия во всех сферах общественной жизни.

Так, в работе Национальной конференции по противодействию коррупции 9-11 декабря 2014 года участвовали представители Восточно-европейского партнерства, Transparency – International Moldova, Ассоциации за демократию ADEPT, Центра журналистских расследований, Ассоциации по противодействию коррупции и другие.

Юристы и юридическая наука – основные стержни правовой культуры в демократическом обществе.

В настоящее время нужны не просто юристы, а юристы, хорошо подготовленные, высококвалифицированные, способные выполнять свои обязанности в соответствии с их статусом. Точнее, необходимы юристы-профессионалы нового типа, творчески и оригинально мыслящие, безупречные в нравственном отношении. Нужны юристы, готовые смело и решительно бороться за здоровый образ жизни, за справедливость, законность, правопорядок и безопасность граждан в стране [11].

Юридическая наука (правоведение, юриспруденция) – общественная наука, изучающая право как особую систему социальных норм [12].

Г.И. Костаки создал свою научную школу – «Теория и практика построения правового государства» в условиях развития правовой культуры в Республике Молдова (с. 545-565), которая получила высокую оценку видных ученых Республики Молдова и за ее пределами.

Автор рецензируемой монографии родился 3 мая 1941 г. В 2011 г. научная общественность республики широко отметила его юбилей – 70-летие со дня рождения. Он получил много поздравлений, в том числе от своего научного руководителя Джангира Керимова, академиков Российской Академии народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации Геннадия Мальцева и Ивана Яценко, нашего земляка, выпускника юридического факультета Молдавского государственного университета.

Георгий Игнатьевич Костаки в 2011 году награжден орденом «Gloria Muncii» (За трудовую доблесть), многими почетными знаками, грамотами, медалями, является Doctor Honoris Cauza многих вузов, в том числе и Академии «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова. С 2011 г. продолжает трудиться в должности главного науч-

ного сотрудника Института правовых и политических исследований Академии наук Молдовы.

Мы гордимся научными достижениями Г.Костаки, академика двух зарубежных академий, автора фундаментальных исследований в области публичного права; успехами доктора хабилитата права, профессора Георгия Аворника, члена-корреспондента румыно-американской Академии наук и искусств (2013 год); успехами автора двухтомника и других работ по теории государства и права Иона Гучака, доктора хабилитата права, профессора, первого из юристов члена-корреспондента Академии наук Молдовы, автора многих работ по конституционному праву, желаем им доброго здоровья и новых творческих успехов.

Литература:

1. *Юридическая энциклопедия.* / Под редакцией Тихомирова М.Ю. Юриформцентр, Москва, 1998, 526 с.; с. 341.
2. *Философский энциклопедический словарь.* ИНФРА-М, Москва, 2005, 576 с.; с. 313.
3. *Юридическая энциклопедия.* Юриформцентр, Москва, 1998, с. 343.
4. *Философский энциклопедический словарь,* с. 229.
5. Костаки Г. *Культура и правовое воспитание – необходимые условия для построения правового государства.* (на государственном языке). Tipografia Centrală, Chișinău, 2014, 642 p.
6. Н.И. Матузов. *Правовой идеализм как оборотная сторона правового нигилизма.* В: «Государство и право», 2013, № 10, с. 5-12.
7. *Философский энциклопедический словарь,* с. 76; Г.Костаки. *Указ. соч.,* с.311-394; Г.Костаки, С.Злобин. *Необходимость и значение правосознания и правового воспитания в современном обществе.* В: «Закон и жизнь», 2010, №9, с. 4-10.
8. *Философский энциклопедический словарь,* с.301.
9. Костаки Г. *Указ соч.,* с.161-523; Г. Федоров. *К вопросу о становлении и развитии гражданского общества.* В: «Закон и жизнь», 2011, № 3, с. 4-8.
10. Еникеев З.Д. *Ориентиры развития юридического образования в современной России.* В: «Государство и право», 2010, №2, с. 23-33; В.А. Леванский, Н.Я. Соколов. *Типология юристов.* В: «Государство и право», 2010, № 11, с. 15-25.
11. *Юридическая энциклопедия,* с. 503.

Василий ФЛОРЯ,

кандидат юридических наук, доцент.

Академия «Штефан чел Маре»

МВД Республики Молдова